

Renée Römken
Aleid van den Brink
Tim de Jong

welk geweld telt?

Opvattingen van Nederlanders
over partnergeweld

Renée Römken
Aleid van den Brink
Tim de Jong

Welk geweld telt?

Opvattingen van Nederlanders
over partnergeweld

Colofon

Welk geweld telt? Opvattingen van Nederlanders over partnergeweld

Auteurs: R. (Renée) Römkens, A. (Aleid) van den Brink, T. (Tim) de Jong

Fotografie: shutterstock, vanbeekimages

Eindredactie: Huisjes&co, Mariëtte Huisjes

Vormgeving: Firmato, Marlies Out

ISBN: 9789492135117

Dit rapport is digitaal beschikbaar via Atria: www.atria.nl en Blijf Groep: www.blijfgroep.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch of op welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Atria en de Blijf Groep. © Atria en Blijf Groep, januari 2018

Atria, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis Atria zet zich in voor gelijke behandeling en gelijke kansen voor meisjes en vrouwen in hun sociale en culturele diversiteit. Als kennisinstituut verzamelen, beheren en delen we het erfgoed van vrouwenbewegingen, onderzoeken we de huidige positie van vrouwen in de samenleving en geven we advies voor toekomstig beleid.

Blijf Groep helpt om huiselijk geweld te stoppen door het bieden van opvang, ondersteuning en begeleiding aan vrouwen, mannen en kinderen die slachtoffer zijn van huiselijk geweld. Kenmerkend voor de werkwijze van Blijf groep is de Oranje Huis-aanpak: open, herkenbaar en systeemgericht. Blijf Groep biedt ambulante hulpverlening, crisisopvang en begeleid wonen in Noord Holland en Flevoland.

Inhoud

	Dankwoord	2
1	Inleiding	3
2	Het onderzoek	8
2.1	Doel en vraagstelling	8
2.2	Methode	8
2.3	Verslaglegging, definitie en terminologie	11
3	De literatuur	12
3.1	Opvattingen van vrouwen en mannen over omvang en aard van partnergeweld	12
3.2	Opvattingen over maatschappelijke spreiding	15
3.3	Opvattingen over de aanvaardbaarheid van partnergeweld	16
4	Resultaten	20
4.1	Wat verstaan Nederlanders onder partnergeweld?	20
4.2	Inschattingen van de omvang en frequentie van partnergeweld tegen vrouwen en mannen	24
4.3	Kennen Nederlanders iemand die partnergeweld heeft meegemaakt?	27
4.4	Inschattingen over maatschappelijke spreiding van partnergeweld	29
4.5	Opvattingen over aanvaardbaarheid van partnergeweld	34
4.6	Opvattingen over verantwoordelijkheid van slachtoffer en dader	42
5	Conclusies en aanbevelingen	45
5.1	Het beeld van partnergeweld	45
5.2	Hoe veel, hoe vaak en tegen wie?	47
5.3	Partnergeweld als bekend probleem, dat vrouwen disproportioneel treft	47
5.4	Opvattingen over maatschappelijke spreiding van partnergeweld	48
5.5	Opvattingen over morele aspecten van partnergeweld	51
5.6	Aanbevelingen – met het oog op de toekomst	52
6	Samenvatting	54
	Bijlage 1: Onderzoeksverantwoording Motivaction	57
	Bijlage 2: Eurobarometer 2016	62
	Bijlage 3: Vragenlijst	63

Dankwoord

Dit rapport zou niet tot stand zijn gekomen zonder de plezierige en stimulerende samenwerking tussen collega's van Atria, Blijf Groep en Motivaction.

Dank aan het onderzoeksteam bij Atria, dat in goed overleg en hoog tempo dit project heeft afgerond. In het bijzonder dank aan Tim de Jong, die met vasthoudendheid statistische ordening heeft gebracht in het databestand, de eerste data-analyse voor zijn rekening heeft genomen en heeft meegewerkt aan de focusgroepbijeenkomsten. Veel dank ook aan Jamila Mejdoubi voor het literatuuronderzoek dat zij heeft uitgevoerd en voor haar aandeel in het samenstellen van de internetenquête en de lijst met gespreksonderwerpen voor de focusgroepen. Stagiaire Ambrosa van Vliet leverde een belangrijke bijdrage met de inhoudsanalyse van de data over de betekenis van partnergeweld, haar media-analyse en haar gespreksverslagen van de focusgroepen. Dank ook aan Atria-collega's die ons, wanneer dat nodig was, met raad en daad bijstonden: Suzanne Bouma bij de startbesprekingen en de methodische opzet, Danielle Lako bij een lastig onderdeel van de statistische analyses, en Antia Wiersma die in de voorbereidende fase van het onderzoek heeft meegedacht over opzet en uitvoering. Tot slot bedanken wij Juul Muller voor haar begeleiding bij de vormgeving en presentatie van het rapport.

Dank ook aan de collega's van Blijf Groep. Het Atria-team heeft nauw samengewerkt met Essa Reijmers, die vanaf het prille begin bij dit onderzoek betrokken is geweest, heeft meegewerkt aan de schriftelijke vragenlijst en gedurende het hele project heeft meegedacht. Sophia Tan werkte ook mee aan de schriftelijke vragenlijst en deed de werving van respondenten voor de kwalitatieve pretest. Ook danken wij Ilse den Hollander voor haar begeleiding bij de externe communicatie.

Dank aan Motivaction-collega's Ikrame Azaaj en Ahmed Ait Moha voor hun begeleiding en adviezen, en voor het veldwerk dat ze hebben uitgevoerd. Pieter Röhling danken wij voor zijn bijdrage aan de multivariate statistische analyses en zijn adviezen bij het interpreteren van de data.

Ook danken we alle collega's die eerdere versies van dit rapport van commentaar hebben voorzien.

Speciale dank ten slotte aan Frits Spangenberg, oprichter en oud-directeur van Motivaction. Hij heeft genereus bijgedragen aan de totstandkoming van dit onderzoek en van begin tot eind op een inspirerende manier meegedacht.

Amsterdam, januari 2018

Aleid van den Brink • tot januari 2018 directeur-bestuurder van Blijf Groep

Renée Römken • directeur-bestuurder van Atria en bijzonder hoogleraar gender-gerelateerd geweld/Universiteit van Amsterdam

Inleiding

1

Waarom dit onderzoek?

Hoe het idee ontstond

In de zomer van 2017 raakten Atria en Blijf Groep met elkaar in gesprek over partnergeweld. Wat zien we aan maatschappelijke en wetenschappelijke verschuivingen? Welke opvattingen en ideeën leven bij mensen over dit thema? Welke ontwikkelingen zien we in de praktijk en hoe speelt beleid hierop in? De antwoorden op deze vragen raken zowel aan Atria's missie van kennisontwikkeling over emancipatie en vrouwengeschiedenis als aan de missie van Blijf Groep op het terrein van opvang en hulpverlening. De gesprekken leidden tot een gezamenlijk initiatief voor een onderzoek dat niet eerder op die manier en op dit terrein is gedaan in Nederland: een onderzoek naar de beeldvorming over partnergeweld.

Maatschappelijke verschuivingen: emancipatie en huiselijk geweld

Emancipatie van vrouwen heeft een onomkeerbare verschuiving in gang gezet in de afgelopen decennia, ook onder invloed van bredere sociale, politieke, economische en technologische veranderingen.¹ De kritiek op traditionele machtsverhoudingen tussen vrouwen en mannen richtte zich van meet af aan ook op geweld tegen vrouwen als ultiem machtsmisbruik. Het maatschappelijk protest hiertegen heeft een historische verandering in gang gezet. Wat eerst een privéprobleem was waarover je uit schaamte zweeg, werd gaandeweg een zaak voor de overheid.²

De diepgaande verschuivingen in de verhouding tussen vrouwen en mannen hebben gestaag doorgezet. Traditionele opvattingen over stereotype rollen van vrouwen en mannen in het gezin en daarbuiten raken in de 21ste eeuw steeds verder uitgehold. Het recht op gelijke behandeling is grondwettelijk verankerd. Tegenwoordig staat ook het begrip 'seks' ter discussie, vanwege de te beperkte focus op biologische verschillen tussen vrouwen en mannen. In plaats daarvan wordt de term 'gender' bepleit, een woord dat meer ruimte laat voor opvattingen over vrouwelijkheid en mannelijkheid als sociale constructen. Veranderingen in machtsverhouding tussen vrouwen en mannen grijpen in op fundamentele sociale ordeningsprincipes. Geen wonder dus dat deze veranderingen niet alleen discussie maar ook weerstand oproepen, zowel in de samenleving als op persoonlijk en relationeel vlak. Onder invloed van verschillende feministische golven in de 20ste eeuw zijn op uiteenlopende terreinen ingrijpende veranderingen in gang gezet. Veel van deze ontwikkelingen hebben in de 21ste eeuw nog weinig ingeboet aan belang of urgentie.³ Denk aan de arbeidsverdeling tussen vrouwen en mannen binnen en buiten het gezin, maar ook aan geweld tegen vrouwen.

De afgelopen decennia blijkt uit wetenschappelijk onderzoek dat (ex-)partnergeweld tenminste een op de drie mensen treft, vooral vrouwen.⁴ Onveiligheid binnenshuis als gevolg van ernstige mishandeling of misbruik door familielid of huisgenoot is een omvangrijker

1 Klaus Schwab. "The fourth industrial revolution. Geneva: World Economic Forum." (2016)

2 Minister van Justitie "Privé geweld – Publieke zaak, Een nota over de gezamenlijke aanpak van huiselijk geweld." Den Haag: Ministerie van Justitie (2002)

3 Anneke van Doorne-Huiskes, Renée Römkens, Joop Schippers, en Antia Wiersma. "Van privéprobleem tot overheidszorg. Emancipatiebeleid in Nederland". Amsterdam: *Lecturium/ATRIA* (2017).

4 Partnergeweld wordt internationaal doorgaans aangeduid als *domestic violence*. World Health Organization. "Global and regional estimates of violence against women: prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence: executive summary." 2013; UN General Assembly. "In-depth study on all forms of violence against women; report of the Secretary-General." 2006

probleem dan geweld of criminaliteit in het semipublieke domein.⁵ Met de opkomst van de vrouwenbeweging en de komst van de Blijf-van-m'n-lifhuizen⁶ zijn op diverse terreinen blijvende veranderingen in gang gezet met onmiskenbaar emancipatoire effecten: wetenschappelijk onderzoek,⁷ wetgeving (met onder meer de strafbaarstelling van verkrachting in het huwelijk in 1991, en de Wet Tijdelijk Huisverbod in 2007), actievere inzet van politie en OM bij geweld in het gezin, samenwerking tussen hulp- en strafrechtketen, verschillende overheids campagnes, en diverse beleidsmaatregelen.⁸ Het thema heeft inmiddels een plek verworven in de wetenschap en in beleid.⁹

Het staat ook op de maatschappelijke agenda. Gevallen van partnermishandeling door publieke ambtsdragers komen in de openbaarheid.¹⁰ Partnergeweld krijgt aandacht in de media, zeker als het om geweld met dodelijke afloop gaat ('gezinsdrama'). Vrouwen en mannen worden aangemoedigd om hun verhaal te doen over geweld achter de voordeur, o.a. via sociale media. De grote vlucht die de Twitter-hashtag #MeToo sinds oktober 2017 heeft genomen laat duidelijk zien hoe vrouwen – en ook mannen – sociale massamedia gebruiken als nieuw podium voor maatschappelijk protest.

Veranderingen in de hulpverlening

Vanaf het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw zijn de opvang en de hulpverlening voor slachtoffers van huiselijk geweld professioneler geworden. Vrijwillige ervaringsdeskundigen zijn vervangen door beroepskrachten. Het Meldpunt Vrouwenopvang Amsterdam, gecoördineerd door Blijf Groep, heeft als eerste een omvattend beeld kunnen geven van de samenstelling van de cliëntengroep gedurende de vroege jaren negentig.¹¹

De traditionele opvangvoorzieningen richtten zich uitsluitend op ernstig partnergeweld, gekenmerkt door mechanismen van controle en dwang (in internationaal onderzoek wordt dit type aangeduid als *intimate partner violence*, en ook als *intimate terrorism*). Centraal bij deze vorm van hulpverlening stond de noodzaak om de relatie met de partner verbreken. Maar ook gezinnen met wederkerig geweld (in internationaal onderzoek aangeduid als *common couple violence*¹²) bleken hulp nodig te hebben.

5 Marion van den Brakel en Wil Portegijs. "Emancipatie Monitor 2016." (2016).

6 Blijf Groep is rechtsopvolger van het eerste Nederlandse Blijf-van-m'n-lifhuis in Amsterdam in 1974.

7 Römken, Renée G. *Onder ons gezegd en gezwezen: geweld tegen vrouwen in man-vrouw relaties*. Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, 1989: 33-37; Judith Wolf. *Maat en baat van vrouwenopvang: onderzoek naar vraag en aanbod*. SWP, 2006; Renée G. Römken. "Gewoon geweld? Omvang, aard, gevolgen en achtergronden van geweld tegen vrouwen in heteroseksuele relaties." (PhD Diss., Universiteit van Amsterdam, 1992)

8 Rijksoverheid. "Campagne voor een veilig thuis." 2012. <https://www.vooreenveiligthuis.nl/campagne.php>; Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. "Jaarverantwoording Veilig Thuis 2016 (2016)

9 Renée G. Römken. "Met recht een zorg? Overdenkingen bij wet en regelgeving over geweld in de privésfeer." Tilburg: Tilburg University (12 december 2008); Renée Römken. "Bestemd voor binnenlands gebruik." *Sociologie* 12, no. 3 (2016): 295-319.

10 Denk aan de publiciteit n.a.v. de taakstraf opgelegd wegens mishandeling (van de ex-partner) van voormalig Minister en voormalig IOC-lid Camiel Eurlings. De mishandeling en het optreden van Eurlings in de media (i.h.b. diens bagatellisering van het geweld) riep zoveel kritiek op, dat die begin januari 2018 uiteindelijk leidde tot zijn aftreden als IOC-lid.

11 Aleid van den Brink en Jan Jüngen. "Thuisgeweld tegen vrouwen, het Meldpunt vrouwenopvang Amsterdam, 1991-1994". *Tijdschrift voor Criminologie*, 4, 41. (1995)

12 Joan B. Kelly, en Michael P. Johnson. "Differentiation among types of intimate partner violence: Research update and implications for interventions." *Family court review* 46, no. 3 (2008): 476-499; Michael P Johnson. "A typology of domestic violence." *Intimate terrorism, violent resistance* (2008); Martine Groen, en Justine van Lawick. *Intieme oorlog: over de kwetsbaarheid van familierelaties*. Van Gennep, 2008.; Over onderscheid eenzijdig en wederkerig geweld, zie ook: Renée G. Römken, *Onder ons gezegd en gezwezen: geweld tegen vrouwen in man-vrouw relaties*. Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, 1989: 33-37.

In de praktijk van de door de vrouwenopvang opgezette Steunpunten Huiselijk Geweld bleek het beeld van dader en slachtoffer genuanceerder dan gedacht. Op grond hiervan hebben de steunpunten stapsgewijs een systeemgerichte aanpak ontwikkeld, waarbij – als dit veilig is – partners en familieleden worden betrokken. Deze aanpak bleek ook bruikbaar in de residentiële vrouwenopvang.

De traditionele analyse van geweld tegen vrouwen als maatschappelijk probleem bleef belangrijk, maar bleek niet voldoende voor het bieden van hulp op maat gericht op het doorbreken van geweldspatronen in gezinnen. Meer risicofactoren en beschermende factoren spelen een rol: zowel op maatschappelijk en sociaal niveau als op het niveau van de familie, het gezin en het individu. Met deze nieuwe analyse ontstonden er meer mogelijkheden om hulp te verlenen en kon die hulp tevens beter worden toegesneden op verschillende situaties.¹³

Sinds de eeuwwisseling is de oorspronkelijke opzet van vluchthuizen – op geheime adressen, buiten de eigen woonomgeving – verlaten. Onder het motto: ‘Niet geheim maar wel veilig’ is een nieuw type accommodaties gebouwd volgens de zogeheten Oranje Huis-aanpak: in een open en toegankelijke woonomgeving en zo mogelijk voor het hele gezin. Met de decentralisatie van de Jeugdzorg en de vorming van Veilig Thuis¹⁴ is de aanpak van kindermishandeling samengevoegd met de bestrijding van huiselijk geweld. Daarbij is kindermishandeling meer en meer voorop komen te staan. Onderzoek naar overdracht van geweld van generatie op generatie benadrukt de noodzaak van een gespecialiseerde aanpak.¹⁵ Als onbedoeld neveneffect hiervan dreigt de geweldsproblematiek tussen de ouders

13 Zie: De Oranje Huis-aanpak, 2015, p. 22-30. <https://www.movisie.nl/esi/oranje-huis-aanpak>

14 In de 26 bovenregionale Veilig Thuis-voorzieningen zijn de Advies- en Meldpunten Kindermishandeling samengegaan met de Steunpunten Huiselijk Geweld. Voor aanbod van Blijf Groep: www.blijfgroep.nl/aanbod

15 Bas Tierolf, Katinka Lünemann, Majone Steketee, Lianne Drost, Rianne Verwijs, en Anna Jansma. “Doorbreken geweldspatroon vraagt gespecialiseerde hulp.” *Onderzoek naar effectiviteit van de aanpak huiselijk geweld in de G4* (2014) http://www.verwey-jonker.nl/doc/vitaliteit/1366_Doorbreken%20geweldspatroon%20vraagd%20gespecialiseerde%20hulp_Web.pdf

In de onderbouwing van de Oranje Huis-aanpak zijn inzichten uit dit onderzoek verwerkt, met expliciet aandacht voor het risico op intergenerationele overdracht van patronen en de noodzaak om ouderschap te versterken. Zie: De Oranje Huis-aanpak, <https://www.movisie.nl/esi/oranje-huis-aanpak>. Voor verkennend onderzoek naar preventie van intergenerationele overdracht van geweld, zie ook: <http://www.preventieintergenerationeelgeweld.nl/#top>

nu echter buiten het blikveld van de hulpverleners te vallen, of op de achtergrond te raken.¹⁶ Dit kan een samenhangende aanpak bij het tegengaan van zowel kindermishandeling als partnergeweld in de weg staan.¹⁷ Als de focus uitsluitend op het kind of op de dynamiek in de relatie is gericht, blijkt dit soms ten koste te gaan van vrouwen en moeders, die relatief het meest worden getroffen door partnergeweld.

Waarom onderzoek over opvattingen en beeldvorming?

De vraag naar de *precieze* omvang van partnergeweld keert met regelmaat terug. Daarbij dringt zich geregeld de vraag op in welke mate het geweld ook mannen treft. Afgaande op de behoefte aan opvang – waar de ernstigst bedreigde groep slachtoffers een beroep op doet – lijkt het aantal mannelijke slachtoffers van partnergeweld relatief beperkt. Landelijk zijn voor hen veertig opvangplaatsen beschikbaar, sinds de start van de meerjarige pilot mannenopvang. Na evaluatie van deze pilot in 2016 is deze opvangcapaciteit verdeeld over zes steden. Er is geen reden gezien voor uitbreiding. In 2016 bedroeg bij Blijf Groep het aantal opgenomen mannen anderhalf procent van het totaal aantal opgevangen vrouwen, kinderen en mannen.¹⁸ De druk op de vrouwenopvangvoorzieningen daarentegen is in het hele land aanhoudend hoog.¹⁹

Hoeveel mensen maken partnergeweld mee zonder een beroep te doen op de opvang? Die vraag is lastig te beantwoorden. Als in onderzoek wordt gevraagd naar *eigen* ervaringen met partnergeweld, is onderrapportering vaak onvermijdelijk. Alle betrokkenen voelen de schaamte en het schuldgevoel, ongeacht of ze geslagen worden of zelf slaan. Het geweld is letterlijk verborgen achter de voordeur. Het is een complex probleem, dat om méér gaat dan het lichamelijke geweld. Het geweld is verweven met een patroon van controle en dwang, een mengeling van persoonlijke en sociale problemen die escaleren. Dus verzwijgen velen het liever, zeker als de relatie nog intact is. Cijfers over het zelf meemaken van partnergeweld zijn een benadering van een complexe werkelijkheid die zich niet volledig laat meten.²⁰ Toch is het belangrijk dat beleidsmakers en hulpverleners betrouwbare informatie krijgen om hun beleid empirisch te funderen.

Omdat het over een moeilijk te bepalen werkelijkheid gaat, is de keuze gemaakt voor een onderzoek naar *hoe Nederlanders denken* over geweld in partnerrelaties. Door op ideeën en normen over partnergeweld te richten in plaats van op het eigen gedrag, kan de barrière van de persoonlijke schaamte die tot onderrapportering leidt, enigszins worden omzeild. Op een minder confronterende manier kunnen toch cruciale aspecten van het probleem betrouwbaar in kaart worden gebracht, zoals: Wat verstaan mensen onder partnergeweld? Hoe hoog schat men de omvang ervan? Waarop zijn inschattingen en opvattingen geba-

16 Herman Vuijsje, *Ik kijk niet weg. Eindrapport Taskforce kindermishandeling*. Den Haag: Taskforce kindermishandeling en seksueel misbruik. (2016)

17 Marianne Hester. "The three planet model: towards an understanding of contradictions in approaches to women and children's safety in contexts of domestic violence." *British Journal of Social Work* 41, no. 5 (2011): 837-853.

18 Aantal residentiële cliënten bij Blijf Groep in 2016: 437 vrouwen plus 497 kinderen, 14 mannen plus 1 kind. *Jaarverantwoording Blijf Groep 2016*, p. 15 e.v.

19 Recente publieke aandacht hiervoor: <https://www.telegraaf.nl/nieuws/1425182/blijf-van-mijn-lijf-huizen-overvol>

20 Voor eerder omvangsonderzoek naar geweld in relaties in Nederland: Renée Römkens, 1989, *Onder ons gezegd en gezwezen*, *ibid.*, Renée Römkens, 1992, *Gewoon geweld*, *ibid.*, Henk van der Veen en Stefan Bogaerts. *Overkoepelend eindrapport Huiselijk Geweld*. Den Haag: Boom (2010). Voor een overzicht van de discussie over de betekenis van prevalentiecijfers: Renée Römkens, 2008, *Met recht een zorg*, *ibid.*, Renée Römkens. "Omstreden gelijkheid. Over de constructie van on/gelijkheid van vrouwen en mannen in partnergeweld." *Justitiële Verkenningen*. (2010): 11-32. Voor een vergelijking van Europese met Nederlandse gegevens uit omvangsonderzoek: Renée Römkens, Hanna Harthoorn, Tim de Jong (2014), *Geweld tegen vrouwen. Europese onderzoeksgegevens in Nederlandse context*. Amsterdam: Atria.

seerd? Kent men zelf vrouwen of mannen die partnergeweld hebben meegemaakt? Wat denkt men over de omvang waarmee vrouwen of mannen slachtoffer worden van partnergeweld? Welke vormen van partnergeweld vindt men (on)aanvaardbaar? Onderscheidt men risicogroepen waarbij het geweld meer dan gemiddeld zou voorkomen? Variëren opvattingen al naargelang sekse, leeftijd of sociale achtergrond? Kortom: wat in de persoonlijke achtergrond beïnvloedt het beeld dat men heeft van geweld in een intieme relatie?

Verantwoording

Atria, Kennisinstituut voor emancipatie en vrouwengeschiedenis, en Blijf Groep zijn de initiatiefnemers en mede-uitvoerders van dit onderzoek. Zij zijn verantwoordelijk voor de verslaglegging. Het onderzoek vloeit voort uit de missies van beide instellingen. Die raken elkaar op het thema partnergeweld, in het bijzonder waar het gaat om kennisontwikkeling over oorzaken en aanpak. Met het onderzoek willen Atria en Blijf Groep een maatschappelijk debat aanzwengelen over partnergeweld op basis van kennis die ook relevant is: enerzijds voor ontwikkeling van werkzame preventie- en interventieprogramma's, en anderzijds om vervolgonderzoek over gender-gerelateerd geweld te stimuleren.²¹

Het veldwerk en de multivariate statistische analyses zijn door onderzoeksbureau *Motivaction* uitgevoerd. In de samenstelling van de vragenlijst alsook de verzameling van kwalitatieve data via focusgroepen hebben Motivaction, Atria en Blijf Groep samengewerkt (zie hoofdstuk 2).

Het onderzoek startte in juli 2017 en is afgerond in januari 2018. Het verslag bevat de rapportage van kernresultaten. Deze zullen verder worden geanalyseerd in wetenschappelijke vervolpublicaties. De auteurs houden zich aanbevolen voor opmerkingen, kritiek of suggesties.

21 Het onderhavige onderzoek is mede uitgevoerd in het kader van de bijzondere leerstoel van Renée Römken aan de Universiteit van Amsterdam over gender-gerelateerd geweld.

Het onderzoek

2

Doel, vraagstelling, methode en verslaglegging

2.1 Doel en vraagstelling

Het algemene doel van dit onderzoek is op wetenschappelijk verantwoorde wijze maatschappelijk relevante kennis te leveren over in Nederland heersende opvattingen en denkbeelden over partnergeweld.

In het verlengde hiervan liggen drie specifieke doelen:

1. kennis leveren die een stimulerende en constructieve bijdrage biedt aan het *maatschappelijk debat* over partnergeweld, met bijzondere aandacht voor de mogelijke invloed van sekse/gender en migratieachtergrond.
2. kennis leveren die *praktisch relevant* is voor de professionele ontwikkeling van beleid en preventie- en interventieprogramma's tegen partnergeweld.
3. stimuleren van wetenschappelijk (vervolg)onderzoek.

De vraagstelling die in dit onderzoek centraal staat, luidt: *Hoe denken Nederlanders over geweld in relaties?* De beantwoording van die algemene vraag is toegespitst op drie deelaspecten:

1. *Hoe denken Nederlanders over **omvang en aard** van partnergeweld?* Gaat het om lichamelijk, psychisch en/of seksueel geweld? Hoe omvangrijk en hoe frequent denkt men dat het voorkomt? Kent men zelf mensen die partnergeweld hebben meegemaakt? Zijn er verschillen in opvattingen tussen vrouwen en mannen? Welke sociaal-demografische en persoonskenmerken zijn het meest van invloed op opvattingen over partnergeweld?
2. *Hoe denken Nederlanders over de **maatschappelijke spreiding** van partnergeweld?* Denkt men dat het in bepaalde maatschappelijke groepen meer of minder voorkomt? Zijn er verschillen in opvattingen tussen vrouwen en mannen? Verschillen de opvattingen tussen mensen van Nederlandse origine en mensen met een migratieachtergrond? Welke sociaal-demografische persoonskenmerken zijn het meest van invloed op opvattingen over maatschappelijke spreiding?
3. *Hoe beoordelen Nederlanders **morele aspecten** van partnergeweld?* In hoeverre vindt men partnergeweld onaanvaardbaar? Zijn er omstandigheden waaronder de verschillende vormen van partnergeweld acceptabel worden gevonden? Hoe denken Nederlanders over verantwoordelijkheid van slachtoffer of pleger?

2.2 Methode

Uitgangspunten

Partnergeweld is een complex onderwerp. Voor een omvattende analyse is een sociaalecologisch model nodig,²² waarin de factoren die van invloed kunnen zijn op het vóórkomen

22 Carol Hagemann-White, Liz Kelly, en Renée Römken. *Feasibility study to assess the possibilities, opportunities and needs to standardize national legislation on violence against women, violence against children and sexual orientation violence in the European Union*. Europese Commissie: Luxemburg: Publications Office of the European Union. (2010): 210

ervan, in samenhang met elkaar worden bestudeerd: factoren op individueel, relationeel en gemeenschapsniveau (de directe sociale omgeving) en daaromheen factoren in de bredere samenleving, met de daarin heersende opvattingen, normen en waarden. Dit onderzoek beperkt zich tot dit laatste niveau.

Ter voorbereiding van het onderzoek is de belangrijkste wetenschappelijke literatuur verkend naar attitudes en beeldvorming over partnergeweld. De focus lag daarbij op recent onderzoek, vooral uit de periode dat het onderwerp meer systematisch aandacht heeft gekregen (vanaf 2010). De inzichten uit dat literatuuronderzoek zijn van belang geweest bij het aanscherpen van de vraagstelling en bij de uitwerking van de schriftelijke vragenlijst. De resultaten van het literatuuronderzoek zijn in verkorte vorm opgenomen in hoofdstuk 3.

Bij de opzet van dit onderzoek zijn de eerder uitgevoerde Eurobarometer-surveys over opvattingen in de EU over *domestic violence* een bron van inspiratie en informatie geweest.²³ Daar waar mogelijk en relevant is in het opstellen van de vragenlijst gestreefd naar formuleringen die vergelijkbaar zijn met die in de Eurobarometer-surveys, met het oog op de vergelijking van uitkomsten. Ons onderzoek beperkt zich tot Nederland en is meer in detail uitgewerkt dan het Europese onderzoek. Op een aantal aspecten is dieper ingegaan, ook door de grootschalige kwantitatieve survey te verbinden met kwalitatieve analyses. Dit type attitudeonderzoek is op dit thema niet eerder gedaan in Nederland, en internationaal op zeer beperkte schaal. Waar mogelijk worden de uitkomsten uit het Nederlandse onderzoek in grote lijnen vergeleken met internationale of Europese gegevens.

Kwaliteit van de data is cruciaal, zowel wat betreft generaliseerbaarheid als inhoudelijke validiteit. Daarom is gekozen voor een gemengde onderzoeksmethodiek. Om betrouwbare (statistisch getoetste) uitspraken te kunnen doen over hoe de Nederlandse bevolking – in al haar diversiteit – denkt over partnergeweld, is gekozen voor ondervraging van een grootschalige representatieve doorsnede van de bevolking. Om in aanvulling daarop verdieping te geven aan de uitkomsten, is een kleinschalige kwalitatieve studie gedaan via focus-groepen. Onderzoeksbureau Motivaction heeft de data verzameld. Voor een gedetailleerde methodische verantwoording verwijzen we naar bijlage 1.

Wat betreft terminologie is in Nederland de afgelopen jaren de term ‘huiselijk geweld’ in zwang geraakt. Die omvat uiteenlopende geweldvormen in de privésfeer: vooral kindermishandeling, kinderverwaarlozing, kinderdoding, seksueel misbruik, vormen van oudermishandeling, mishandeling en seksueel geweld in intieme relaties en partnerdodingen. Om de afbakening tot geweld tussen partners te benadrukken, is de term ‘partnergeweld’ gekozen.

Representatief gestandaardiseerd onderzoek

Een representatieve doorsnede van de Nederlandse bevolking in de leeftijdsgroep van 18 tot 75 jaar heeft aan het onderzoek deelgenomen. De totale steekproef omvatte 3131 personen, van wie 50,5% vrouwen en 49,5% mannen. De steekproef is geworven uit het Stempunt-panel van onderzoeksbureau Motivaction (bestaande uit ruim 67.000 potentiële respondenten). Met het oog op de groeiende diversiteit in de Nederlandse samenleving en de gewenste generaliseerbaarheid en betrouwbaarheid van uitkomsten zijn voldoende aantallen Nederlanders met een niet-westerse migrantenachtergrond geworven (N=409: afkomstig uit Turkije, Marokko, Suriname en de voormalige Nederlandse Antillen (totaal 165²⁴); daarnaast omvat de groep respondenten van onder meer Eritrese, Koerdische, Pakistaanse, Afghaanse, Zuid-Afrikaanse of Somalische origine (totaal 244)). Voor het overige

23 Europese Commissie: Eurobarometer 344. TNS opinion & social, Brussel (2010); Europese Commissie: Eurobarometer 449. TNS opinion & social, Brussel (2016).

24 In de statistische data-analyses zijn de data van de groepen van niet-westerse herkomst waar nodig gewogen.

vormt de steekproef een doorsnede van de bevolking op belangrijke persoonskenmerken zoals leeftijd, opleiding en woonplaats.

Respondenten hebben via internet anoniem een schriftelijke vragenlijst ingevuld, met grotendeels gestandaardiseerde antwoorden. De maximale invulduur (op basis van maximale gemiddelde concentratiespanne) die bij dit type onderzoek via internet haalbaar is (20 minuten), heeft de lengte van de vragenlijst mede bepaald. De vragenlijst is in een vooronderzoek getest door deze ter invulling voor te leggen aan vier respondenten met en zonder ervaring met partnergeweld (geworven via Blijf Groep en panelbestand van Motivaction). Op grond van ontvangen commentaren is de vragenlijst geoptimaliseerd. Voor de vragenlijst, zie bijlage 2.

Het beantwoorden van de vragenlijst kan wegens het onderwerp zeer belastend zijn voor mensen die zelf direct of indirect geweld van een partner of familielid hebben ervaren of mensen die anderszins getraumatiseerd zijn. Aan het eind van de vragenlijst is daarom aan de respondenten informatie over een meldpunt aangeboden waar ze direct telefonisch of via een website terecht konden, mochten ze behoefte hebben aan hulp of een persoonlijk gesprek.

Kwalitatief semigestructureerd onderzoek

Na afronding van het kwantitatieve onderzoek is kwalitatief verdiepend onderzoek georganiseerd begin november 2017 in de middag- en avonduren in de onderzoeksstudio's van Motivaction te Amsterdam.

Het gaat om vier focusgroepen van anderhalf uur met elk zes deelnemers. De focusgroepen zijn samengesteld op basis van sekse en sociaal-etnische achtergrond (resp. autochtoon Nederlandse vrouwen- en mannengroep, en vrouwen- en mannengroep met migratieachtergrond). De focusgroepen zijn uitgevoerd door ervaren onderzoekers van Motivaction. Vanwege mogelijke intervieweffecten zijn de focusgroepen met mannen uitgevoerd door een mannelijke interviewer en de focusgroepen met vrouwen door een vrouwelijke interviewer. Alle gesprekken zijn gevoerd aan de hand van een gespreksrichtlijn. Deze gespreksrichtlijn is in nauw overleg met Atria en Blijf Groep opgesteld.

Alle deelnemers zijn geworven voor een onderzoek 'naar maatschappelijke thema's' uit het kwalitatieve onderzoekspanel van Motivaction, genaamd M-select. De deelnemers zijn geselecteerd op regio (Amsterdam en omgeving), geslacht (mannen en vrouwen), migratieachtergrond (Turks, Marokkaans, Surinaams, Antilliaans of Autochtoon Nederlands) en ervaringen met partnergeweld (personen die geen ervaring hebben met partnergeweld in hun directe omgeving). Betrokkenen van Atria en Blijf Groep hebben de focusgroepen geobserveerd via de *one-way-mirror*.

Het kwalitatieve, verdiepende deel van het onderzoek is bedoeld om het verhaal achter de cijfers op tafel te krijgen en meer inzicht te verwerven in de overwegingen die een rol kunnen spelen bij beantwoording van de schriftelijke vragenlijst (zie ook onder *verslaglegging*).

Data-analyse

Met het programma SPSS zijn univariate analyses uitgevoerd voor een eerste beschrijving van de rechte tellingen en om eenvoudige samenhangen te toetsen. Daarnaast zijn multivariate analyses uitgevoerd (i.c. logistische en lineaire regressie-analyses) om te bepalen hoe factoren in samenhang met elkaar doorwerken in bepaalde opvattingen of denkbeelden (intersectionaliteit) en of er specifieke factoren van meer of minder doorslaggevend gewicht zijn.

In deze eerste verslaglegging is de nadruk gelegd op samenhang in opvattingen en denkbeelden met geslacht, het al dan niet hebben van een migratieachtergrond, opleidingsniveau en leeftijd.

2.3 Verslaglegging, definitie en terminologie

Onder 'partnergeweld' wordt in dit onderzoek verstaan: lichamelijk, psychisch en/of seksueel geweld van een (al dan niet samenwonende) partner of ex-partner, in hetero- of homoseksuele relaties. Voor een meer specifieke omschrijving, zie hoofdstuk 4. In de verslaglegging worden de verschillende vormen van geweld onderscheiden. Voor de leesbaarheid worden de termen 'partnergeweld', 'relationeel geweld' of 'geweld tegen de partner' afwisselend gebruikt.

In het onderzoek is o.a. onderscheid gemaakt tussen respondenten van autochtone Nederlandse herkomst en Nederlandse respondenten met een niet-westerse migratieachtergrond. Soms worden beide groepen kortweg omschreven als de 'oorspronkelijk Nederlandse groep' en de 'migrantengroep'.

In hoofdstuk 3 wordt op basis van literatuuronderzoek verslag gedaan van wat bekend is over beeldvorming en opvattingen over partnergeweld.

De belangrijkste uitkomsten van zowel de schriftelijke ondervraging als de focusgroepgesprekken zijn opgenomen in hoofdstuk 4.

Hoofdstuk 5 bevat de conclusies en discussie. Hier wordt een eerste vergelijking gemaakt tussen de resultaten van deze studie en uitkomsten uit eerder onderzoek. Het verslag eindigt met concrete aanbevelingen. Die zijn bedoeld als aanknopingspunten voor overheidsbeleid en voor de verdere professionalisering in de aanpak van partnergeweld. Bovenal hopen we dat ze aanleiding geven tot debat en aandacht opleveren voor de ernst van de problematiek. Wat is bekend uit eerder onderzoek?

De literatuur

3

Een beperkt aantal studies in binnen- en buitenland is specifiek gewijd aan beeldvorming, opvattingen en legitimering van partnergeweld. In dit hoofdstuk geven we per vraagstelling de belangrijkste uitkomsten uit eerdere studies weer.

Vooraf is het belangrijk op te merken dat de gebruikte terminologie in onderzoeken wisselt, en daarmee soms ook de definitie. Daar waar noodzakelijk met het oog op de vergelijkbaarheid hebben we dit vermeld. Naast termen als 'huiselijk geweld', 'partnergeweld', 'relatie-neel geweld' en 'vrouwenmishandeling' worden in Engelstalig onderzoek termen als *domestic violence*, *domestic abuse*, en *family violence against women* gebruikt. In de afgelopen jaren is de term *intimate partner violence* gangbaarder geworden.

3.1 Opvattingen van vrouwen en mannen over omvang en aard van partnergeweld

Omvang

Uit onderzoek in verschillende landen naar opvattingen over de *omvang* van partnergeweld blijkt dat het primair als een probleem van vrouwen wordt gezien, zowel door vrouwelijke als mannelijke respondenten.

In Zweden schatten ondervraagden in een recente landelijke studie dat 23,9% van alle Zwe-den ooit te maken heeft gehad met partnergeweld. Vrouwen (28,9 %) schatten het vóórko-men van partnergeweld significant hoger in dan mannen (21,7%).²⁵ Uit de internationale vergelijking van onderzoeken blijkt dat vrouwen en mannen het over drie dingen eens zijn: ze menen dat partnergeweld meer vrouwen dan mannen treft, ze beschouwen overwegend mannen als pleger, en ze denken dat vrouwen partnergeweld bij anderen eerder herkennen dan mannen. Systematisch meer vrouwen dan mannen kennen desgevraagd zelf iemand die slachtoffer is van partnergeweld. Ook dan gaat het overwegend om vrouwelijke slacht-offers.²⁶

Dat zowel vrouwen als mannen menen dat partnergeweld tegen vrouwen vaker voorkomt dan tegen mannen,²⁷ blijkt uit de meest recente Eurobarometer over *domestic violence* uit 2016. Daarin is voor het eerst ook gevraagd naar partnergeweld tegen mannen (eerdere Eurobarometer-studies gingen over *domestic violence against women*). Gemiddeld kennen meer vrouwen (27%) dan mannen (21%) in Europa een slachtoffer in de familie- of vrien-denkring. In Nederland blijkt het percentage respondenten dat in hun vrienden- en/of fami-liekring vrouwelijke (24%) of mannelijke slachtoffers (2%) kent, iets hoger dan het gemid-

25 Helen Alfredsson. "Intimate partner violence: Beliefs and psychological predictors of intentions to intervene among the Swedish general public." (PhD diss., University of Gothenburg, 2016), 1-37.

26 Sarah Abramson, en Cora Peterson. "'You Know a Jewish Woman Suffering from Domestic Abuse': Domestic Abuse and the British Jewish Community. A Research Report Prepared for Jewish Women's Aid." (2011); Enrique Gracia, Fernando García, en Marisol Lila. "Male Police Officers' Law Enforcement Preferences In Cases of Intimate Partner Violence Versus Non-Intimate Interpersonal Violence: Do Sexist Attitudes and Empathy Matter?." *Criminal justice and behavior* 41, no. 10 (2014): 1195-1213; Victoria A. Ferrer-Pérez, en Esperanza Bosch-Fiol. "Gender violence as a social problem in Spain: Attitudes and acceptability." *Sex roles* 70, no. 11-12 (2014): 506-521.

27 Alfredsson, "Intimate partner violence", 1-37.

delde in de EU. Partnergeweld wordt letterlijk iets meer gezien of herkend in Nederland dan gemiddeld in de EU. Uit ander onderzoek blijkt dat respondenten die zelf slachtoffer van partnergeweld zijn (geweest) of iemand kennen die het heeft meegemaakt, bepaalde geweldsvormen eerder signaleren.²⁸ Dit kan verklaren waarom vrouwen het geweld tegen vrouwen hoger dan mannen inschatten.

Er lijkt een duidelijk verband te zijn tussen het zelf kennen van iemand die partnergeweld heeft meegemaakt en het vermogen om niet-veroordelend te zijn. Op het terrein van seksueel geweld blijken mannen en personen die geen slachtoffers kennen, vaker een negatieve attitude te hebben tegenover de slachtoffers.²⁹ Ook blijken studenten die geen slachtoffers van seksueel misbruik kennen, vaker in verkrachtingsmythes te geloven (opvattingen die seksueel geweld ontkennen, bagatelliseren, legitimeren) en ook vaker het slachtoffer in de beklagdenbank te zetten.³⁰

Hoewel er consensus is over het feit dat partnergeweld in de eerste plaats vrouwen treft, komt uit de Eurobarometer in 2016 naar voren dat een kwart van de ondervraagde Europeanen denkt dat partnergeweld ook mannen treft. Nederlanders schatten het percentage mannelijke slachtoffers dat het geregeld meemaakt hoger in dan gemiddeld in de EU (33% tegenover 24% gemiddeld). In de Eurobarometer wordt de term '*domestic violence*' gehanteerd zonder nadere specificatie. Doorgaans wordt de betekenis primair geassocieerd met lichamelijk geweld. Desgevraagd kennen Europese en Nederlandse respondenten zelf weinig mannelijke slachtoffers van partnergeweld in hun vrienden- en/of familiekring (resp. 1% in de EU en 2% in Nederland kent uitsluitend een man als slachtoffer, en 8% kent zowel een vrouw als man binnen familie of vriendenkring die partnergeweld heeft meegemaakt). Men kent significant meer vrouwelijke slachtoffers (resp. 17% in de EU en 24% in Nederland kent uitsluitend vrouwen, en 8% zowel vrouw als man; zie bijlage Eurobarometer). Met de Eurobarometer-studie uit 2016 wordt voor het eerst duidelijk dat er een opmerkelijk groot contrast is tussen beeldvorming over omvang van mannelijk slachtofferschap (relatief hoog) en het feitelijk kennen van iemand (relatief laag). Bij vrouwelijk slachtofferschap liggen beeldvorming en het feitelijk kennen van iemand die met partnergeweld te maken heeft gehad, veel dicht bij elkaar.

Aard en ernst

Onderzoekers maken doorgaans onderscheid tussen verschillende vormen van partnergeweld. In de eerste plaats worden lichamelijk, psychisch en seksueel geweld onderscheiden. Soms wordt ook economisch geweld genoemd: geld als middel gebruiken om de partner tot bepaalde gedragingen te dwingen of onder druk te zetten om ongewenst gedrag te dulden. In aansluiting op de definitie die in Nederland gangbaar is en die aansluit bij de omschrijvingen in de Eurobarometer³¹ en de World Health Organization³² is in dit onderzoek gekozen voor een brede operationalisatie in vormen van gedrag die de integriteit van de partner schenden door lichamelijke agressie, seksuele dwang, psycho-emotionele agressie en/of systematisch controlerend gedrag.

28 Sarah Abramson, en Cora Peterson. "“You Know a Jewish Woman Suffering from Domestic Abuse”: Domestic Abuse and the British Jewish Community. A Research Report Prepared for Jewish Women’s Aid.” (2011).

29 Sarah McMahon, "Rape myth beliefs and bystander attitudes among incoming college students." *Journal of American College Health* 59, no. 1 (2010): 3-11.

30 McMahon, "Rape myth beliefs", 3-11; Kimberly K. Talbot, Karen S. Neill, and Linda L. Rankin. "Rape-accepting attitudes of university undergraduate students." *Journal of forensic nursing* 6, no. 4 (2010): 170-179.

31 European Commission: "Eurobarometer 449"

32 World Health Organization/London School of Hygiene and Tropical Medicine. "Preventing intimate partner and sexual violence against women: taking action and generating evidence." Geneva: World Health Organization, (2010); WHO "Global and regional estimates of violence", 2013

Gemiddeld genomen wordt de aard en ernst van partnergeweld van mannen anders ingeschat dan van partnergeweld begaan door vrouwen. Uit Zweeds onderzoek komt naar voren dat aan mannen meer fysiek en seksueel geweld wordt toegeschreven, terwijl vrouwen juist vaker als pleger van psychisch geweld worden gezien.³³ Fysiek partnergeweld van mannen wordt doorgaans als ernstiger beschouwd dan partnergeweld van vrouwen, omdat mannen hun partner vaker verwonden. Het geweld gepleegd door mannen wordt eerder als strafbaar gezien dan geweld gepleegd door vrouwen.³⁴ De focus op lichamelijk geweld drukt schattingen over omvang van partnergeweld door vrouwen en mannen.

Spaans onderzoek benadrukt dat het gendersverschil in perceptie van ernst verband houdt met het beeld van vrouwelijke slachtoffers als passief, zwakker (dan de man) en dus minder zelfredzaam. Voor zover gevallen van mannelijke slachtoffers bekend zijn, wordt er doorgaans minder aandacht aan besteed in de media.³⁵

In het heersende beeld over partnergeweld zien we enerzijds een duidelijke (h)erkenning dat partnergeweld een omvangrijk maatschappelijk probleem is dat vrouwen onevenredig vaak treft vergeleken met mannen. Tegelijkertijd is er een zekere tendens tot onderschatting van zowel de omvang als de ernst van het probleem. Die onderschatting houdt verband met de focus op fysiek geweld. Zowel mannen als vrouwen beschouwen vaak alleen lichamelijk geweld als partnergeweld. Seksueel geweld binnen relaties, vooral tegen vrouwen, wordt niet altijd als geweld benoemd. Bij seksueel geweld heeft dit te maken met het taboe dat op dit onderwerp rust.³⁶ Het stereotype beeld van de pleger van seksueel geweld is de onbekende man uit de bosjes. Dit ondanks het feit dat de meeste verkrachtingen door een

33 Alfresson et al. "Beliefs about Intimate partner violence", 57-64

34 Eric Allen, "Gender, Relationship Type, and Perceptions of Interpersonal Violence." (PhD diss., University of Arkansas, 2014), 1-40; Ferrez-Pérez en Bosch-Fiol, "Gender Violence", 506-521.

35 Ferrez-Pérez en Bosch-Fiol, "Gender Violence", 506-521

36 Helen Alfredsson, Karl Ask, en Chris Borgstede. "Beliefs about intimate partner violence: A survey of the Swedish general public." *Scandinavian journal of psychology* 57, no. 1 (2016): 57-64; Alfredsson, "Intimate partner violence", 1-37; Enrique Gracia. "Intimate partner violence against women and victim-blaming attitudes among Europeans." *Bulletin of the World Health Organization* 92, no. 5 (2014a): 380-381

(ex-)partner of bekende worden gepleegd.³⁷ Jongeren zien vormen van psychisch partnergeweld – zoals extreme jaloezie die zich uit in systematische controlerend gedrag – vaak evenmin als geweld.

3.2 Opvattingen over maatschappelijke spreiding

Hoewel het nog weinig systematisch is onderzocht, blijkt dat partnergeweld in verband wordt gebracht met bepaalde sociale achtergronden. In Zweeds nationaal onderzoek bleek dat ruim de helft van de ondervraagden van mening is dat partnergeweld vaker voorkomt bij mensen met een lage sociaaleconomische status, uit voorsteden, met een niet-Europese migrantenachtergrond en tussen de 35 en 49 jaar.³⁸ De beeldvorming waarin geweld tegen vrouwen als een specifiek cultureel verschijnsel wordt beschouwd dat meer en specifiek voorkomt bij mensen met een niet-westerse migratieachtergrond (culturalisering), is vaker gesignaleerd.³⁹ Uit voornoemd Zweeds onderzoek blijkt dat eveneens ongeveer de helft van de respondenten van mening is dat partnergeweld gelijkmatig verspreid voorkomt in de samenleving en niet specifiek is voor bepaalde sociale groepen. Nadere analyse wijst uit dat hierachter een genderverschil schuilgaat: meer vrouwen denken dat partnergeweld overal in de samenleving voorkomt, terwijl meer mannen denken dat partnergeweld vooral in lagere sociaaleconomische groepen voorkomt. Mannen blijken behoudender in hun denken over sociale risicofactoren dan vrouwen. Twee derde van de vrouwen (66,1%) en ruim vier op de tien mannen (43,4%) was van mening dat partnergeweld in alle geledingen van de samenleving min of meer gelijkmatig voorkomt.

Opvattingen over risicofactoren bij partnergeweld kunnen door meerdere factoren beïnvloed worden. Enerzijds speelt kennis en informatie die wordt verspreid via de media (en meer indirect via de wetenschap) een belangrijke rol in de publieke beeldvorming. Maar ook sociale en persoonlijke kenmerken van respondenten (zoals sekse) blijken relevant.

De media blijken een rol van toenemend gewicht te spelen in de beeldvorming over partnergeweld. Zo laat Zweeds onderzoek⁴⁰ zien dat de media vooral aandacht besteden aan fysiek partnergeweld en minder aan psychisch partnergeweld. Seksuele dwang en seksueel geweld binnen een partnerrelatie krijgen vrijwel nooit aandacht in de media. Dit blijkt ook uit Amerikaans onderzoek.⁴¹ Door die exclusieve focus in de media denken mensen vaak alleen aan risicofactoren voor fysiek partnergeweld. Bovendien blijkt in de media weinig aandacht te worden besteed aan contextuele en structurele risicofactoren voor geweld, zoals sociaal-culturele legitimeringen van geweld tegen vrouwen in relatie tot opvattingen over (on)gelijkheid tussen vrouw en man. Persoonlijke factoren zoals een scheiding, of overmatig alcoholgebruik worden in media vaak benadrukt. Een risico hiervan is dat partnergeweld primair wordt gezien als een individuele pathologie van personen met stoornissen of verslavingen.⁴²

37 European Union Agency For Fundamental Rights (2014) Violence against women: an EU-wide survey, Luxembourg: Publications Office of the European Union.

38 Alfredsson et al. "Beliefs about Intimate partner violence", 57-64; Alfredsson, "Intimate partner violence", 1-37

39 Renée G. Römkens. De Keulse kwestie. Over culturalisering van geweld tegen vrouwen. *Sociologie*. 3-4, (2016):565-575

40 Alfredsson, "Intimate partner violence", 1-37.

41 Kellie E. Carlyle, Michael D. Slater, en Jennifer L. Chakroff. "Newspaper coverage of intimate partner violence: Skewing representations of risk." *Journal of communication* 58, no. 1 (2008): 168-186.

42 Alfredsson, "Intimate partner violence", 1-37.

3.3 Opvattingen over de aanvaardbaarheid van partnergeweld

Uit de Eurobarometer van 2016 blijkt dat de tolerantie voor partnergeweld afneemt. Het aandeel mensen dat partnergeweld tegen vrouwen onder alle omstandigheden onacceptabel vindt en van mening is dat het bestraft moet worden, is toegenomen van ruim 62% in 1999 (in vijftien EU-landen) naar 84% in 2010 (in 27 EU-landen) naar 96% in 2016 (ongeacht of men van mening is dat het strafbaar zou moeten zijn). In 2016 is voor het eerst in de Eurobarometer zowel gevraagd naar opvattingen over *domestic violence against women* en naar *domestic violence against men*. Partnergeweld tegen mannen blijkt iets vaker te worden getolereerd dan tegen vrouwen (94% vindt dat in alle omstandigheden onacceptabel). Zowel in de Eurobarometer-studie van 2010 als die van 2016 blijkt dat er in Europa een zeer kleine groep (bijna 3%) is die partnergeweld in bepaalde situaties of altijd acceptabel vindt.⁴³

Zoals we hiervoor al zagen, blijkt uit de Eurobarometer dat tegelijkertijd ten minste een vijfde tot kwart van alle ondervraagden iemand kent die partnergeweld heeft ervaren. Er is dus een kloof tussen norm en gedrag, tussen wat men acceptabel vindt en wat in de praktijk gebeurt.

De afname van tolerantie lijkt vooral over fysiek partnergeweld te gaan. Seksuele dwang wordt relatief vaak wel toelaatbaar gevonden. Ten minste een op de vier ondervraagden in de EU vindt in 2016 het onder omstandigheden acceptabel om iemand te dwingen tot geslachtsgemeenschap (26% van de vrouwen en 29% van de mannen; zie bijlage Eurobarometer). De acceptatie is relatief hoger dan gemiddeld onder jongeren onder de 25 en ouderen boven de 55.

Opvattingen dat partnergeweld onder bepaalde omstandigheden acceptabel is, hebben verdergaande gevolgen dan het verbaal uiten van meer of minder omstreden ideeën. De zogenaamde 'kleedkamerpraat' van mannen over vrouwen – seksistische grappen, objectiverende en neerbuigende uitlatingen – heeft concrete schadelijke gevolgen voor vrouwen. Seksistische en patriarchale attitudes van mannen tegenover vrouwen en goedkeurende attitudes tegenover plegen van partnergeweld blijken direct verband te houden met het daadwerkelijk plegen van geweld tegen vrouwen ('als hij slaat heeft zij het ernaar gemaakt', 'als zij niet weggaat is ze zelf ook verantwoordelijk voor het geweld').⁴⁴ Het omgekeerde geldt ook: het plegen van partnergeweld hangt nauw samen met het legitimeren ervan.⁴⁵ Het accepteren of 'goedpraten' verkleint ook de kans dat slachtoffers hulp zoeken, waardoor hun isolement toeneemt.⁴⁶ Legitimering van partnergeweld kan dus een concreet risico met zich meebrengen als daarmee het plegen van geweld wordt vergoelijkt.⁴⁷

43 Ervaring van Motivaction wijst uit dat bij elk opinieonderzoek 1 à 2% van de antwoorden in extreme zin afwijkend is, ongeacht het onderwerp.

44 Ferrez-Pérez en Bosch-Fiol, "Gender Violence", 506-521; Enrique Gracia, Christina M. Rodriguez, en Marisol Lila. "Preliminary evaluation of an analog procedure to assess acceptability of intimate partner violence against women: the Partner Violence Acceptability Movie Task." *Frontiers in psychology* 6 (2015): 1567; Alfredsson, "Intimate partner violence", 1-37.

45 Copp et al., "The Development of Attitudes", 2-31; Christopher I. Eckhardt, Rita Samper, Laura Suhr, en Amy Holtzworth-Munroe. "Implicit attitudes toward violence among male perpetrators of intimate partner violence: A preliminary investigation." *Journal of interpersonal violence* 27, no. 3 (2012): 471-491.

46 Michael J. Merten, en Amanda L. Williams. "Acceptability of marital violence among college men and women: does gender and current relationship status matter?" *College Student Journal* 43, no. 3 (2009): 843-852.

47 Enrique Gracia, en Juan Herrero. "Acceptability of domestic violence against women in the European Union: A multilevel analysis." *Journal of Epidemiology & Community Health* 60, no. 2 (2006a): 123-129; Copp et al., "The Development of Attitudes", 2-3

Het legitimeren van partnergeweld blijkt ook verweven met het beschuldigen van vrouwen (*victim blaming*).⁴⁸ Mannen beschuldigen het slachtoffer vaker dan vrouwen.⁴⁹ In Spanje geeft een derde van de respondenten de vrouw de schuld voor het geweld dat tegen haar is gebruikt.⁵⁰

Uit verschillende studies blijkt dat sociaal-demografische factoren van invloed zijn op iemands attitude ten aanzien van de toelaatbaarheid van partnergeweld. Sekse springt daarbij vooral in het oog (meer mannen dan vrouwen keuren fysiek partnergeweld of seksuele dwang onder omstandigheden). Ook leeftijd, opleiding en sociaaleconomische status. Hoe hoger de sociale status, hoe sterker partnergeweld wordt afgekeurd.⁵¹ Internationaal vergelijkend onderzoek laat zien dat naast de sociaaleconomische status ook sociaal-culturele factoren als sekse, culturele waarden en etniciteit van invloed zijn op de vraag of partnergeweld toelaatbaar wordt geacht, en dat dit doorwerkt in het feitelijk vóórkomen.⁵²

Het persoonlijk kennen van een slachtoffer – meestal een vrouw – blijkt eveneens van invloed op het sterker afwijzen van partnergeweld. Hier is een duidelijk gendereffect zichtbaar. Zowel bij vrouwen als mannen neemt de tolerantie voor partnergeweld af als men een (vrouwelijk) slachtoffer kent. Opmerkelijk genoeg neemt de acceptatie van partnergeweld bij mannen toe als zij een mannelijke pleger kennen, maar dit geldt niet voor vrouwen die een pleger kennen: ook dan neemt de tolerantie af.⁵³

48 Gracia en Herrero. "Acceptability of domestic violence in EU", 123-129; Charlene L. Muehlenhard, en Leigh Ann Kimes. "The social construction of violence: The case of sexual and domestic violence." *Personality and Social Psychology Review* 3, no. 3 (1999): 234-245.

49 Alfredsson, "Intimate partner violence", 1-37; Ferrez-Pérez en Bosch-Fiol, "Gender Violence", 506-521.

50 Ferrez-Pérez en Bosch-Fiol, "Gender Violence", 506-521.

51 Jennifer E. Copp, Peggy C. Giordano, Monica A. Longmore, en Wendy D. Manning. "The development of attitudes toward intimate partner violence: An examination of key correlates among a sample of young adults." *Journal of interpersonal violence* (2016):2-31

52 Eve Waltermaurer. "Public justification of intimate partner violence: A review of the literature." *Trauma, Violence, & Abuse* 13, no. 3 (2012): 167-175.

Het schadelijke effect van legitimerende attitudes ten aanzien van partnergeweld op concreet gedrag strekt verder dan het gedrag van de direct betrokkenen. Beschuldigende reacties tegenover slachtoffers van partnergeweld leiden er ook toe, dat omstanders minder snel rapporteren, noch anderszins actie ondernemen om het geweld te stoppen of te voorkomen.⁵⁴ Uit een grote meta-analyse blijkt dat het onder bepaalde omstandigheden acceptabel vinden van partnergeweld tegen vrouwen en het aanhangen van traditionele opvattingen over rolpatronen tot de belangrijkste sociale risicofactoren behoren voor het daadwerkelijk optreden van partnergeweld.⁵⁵ Ook wordt erop gewezen dat, als alleen extreem ernstige en herhaalde vormen van partnergeweld tegen vrouwen als zodanig worden benoemd, dit een legitimerend effect heeft. Het gevolg is dat ogenschijnlijke incidenten – ongeacht hun ernst vaker door de vingers worden gezien. Slachtoffers worden hierdoor nog verder beschadigd.⁵⁶

In Nederlands onderzoek van het SCP en het CBS op het terrein van emancipatie komen attitudes over seksuele omgangsvormen en geweld tegen vrouwen heel summier aan de orde. Mannen hebben gemiddeld genomen meer traditionele opvattingen over genderrollen dan

- 53 Enrique Gracia en Juan Herrero. "Public attitudes toward reporting partner violence against women and reporting behavior." *Journal of Marriage and Family* 68, no. 3 (2006b): 759-768.
- 54 Amy L. Brown, en Terri L. Messman-Moore. "Personal and perceived peer attitudes supporting sexual aggression as predictors of male college students' willingness to intervene against sexual aggression." *Journal of interpersonal violence* 25, no. 3 (2010): 503-517; Waltermaurer, "Public justification", 167-175; Alfredsson, "Intimate partner violence", 1-37.
- 55 Sandra M. Stith, Douglas B. Smith, Carrie E. Penn, David B. Ward, en Dari Tritt. "Intimate partner physical abuse perpetration and victimization risk factors: A meta-analytic review." *Aggression and violent behavior* 10, no. 1 (2004): 65-98.
- 56 Enrique Gracia. "Intimate partner violence against women and victim-blaming attitudes among Europeans." *Bulletin of the World Health Organization* 92, no. 5 (2014a): 380-381; Enrique Gracia. "Public attitudes toward partner violence against women." In *Encyclopedia of quality of life and well-being research*, pp. 5192-5195. Springer Netherlands, 2014b.

vrouwen.⁵⁷ Ook in Nederland leggen mannen meer stereotype, traditionele opvattingen aan de dag ten aanzien van seksueel en fysiek geweld. Vaker dan vrouwen zetten ze de deur naar seksueel grensoverschrijdend gedrag op een kier. De stelling 'Als een vrouw "nee" zegt tegen seksuele toenadering, bedoelt ze ook "nee"' wordt door minder mannen (87%) dan vrouwen (91%) onderschreven. Ook blijken meer mannen vast te houden aan een beeld van partnergeweld als wederkerig probleem: ruim de helft van de mannen (52%) tegenover bijna twee derde van de vrouwen (62%) verwerpt de stelling dat 'bij mishandeling van vrouwen geldt: waar twee vechten hebben twee schuld'.

In Spanje besteedt de overheid de laatste jaren steeds meer aandacht aan geweld tegen vrouw, bijvoorbeeld door wetgeving tegen gender-gerelateerd partnergeweld. Dit is terug te zien in verschuivingen in de publieke opinie. Steeds meer Spanjaarden zien partnergeweld als een belangrijk sociaal probleem. Hoewel de meesten van hen geweld onacceptabel vinden,⁵⁸ geldt dit sterker voor vrouwen dan voor mannen. Mannen vinden vaker dan vrouwen dat geweld in bepaalde situaties acceptabel is of soms onvermijdelijk.⁵⁹

De brede erkenning dat partnergeweld een ernstig sociaal probleem is, gaat gepaard met ambivalentie. Volgens sommige onderzoekers⁶⁰ wordt partnergeweld tegen vrouwen *in het algemeen* steeds meer afgewezen, zowel door vrouwen als mannen, maar blijft het geweld in *specifieke* omstandigheden geaccepteerd. Als het slachtoffer de pleger zou hebben geprovoceerd bijvoorbeeld, of als het geweld een reactie is op geweld van de ander tegen jou of je kind. Vrouwen geven aan dat zij in reactie op geweld eerder zelf geweld zouden toepassen.⁶¹ Jonge mannen zeggen vaak tegen geweld te zijn (in het algemeen), maar bij doorvragen blijken zij vaker partnergeweld tegen vrouwen te accepteren, te normaliseren of goed te praten dan vrouwen.⁶² Dit raakt aan het fenomeen *rape myth acceptance*: het onderschrijven van stereotype ideeën over slachtoffers van verkrachting die het geweld zouden hebben uitgelokt. Vooral mannen houden vrouwen vaker medeverantwoordelijk voor de verkrachting.⁶³ Bij mannelijke respondenten is een duidelijke samenhang geconstateerd tussen legitimering van seksueel geweld en het aanhangen van conservatieve ideeën over genderverhoudingen; mannen blijken traditioneler en conservatiever dan vrouwen. De laatsten hebben liberalere opvattingen en zijn positiever gestemd over gendergelijkheid dan mannen.⁶⁴

- 57 Van den Brakel en Portegijs, "Emancipatie Monitor"
- 58 Europese Commissie: Eurobarometer 344. TNS opinion & social, Brussel (2010)
- 59 Ferrez-Pérez en Bosch-Fiol, "Gender Violence", 506-521.
- 60 Gracia. "Intimate partner violence and victim-blaming", 380-381; Gracia. "Public attitudes", 5192-5195; Copp et al., "The Development of Attitudes", 2-31.
- 61 Copp et al., "The Development of Attitudes", 2-31.
- 62 Ryon C. McDermott, en Frederick G. Lopez. "College men's intimate partner violence attitudes: Contributions of adult attachment and gender role stress." *Journal of counseling psychology* 60, no. 1 (2013): 127.; Gracia, García, en Lila, "Male Police Officer's Law", 1195-1213.
- 63 Sharon Aneta Bryant, en Gale A. Spencer. "University students' attitudes about attributing blame in domestic violence." *Journal of Family Violence* 18, no. 6 (2003): 369-376.; Judy L. Postmus, Sarah McMahon, Corinne Warrenner, en Lisa Macri. "Factors that influence attitudes, beliefs, and behaviors of students toward survivors of violence." *Journal of Social Work Education* 47, no. 2 (2011): 303-319; Teri Aronowitz, Cheryl Ann Lambert, en Sara Davidoff. "The role of rape myth acceptance in the social norms regarding sexual behavior among college students." *Journal of community health nursing* 29, no. 3 (2012): 173-182.; Talbot, Neill en Rankin, "Rape-accepting attitudes", 170-179.
- 64 Talbot, Neill en Rankin, "Rape-accepting attitudes", 170-179.

Resultaten

4

Opvattingen over omvang, frequentie, spreiding, aanvaardbaarheid en verantwoordelijkheid

4.1 Wat verstaan Nederlanders onder partnergeweld?

Vragenlijst over het begrip ‘partnergeweld’

Het begrip ‘geweld’, zeker in intieme relaties, roept uiteenlopende associaties op. Inzicht hierin is belangrijk, omdat de associaties een brede invloed hebben: op de opvattingen over de omvang van partnergeweld, maar ook op opvattingen over risicogroepen of over de aanvaardbaarheid van partnergeweld.

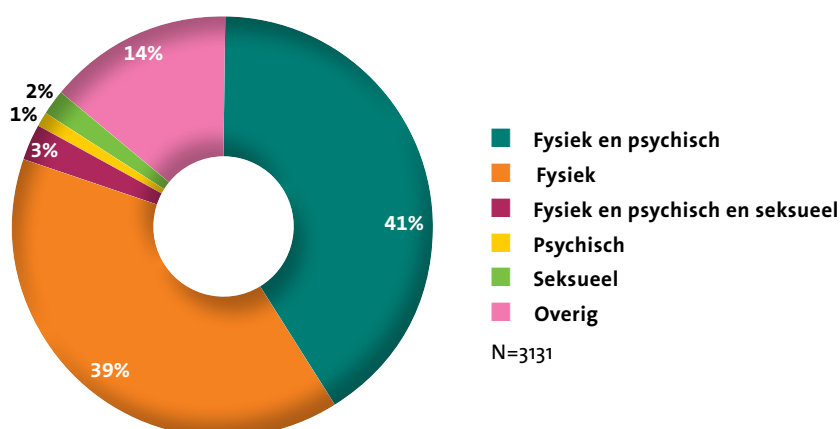
Voordat aan respondenten die de schriftelijke vragenlijst invulden, de definitie werd gegeven die in dit onderzoek is gebruikt, zijn zij uitgenodigd om in eigen bewoordingen antwoord te geven op de open vraag: ‘Wat versta je zelf onder partnergeweld?’

Hoewel in de spontane associaties bepaalde elementen steeds naar voren komen, is er ook veel variatie. Bij een deel van de ondervraagden zien we een zoektocht.

Lichamelijk geweld is duidelijk beeldbepalend. In de omschrijvingen wordt dat – soms in combinatie met andere geweldsvormen – het vaakst genoemd (totaal 83%). Onder lichamelijk geweld verstaan we gedrag waarmee de fysieke integriteit wordt geschonden, zoals slaan, mishandelen, schoppen. 39% van de respondenten noemt spontaan alleen vormen van lichamelijk geweld en 44% noemt een combinatie van lichamelijk en psychisch geweld. Een kleine groep van 1% houdt het alleen op *psychisch* geweld. Onder psychisch geweld verstaan we een scala aan gedragingen die in emotionele of psychische zin als kwetsend kunnen worden ervaren. Bijvoorbeeld kleineren, schelden, pesten, verbieden om de deur uit te gaan.

Opvallend is dat gedragingen die een schending kunnen zijn van de seksuele integriteit – en die in deze studie als *seksueel* geweld worden gecategoriseerd – zelden spontaan worden genoemd. Voorbeelden die wel genoemd worden, zijn verkrachten en misbruiken. In totaal noemt 5% van de respondenten vormen van seksueel geweld, alleen of in combinatie. Een groep van 3% noemt alle drie de vormen van geweld.

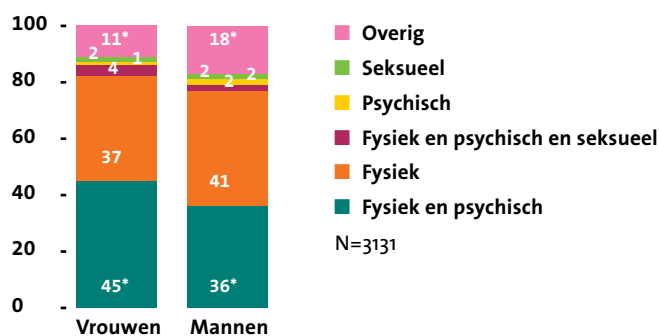
Grafiek 1. Omschrijvingen van partnergeweld

Bij bijna een op de zeven respondenten (14%) blijft onduidelijk welke vorm van geweld men als partnergeweld ziet. Het antwoord was in die gevallen te multi-interpretabel om eenduidig als een schending van de integriteit te worden gecategoriseerd. Vaak werd verwezen naar begrippen als 'conflict', 'onenigheid' of 'ruzie', 'elkaar iets aandoen', of een antwoord ontbrak. Hoewel de associatie van partnergeweld met conflicten voor de hand ligt, weerspiegelt de ruime invulling van de term ook een onbestemdheid die op zichzelf betekenisvol is. Het is belangrijk dat zichtbaar wordt hoe uiteenlopend de term partnergeweld wordt ingevuld. Een categorisering van antwoorden als 'ruzie' of 'conflict' in termen van bijvoorbeeld psychisch geweld, neigt naar *hineininterpretieren*. Respondenten wordt dan iets in de mond gelegd. Het benadrukken van meer algemene conflictueuze aspecten in een partnerrelatie kan ook op vermijding wijzen. De term partnergeweld – die door het element 'geweld' een connotatie van ernst heeft – kan in de context van een intieme relatie confronterend zijn.

Het verschil tussen vrouwen en mannen in de definiëring is opmerkelijk: vrouwen associëren partnergeweld vaker dan mannen met de combinatie van zowel fysiek als psychisch geweld.⁶⁵ Mannen noemen vaker uitsluitend fysiek geweld. Daarnaast zijn het vooral mannen van wie de antwoorden niet te categoriseren bleken.

Grafiek 2. Omschrijvingen van partnergeweld, naar geslacht

NB: De termen 'vrouwen' en 'mannen' in deze en volgende grafieken verwijzen steeds naar vrouwelijke respectievelijk mannelijke respondenten. Daar waar het gaat over vrouwelijk/mannelijk slachtofferschap wordt dit expliciet vermeld.

Focusgroepen over het begrip 'partnergeweld'

De gesprekken in de focusgroepen bevestigen accenten in de definiëring van geweld die in het schriftelijke onderzoek werden aangetroffen. Tegelijkertijd blijkt dan ook hoe verschillend het begrip 'partnergeweld' wordt ingevuld. Pas bij doorvragen raakt de betekenis verder uitgekristalliseerd en gaat zij soms verschuiven.

In de focusgroepen leggen zowel vrouwen als mannen de nadruk op lichamelijk geweld, met hier en daar een opmerking over psychisch geweld. De mannen associëren partnergeweld het sterkste met fysiek geweld. Dreiging die in een discussie ontstaat, valt voor sommige deelnemers niet onder geweld. 'Natuurlijk, een discussie kun je hebben, dan vind ik het nog steeds geen geweld.' (M,m)⁶⁶ 'Mijn definitie van geweld is slaan, maar een discussie is geen geweld. Fysiek inderdaad wel.' (M,m) Als psychisch geweld wordt genoemd, gaat het vaak over gedrag dat in fysieke zin grenzen overschrijdt of oplegt: beperken van de vrijheid, dreiging. 'Onveilige omgeving.' (M,n) 'Als je iemand monddood maakt en je gaat dreigen, als je niet wilt dat iemand de deur uit gaat. Dat vind ik psychisch geweld.' (M,m) De suggestie dat het bij partnergeweld om een wederkerig conflict gaat, wordt ook met nadruk ter tafel gebracht. 'Je reageert op andermans toedoen, wat de een doet, doet de ander terug.'

65 Waar in de grafieken sterretjes staan achter het percentage, is het verschil significant ($p < 0,05$).

66 Citaten van deelnemers uit de vier focusgroepen zijn gemarkeerd naar sekse (V of M) en naar herkomst (m=migratieachtergrond, n=Nederlandse origine). Vier categorieën zijn onderscheiden: V,m; V,n; M,m en M,n.

(M,m) Tegelijkertijd benadrukt een mannelijke deelnemer dat het uitoefenen van psychisch geweld subtiel kan gebeuren. ‘Bepaalde tonen gebruiken, jij moet dit en dat, kan ook al partnergeweld zijn.’ (M,n)

De vrouwen in de focusgroepen, zowel in de migrantengroep als de autochtone vrouwen, leggen weliswaar ook het accent op fysiek geweld, maar noemen meer dan de mannen meteen voorbeelden van psychisch geweld waarmee het lichamelijke geweld volgens hen is verweven. ‘Het hoeft niet alleen slaan te zijn, het kan ook dat je er ziek van wordt.’ (V,m) Ook het opleggen van vrijheidsbeperkingen door een partner wordt als voorbeeld genoemd, evenals niet betaald mogen werken, een verbod om naar een gemengde sportschool te gaan, geen vriendinnen mogen hebben. Partnergeweld wordt uitgelegd als ‘een langzaam proces dat erin sluipt, met woorden, en neerbuigend.’ (V,n) ‘Dat die je aanpraat dat je niks mag.’ (V,m)

Ook in de focusgroepen wordt seksueel geweld door vrouwen noch door mannen zelden genoemd.⁶⁷ Een deelnemster in de autochtoon Nederlandse vrouwengroep noemt spontaan de drie vormen. Als expliciet wordt gevraagd of seksueel geweld ook onder partnergeweld valt, wordt dit wel in alle groepen bevestigd. Voor het benoemen van seksueel geweld lijkt men een drempel over te moeten gaan. Een van de mannen uit de migrantengroep beaamt dat. ‘Ik vind het een stap erger, ik vind seksueel geweld erger dan partnergeweld.’ (M,m) De mannen uit de migrantengroep zien seksueel geweld wel als een vorm van fysiek geweld, en geven aan dat dit ook binnen het huwelijk kan voorkomen. Bij doorvragen blijkt dat het invullen van het begrip ‘seksueel geweld’ ambiguïteit oproept over wat dwang of geweld in relatie tot seks betekenen.

Onder de autochtone mannen ontspint zich een discussie die niet over geweld of dwang gaat, maar over buitenechtelijke seks en instemming. Benadrukt wordt dat seks in combinatie met dwang in een relatie een ‘grijs gebied’ is, omdat vrouwen ook ‘toestemmen’ tot seksueel contact als ze geen zin hebben. ‘Als de vrouw het doet om de relatie in stand te houden, dan vind ik het niet gedwongen seks.’ (M,n) Voor een ander is duidelijk dat een vrouw wel weet wat een man verwacht en daarop anticiperend vrijelijk instemt. ‘Als ik maar één keer in de week krijg, dan ga ik wel een kopje suiker halen bij de buurvrouw.’ (M,n) Of

67 De focusgroepen zijn gehouden in een tijdsperiode voorafgaand aan de maatschappelijke discussie over seksuele intimidatie en #MeToo. Het is de vraag of seksueel geweld meer spontaan ter tafel zou zijn gekomen als de gesprekken waren gevoerd nadat die discussie was losgebarsten.

in zo'n geval sprake is van chantage en of dat een vorm van (psychisch) geweld is, daarover verschillen de meningen. De betekenis van vrijheid of dwang blijken reukelijk: 'Ik vind chanteren geen gedwongen seks, want hij of zij heeft de keuze.' (M,n)

Ook bij de vrouwen uit de migrantengroep ligt er een drempel. Zij geven als verklaring voor het niet spontaan benoemen van seksuele geweldvormen dat er een taboe op rust. In de migrantengroep wordt dit benadrukt. In de groep vrouwen met een Nederlandse achtergrond wordt gesteld dat er een vage grens bestaat tussen 'wat hoort in een relatie' en gedwongen seks. 'Tot een bepaalde hoogte moet je geven en nemen.' (V,n) 'Maar als je iets toestaat en jij denkt 'mijn man, die wil dat', en je gaat op je tanden bijten, dan zit jij dus fout.' (V,n)

Zowel bij seksueel als bij lichamelijk geweld blijkt de terugkerende vraag in de focusgroepen: Wat is écht partnergeweld? Waar ligt *de grens*?

Verscheidene vrouwen in beide focusgroepen vinden dat pas als het geweld zich *herhaaldelijk* voordoet, het een indicatie voor partnergeweld kan zijn. Incidenteel geweld lijkt daarmee niet als partnergeweld te kwalificeren. In elk geval wordt het min of meer aanvaardbaar geweld gevonden.⁶⁸ In de zoektocht tijdens de groepsgesprekken komen heel verschillende en soms tegengestelde visies ter tafel. 'Eén keer kan, maar een tweede keer niet, dan ga je echt te ver.' (V,m) 'Het is partnergeweld als je *structureel* iets doet wat een ander niet fijn vindt.' (V,n) 'Maar die ene keer, het ligt er ook aan hoe: als het echt een paar dreunen achter elkaar zijn, dan denk ik wel "meteen weg".' (V,m) Een andere deelneemster verwoordt daarentegen – met evenveel optimisme als fermheid – de klassieke grens: dat je 'tegenwoordig' geen geweld hoeft te pikken als vrouw. 'Als het mij één keer zou gebeuren: ik zou metéén m'n koffertje pakken.' (V,n)

Mannen benadrukken in de groepsgesprekken de rekbaarheid van het begrip 'partnergeweld'; het blijkt haast onmogelijk tot een omschrijving te komen. Dat is vooral merkbaar in de groep autochtone Nederlanders. 'Het is een persoonlijke kwestie die voor iedereen anders ligt. Er moet goed worden gecommuniceerd.' (M,n) 'Waar de grens ligt, is voor iedereen anders. Als de andere partij zegt 'ik vind dit niet prettig' en je gaat door, dan is er een grens overschreden.' (M,n) In die discussie over grenzen komen ook de vergoelijkningen spontaan ter tafel. 'Als je iemand niet kwetst, dan is het geen geweld.' (M,n) 'Soms kun je het wel eens te hard doen, omdat je je eigen kracht niet kent.' (M,n) 'Als degene zich er niet van bewust is [van de mishandeling], vind ik het geen vorm van partnergeweld.' (M,n) In het gesprek tussen de mannen met een migratieachtergrond markeren zij de grens van partnergeweld aan de hand van de gevolgen daarvan. 'Dat diegene gewoon geestelijk kapot gemaakt is, en er een eind aan wil maken. Dat bijvoorbeeld mensen zich gaan snijden. Pas dan is het partnergeweld, daarvoor niet.' (M,m)

De focusgroepen laten zien dat het antwoord op de vraag 'Wat versta je onder partnergeweld?' zeker niet altijd eenduidig is. Deelnemers zijn zoekende naar wat er wel of niet onder valt. Dan blijkt de grens rekbaar. Zelfs als er een duidelijke visie is op welk gedrag als geweld kan worden benoemd, komt geregeld de vraag ter tafel of dat gedrag als partnergeweld kan worden aangemerkt en hoe ernstig dat dan is. Bij doorvragen verschuift de grens. Ook al worden in gesprekken over partnergeweld in het algemeen stevige grenzen getrokken, als het concreet wordt blijkt veel partnergeweld toch te worden gelegitimeerd. Dit illustreert dat het onderwerp onvermijdelijk emotionele en morele ladingen heeft, die in die zoektocht

68 De voorlopige hechtenis van Frank Giltay, de ex-Voorzitter van de Ondernemingsraad van de Nationale Politie op verdenking van mishandeling van diens echtgenote, blijkt door korpschef Bouwman van minder belang te zijn gevonden in de beoordeling van het functioneren van Giltay ('een eenmalig voorval'). De beschuldigingen van fraude tegen Giltay stonden voorop. Marcel Haenen. "Strafontslag COR-Baas Politie." *NRC*, NRC, 1 sept 2017, www.nrc.nl/nieuws/2017/09/01/strafontslag-cor-baas-politie-12789975-a1572021.

tegenstrijdige reacties oproepen. Een paradox ontvouwt zich: het is wél geweld, en toch ook weer niet. Althans: men wil niet dat de persoon er te hard op wordt afgerekend. Kennelijk telt niet alle geweld in een relatie.

Definitie van partnergeweld in dit onderzoek

Nadat elke deelnemer aan het schriftelijke onderzoek haar of zijn ideeën over het begrip ‘partnergeweld’ had gegeven, is de definitie van partnergeweld voorgelegd die we in dit onderzoek hanteren en waar alle vervolgvragen betrekking op hebben.

‘In dit onderzoek hebben we het over partnergeweld, ook wel huiselijk geweld genoemd. Daarmee bedoelen we:

Geweld dat wordt gepleegd tussen partners of ex-partners. Het geweld kan zowel psychisch als lichamelijk zijn en kan variëren van systematisch vernederen tot slaan en schoppen. Ook kan er sprake zijn van gedwongen seks. Partnergeweld komt vaak herhaaldelijk voor in de relatie, maar kan ook incidenteel zijn. Het kan gaan om hetero- of homoseksuele relaties. Partners kunnen een afzonderlijk woonadres hebben, samenwonend, getrouwd of gescheiden zijn.’

4.2 Inschattingen van de omvang en frequentie van partnergeweld tegen vrouwen en mannen

Omvang: welk percentage van de bevolking heeft partnergeweld meegemaakt?

Frequentie: hoe vaak komt partnergeweld voor (helemaal niet tot heel vaak)?

Vragenlijst over omvang

De open vraag om te schatten hoeveel procent van de bevolking partnergeweld heeft meegemaakt, roept zeer verschillende antwoorden op. Gezien de hiervoor beschreven discussies in de focusgroepen wekt dat geen verbazing. Voor zover schattingen voor lichamelijk, psychisch en/of seksueel geweld – meegemaakt na het achttiende jaar – zijn gegeven, lopen die uiteen van 0 tot 100%.⁶⁹ Ongeveer een kwart van de respondenten geeft geen antwoord, of ‘weet het niet’ (varieert al naargelang geweldvorm tussen de 23% bij vrouwen en 30% bij mannen). Dit sluit aan bij de onbestemdheid die ook bij de omschrijvingen van wat partnergeweld is, al naar voren kwam.

Vrouwen schatten de omvang van partnergeweld gemiddeld veel hoger in dan mannen. Dit geldt voor alle drie de vormen van partnergeweld en ongeacht of het geweld tegen vrouwen of tegen mannen is gericht. Deze hogere inschatting is toe te schrijven aan het vrouw zijn. Onafhankelijk van andere achtergrondkenmerken zoals opleidingsniveau, leeftijd en migratieachtergrond schatten vrouwen de omvang hoger in.⁷⁰

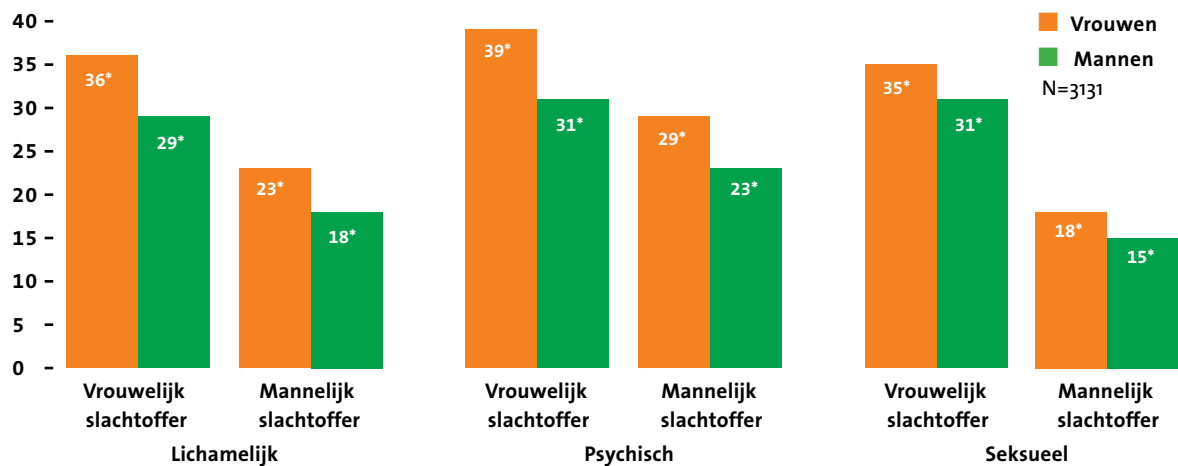
Laagopgeleiden schatten de omvang ook hoger in dan hoogopgeleiden (zie ook 4.4).⁷¹ Dit neemt overigens niet weg dat de factor geslacht het zwaarste weegt bij de hoogte van de inschatting.

69 De gemiddelde standaarddeviatie van de geschatte percentages is 19,2.

70 Op basis van lineaire regressieanalyse.

71 Op basis van lineaire regressieanalyse.

Grafiek 3. Inschattingen omvang partnergeweld (gemiddelde percentages)

Focusgroepen over omvang

Ook in de focusgroepen lopen de schattingen over het vóórkomen van partnergeweld uiteen (van 20 tot 70% tegen vrouwen, van 10 tot 50% tegen mannen). Maar ook hier schatten vrouwen de omvang systematisch hoger in dan mannen. Alle groepen bevestigen dat psychisch geweld eerder wordt toegeschreven aan vrouwen (als pleger) en lichamelijk geweld eerder aan mannen. 'Het komt zelden voor dat er (in de krant) staat: vrouw mishandelt man.' (V,m) Anderzijds wordt ook naar voren gebracht dat vrouwen niet enkel slachtoffer zijn. 'Vaak wordt de vrouw gezien als slachtoffer, omdat mannen fysiek sterker zijn dan vrouwen. Als je het hebt over fysiek geweld: vrouwen kunnen er ook wel wat van.' (M,m) Niet alleen mannen met een migratieachtergrond, ook mannen van Nederlandse herkomst maken opmerkingen over vrouwen die mannen slaan. 'Handjes laten wapperen: meestal wordt het gezien dat mannen dat gebruiken. Maar volgens mij kunnen vrouwen daar ook wat van.' (M,n)

In alle groepen komt naar voren dat partnergeweld tegen een man mogelijk minder zichtbaar is, omdat schaamte verhindert dat het naar buiten komt. 'Dat is een soort taboe.' (M,m) Ook vermoedt men dat partnergeweld tegen een man wordt gebagatelliseerd. 'Ik denk dat als een man naar de politie gaat, hij niet serieus wordt genomen.' (V,n) Het is niet duidelijk in hoeverre deze opvattingen op concrete ervaringen of observaties berusten. Psychisch geweld is als begrip nog rekbaarder dan fysiek geweld, wat invloed heeft op de inschattingspercentages. 'Als je vernederen meerekent? Ik vind dat niet echt geweld.' (M,m) Het idee van gedwongen seks tussen partners die getrouwd zijn, komt in de mannengroep van oorspronkelijke Nederlanders als een tegenspraak ter tafel. Omdat seksuele dwang door vrijwel niemand in de focusgroepen spontaan wordt geassocieerd met partnergeweld, komt die geweldvorm evenmin in de inschattingen van de omvang voor. Bij doorvragen blijken mannen in zowel de migrantengroep als de oorspronkelijk Nederlandse groep seksueel geweld vooral met verkrachting te associëren, en minder met andere vormen van seksuele dwang (zie ook paragraaf 4.5).

Vragenlijst over frequentie

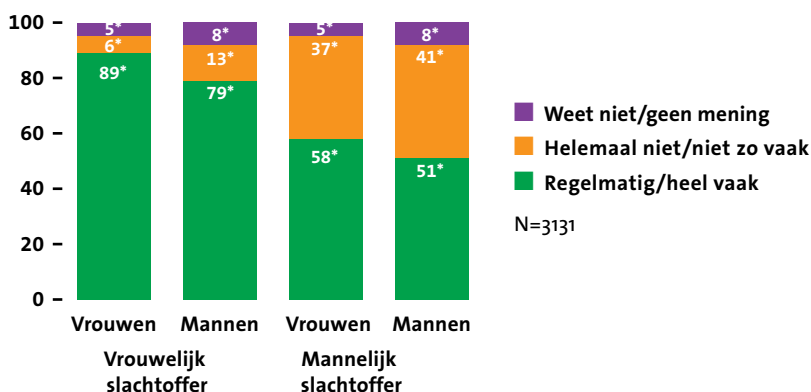
Een meerderheid van de schriftelijk ondervraagden denkt dat geweld tussen partners regelmatig of heel vaak voorkomt.⁷² Dit blijkt vooral te worden gedacht over partnergeweld tegen vrouwen: gemiddeld genomen is 85% van alle ondervraagden van mening dat dit

72 In de vragenlijst is expliciet aangegeven dat partnergeweld een breed begrip is. Het omvat in dit onderzoek zowel incidenteel als herhaald geweld, tussen partners of ex-partners, en het geweld kan van lichamelijke, psychische of seksuele aard zijn. Het kan hetero- of homorelaties betreffen, en partners kunnen al dan niet samenwonen.

regelmatig of heel vaak voorkomt. Voor geweld tegen mannen ligt dat lager: iets meer dan de helft (55%) denkt dat partnergeweld tegen mannen regelmatig tot heel vaak voorkomt.

Wat opvalt is dat vrouwen het vóórkomen van partnergeweld gemiddeld hoger inschatten dan mannen. Voor deze hogere inschatting is het vrouw zijn de doorslaggevende factor. Die is van invloed onafhankelijk van andere achtergrondkenmerken zoals opleidingsniveau, migrantenachtergrond of leeftijd.⁷³

Grafiek 4. Inschattingen frequentie vrouwelijk/mannelijk slachtofferschap, uitgesplitst naar geslacht van respondenten

Sociaaleconomische positie en leeftijd hebben ook een onderscheidend effect op de inschattingen. Lager opgeleiden schatten de frequentie van partnergeweld relatief hoog in.⁷⁴ Jongere generaties (tot 40 jaar) schatten de frequentie juist relatief laag in.⁷⁵ Dit laatste is tot op zekere hoogte een onvermijdelijk en logisch effect, omdat jongeren minder levenservaring hebben en minder mensen kunnen kennen die in de relationele sfeer geweld hebben meegemaakt.

Ondervraagden met een migratieachtergrond schatten gemiddeld genomen de frequentie van partnergeweld lager in dan ondervraagden met een autochtone achtergrond: 79% van de migrantengroep schat in dat partnergeweld tegen vrouwen regelmatig tot heel vaak voorkomt in Nederland en 47% schat in dat partnergeweld tegen mannen regelmatig tot heel vaak voorkomt.

Ook in de groep respondenten met een niet-westerse migratieachtergrond doet zich een duidelijk verschil voor tussen vrouwen en mannen. Evenals onder de van oorsprong Nederlandse respondenten schatten migrantenvrouwen de frequentie van partnergeweld doorgaans hoger in, zowel tegen vrouwen als tegen mannen. Van de vrouwen met een migratieachtergrond schat 91% in dat partnergeweld tegen vrouwen regelmatig tot heel vaak voorkomt in Nederland (tegenover 67% van de mannen met een migratieachtergrond). Dat partnergeweld regelmatig tot heel vaak tegen mannen voorkomt, wordt door de migrantenvrouwen op 56% ingeschat ten opzichte van 37% van de niet-westerse mannen.⁷⁶

Focusgroepen over frequentie

In de focusgroepen liepen bij dit thema de scheidslijnen tussen opvattingen van vrouwen en mannen enerzijds en van respondenten van verschillende sociaal-culturele herkomst anderzijds door elkaar. In paragraaf 4.4 werken we dit verder uit.

73 Op basis van de logistische regressieanalyse.

74 Op basis van de logistische regressieanalyse.

75 Op basis van de logistische regressieanalyse.

76 De groep met niet-westerse achtergrond is onderling divers. De afzonderlijke etnische groepen binnen het onderzoek zijn te klein om over de onderlinge verschillen conclusies te kunnen trekken.

4.3 Kennen Nederlanders iemand die partnergeweld heeft meegemaakt?

Vragenlijst over bekendheid met partnergeweld

Partnergeweld blijkt bepaald geen onbekend verschijnsel te zijn voor Nederlanders, ongeacht hun herkomst. De helft van alle ondervraagden kent een of meerdere personen die een vorm van partnergeweld heeft meegemaakt in het gezin of de familie, in de vriendenkring, de buurt of wijk, op het werk of in de studieomgeving.

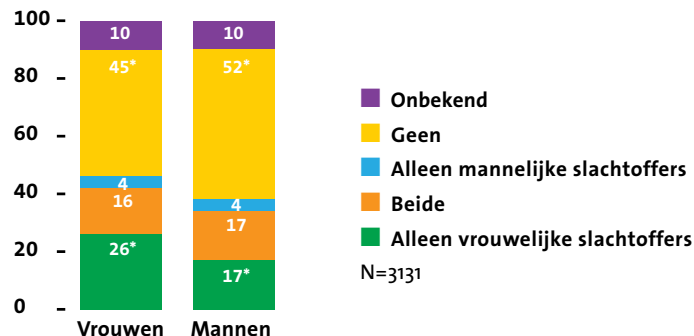
Zowel vrouwen als mannen kennen vaak slachtoffers van partnergeweld. Onder vrouwen blijkt het probleem niet alleen hoger te worden ingeschat, zoals hiervoor al bleek, maar ook bekender te zijn: 54% van de vrouwen (tegenover 46% van de mannen) kent een of meer slachtoffers van partnergeweld.

Vrouwen kennen ook vaker dan mannen een slachtoffer in hun directe kring van intimi: het gezin, de familie of de vriendenkring.⁷⁷ Vrouwen kennen vaker dan mannen zowel vrouwelijke als mannelijke slachtoffers. Bij vrouwen ligt de verhouding tussen het kennen van vrouwelijke en mannelijke slachtoffers op ongeveer 2,1:1 en bij mannen 1,6:1.⁷⁸ Zowel vrouwen als mannen kennen zelden uitsluitend mannelijke slachtoffers.

Ondervraagden die in hun omgeving iemand kennen die partnergeweld heeft meegemaakt, schatten het vóórkomen van partnergeweld in het algemeen hoger in dan degenen die niemand kennen. Dit effect is het sterkst voor degenen die een slachtoffer kennen binnen het eigen gezin.

Grafiek 5. Bekendheid met partnergeweld in gezin, familie of vriendenkring

NB de categorie 'Onbekend' bevat mensen die niet weten of zij een slachtoffer kennen, of die dit niet willen zeggen.

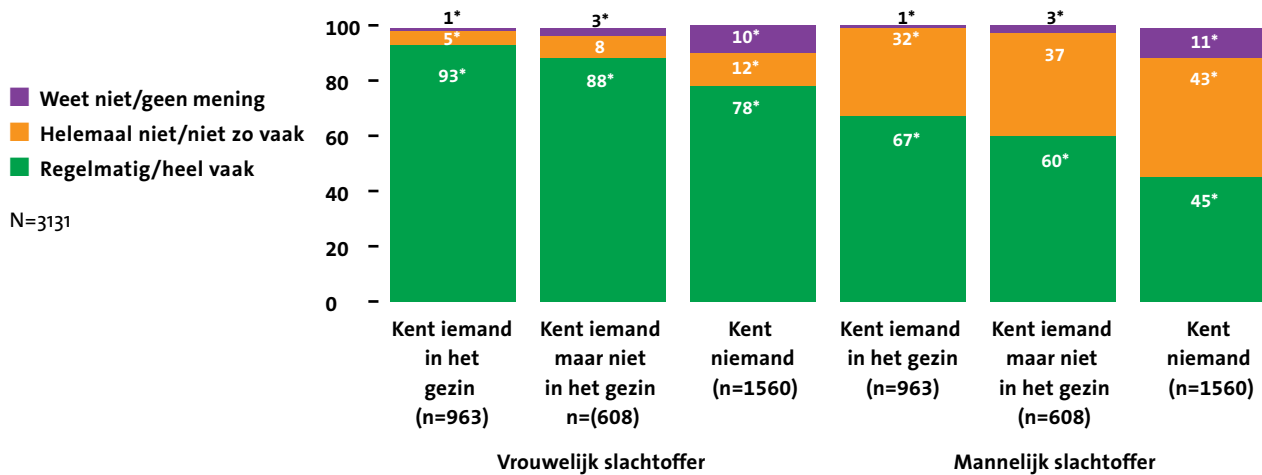

Niet alleen de inschatting van de omvang, maar ook die van de frequentie waarmee partnergeweld voorkomt wordt beïnvloed door het al dan niet kennen van een slachtoffer. Mensen die een slachtoffer kennen, schatten ook de frequentie hoger in dan mensen die geen slachtoffer kennen. Een verband dat in zekere zin voor de hand ligt: als je een probleem van dichtbij kent, herken je het eerder. Dat zou kunnen verklaren waarom vrouwen en oudere respondenten het probleem (gemiddeld) omvangrijker en frequenter inschatten dan mannen.

77 Ondervraagden kunnen meerdere slachtoffers kennen, dit kan in verschillende domeinen zijn (bv. in gezin en vriendenkring) of in hetzelfde domein (bv. alleen in het gezin).

78 Van de vrouwen kent totaal 42% een vrouw en 20% een man als slachtoffer; van de mannen liggen die percentages op resp. 34% en 21% (grafiek 5).

Grafiek 6. Inschattingen frequentie vrouwelijk/mannelijk slachtofferschap, uitgesplitst naar bekendheid met slachtoffers in omgeving

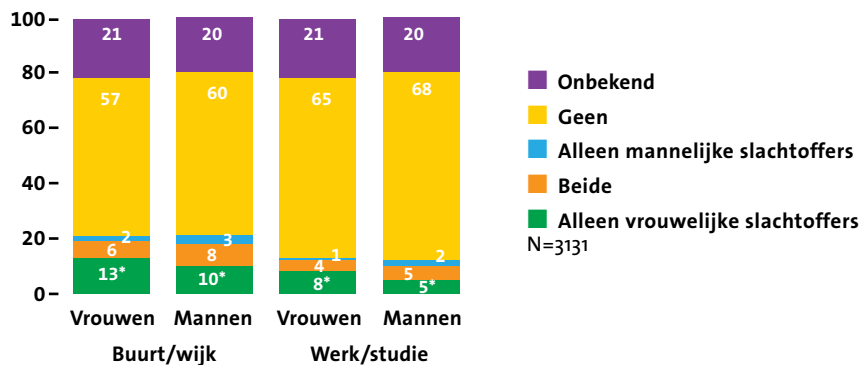

In de buurt of wijk en op het werk of in de studieomgeving is partnergeweld minder bekend dan in gezin, familie of vriendenkring. Ongeveer evenveel vrouwen als mannen kennen hier slachtoffers. In de buurt of wijk kent 21% van de ondervraagden iemand die het heeft meegemaakt en 13% kent iemand bij het werk of via studie. Ook hier blijken zowel vrouwen als mannen meer vrouwelijke dan mannelijke slachtoffers te kennen.

Het beeld van partnergeweld blijkt duidelijk genderspecifiek: op het werk of in de buurt kennen zowel vrouwen als mannen tot twee keer zoveel vrouwelijke slachtoffers.

Grafiek 7. Bekendheid met partnergeweld in buurt/wijk en werk/studie

NB de categorie 'Onbekend' bevat mensen die niet weten of zij een slachtoffer kennen, of die dit niet willen zeggen.

Openheid over geweld in de relatie is een onderwerp waar bij sommigen uitgesproken opvattingen over leven (zie ook paragraaf 4.5 en 4.6). Gemiddeld is een op de twintig ondervraagden het '(zeer) eens' met de stelling 'Lichamelijk partnergeweld in een relatie is privé, daar moeten anderen zich niet mee bemoeien' (5% vrouwen en 6% mannen). Het valt te verwachten dat partnergeweld binnen die groep niet gauw een onderwerp van gesprek zal zijn en dus verzwegen wordt voor anderen. Ongeveer een op de vijf respondenten (17% vrouwen en 23% mannen) heeft 'geen mening' over deze stelling.

Focusgroepen over bekendheid met partnergeweld

De fluctuaties in de antwoorden op schriftelijke vragen komen terug in de focusgroepen. De autochtone mannen kennen in meerderheid geen slachtoffers van partnergeweld. Dat blijkt inderdaad reden te twijfelen aan het vaak voorkomen daarvan. 'Ik ken niemand. Als het een hoger percentage is, dan zou het vaker moeten voorkomen in mijn kennissenkring.' (M,n)

In de focusgroepen is doorgaans niet expliciet gevraagd of men iemand kent die partnergeweld heeft meegemaakt in de eigen familie of de directe omgeving. Hier lag het accent op opvattingen en denkbeelden, omdat directe vragen die raken aan zeer gevoelige persoonlijke ervaringen, deelnemers in verlegenheid kunnen brengen of anderszins problematisch of pijnlijk kunnen zijn, zeker als de deelnemers elkaar niet kennen.

Soms kwam spontaan ter sprake dat men iemand kende die partnergeweld pleegt of dat als slachtoffer heeft ervaren. Bij de mannen ging het dan vaak over geweld van de vrouw tegen de man. 'Ik heb wel eens meegemaakt dat de een wat gooit en de ander ook, die vriendin gooide een asbak op hem en dat hij dan weer boos wordt.' (M,n) Vaker brachten mannen het in algemene termen ter sprake. Vrouwen die met naaldhakken het hoofd van een man inslaan.' (M,n) 'Vrouwen kunnen er ook wat van hoor.' (M,n) Soms wordt erkend dat het dichtbij gebeurt en tegelijkertijd wordt het ook op afstand geplaatst. 'Het schijnt vaak voor te komen, maar altijd bij een ander.' (M,n) 'Je ziet het niet, terwijl het misschien wel dichtbij aanwezig is.' (M,n)

In de groep met van oorsprong Nederlandse vrouwen meldde een deelnemster spontaan aan het begin van het gesprek dat het moeilijk is erover te praten. 'Ik kan me wel voorstellen als je wat labieler bent of zwakker, of je schaamt je, dat je het niet aan je familie durft te vertellen.' (V,n) Daarmee kwam meteen een drempel ter tafel: door een slachtoffer als 'zwak' te kenschetsen, wordt de openheid erover te spreken ook bemoeilijkt. Een andere deelnemster gaf aan van een vrouwelijke collega te hebben gehoord dat ze was geslagen door haar man. (V,n) In die groep gaf in de loop van het gesprek een deelnemster in bedekte termen aan dat zij zelf wel eens klappen had gegeven aan haar echtgenoot. Ze presenteerde het echter ook in een context van onwetendheid, alsof het om een ander ging die dit had gedaan. 'Maar ik wist het niet, ik had medicatie, het was in mijn slaap.' (V,n) Een vrouw vertelde te weten over twee gevallen van een vrouw die om het leven was gebracht door haar echtgenoot. (V,m)

4.4 Inschattingen over maatschappelijke spreiding van partnergeweld

Vragenlijst over spreiding

Hoewel een meerderheid van de ondervraagden in de schriftelijke enquête van mening was dat partnergeweld gelijkelijk verspreid in alle geledingen van de samenleving voorkomt, komt het volgens een deel van de ondervraagden juist niet in alle groepen even vaak voor. Soms verschillen de inschattingen over partnergeweld, in het bijzonder in relatie tot een niet-westerse migratieachtergrond, opleidingsniveau en leeftijd. Hierna maken we onderscheid naar inschattingen van prevalentie van lichamelijk en seksueel partnergeweld.

Vragenlijst over partnergeweld en migratieachtergrond

Ruim een op de drie (35%) ondervraagden denkt dat lichamelijk partnergeweld even vaak voorkomt onder mensen met een migratieachtergrond⁷⁹ als onder mensen met een oorspronkelijk Nederlandse achtergrond. 45% is daarentegen van mening dat lichamelijk partnergeweld vaker voorkomt onder mensen met een migratieachtergrond dan onder mensen met een oorspronkelijk Nederlandse achtergrond. Een kleine groep van 3% denkt het omgekeerde (dat het vaker voorkomt onder mensen met een Nederlandse achtergrond). Als dit plaatje wordt uitgesplitst naar migratieachtergrond van de respondenten, wordt duidelijk dat het relatief vaak de ondervraagden met een Nederlandse achtergrond zijn (46%) die denken dat lichamelijk partnergeweld vaker in migrantenkringen voorkomt. Van

79 In de vragenlijst is de formulering gebruikt: 'Mensen met een Nederlandse of met een migratieachtergrond, bijvoorbeeld Turks, Marokkaans of Surinaams.' Door de term 'bijvoorbeeld' toe te voegen is uitdrukkelijk geprobeerd het begrip 'migratie uit niet-westerse landen' zo breed mogelijk te houden.

betrokkenen zelf met een niet-westerse migratieachtergrond is een op de drie (33%) die mening toegedaan.

Het zelfbeeld vanuit de migrantengemeenschap is duidelijk minder negatief over het vaker voorkomen van partnergeweld in de eigen kring dan het beeld dat oorspronkelijke Nederlanders hebben over niet-westerse migranten.

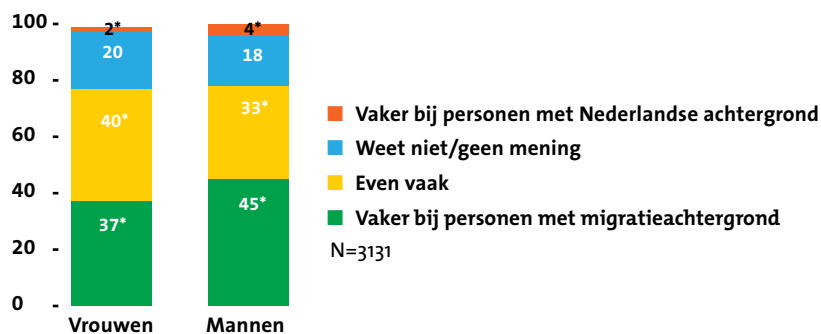
Ook bij uitsplitsing naar geslacht wordt een opvallend verschil zichtbaar. Mannelijke respondenten blijken sterker in termen van culturele tegenstellingen te denken dan vrouwen. Zij zijn vaker dan vrouwen (49% tegenover 42%) van mening dat lichamelijk partnergeweld frequenter voorkomt onder personen met een migratieachtergrond dan onder mensen met een Nederlandse achtergrond.

Grafiek 8. Opvattingen over samenhang tussen migratieachtergrond en prevalentie fysiek partnergeweld

Inzake seksuele dwang denkt vier op de tien (40%) vrouwen en een op de drie (33%) mannen dat het in gelijke mate voorkomt onder de Nederlandse bevolking, ongeacht migratieachtergrond. Naar verhouding zijn meer mannen (45%) echter van mening dat seksuele dwang vaker voorkomt onder mensen met een migratieachtergrond dan vrouwen (37%). Ook hier geldt dat mensen met een niet-westerse migratieachtergrond in dit opzicht een positiever zelfbeeld hebben: zij denken beduidend minder vaak dan mensen met een Nederlandse achtergrond dat seksuele dwang onder mensen met een migratieachtergrond vaker voorkomt (24% van de niet-westerse ondervraagden denkt dit, tegenover 43% van ondervraagden met een Nederlandse achtergrond).

Grafiek 9. Opvattingen over samenhang tussen migratieachtergrond en prevalentie seksuele dwang

Focusgroepen over partnergeweld en migratieachtergrond

De vraag of partnergeweld samenhangt met een niet-westerse migrantencultuur bleek in de focusgroepen zeer gevoelig te liggen. Zowel de mannen als de vrouwen met een Nederlandse achtergrond spitsen die vraag meteen toe op het vóórkomen van partnergeweld bij Turkse of Marokkaanse Nederlanders. Bij de vrouwen gebeurde dat spontaan. Nog voordat

was gevraagd of men dacht dat partnergeweld meer of minder voorkomt in bepaalde groepen in de samenleving, werd het begrip al geassocieerd met 'uithuwelijking' en 'Islam'. Er leeft een sterke overtuiging dat partnergeweld in migrantengroepen vaak en vaker dan bij Nederlanders voorkomt, althans als het om geweld tegen vrouwen gaat. 'Vroeger gingen mensen minder makkelijk uit elkaar, dat geldt voor Marokkaanse gezinnen nog steeds. Ik vermoed dat het daar vaker voorkomt.' (V,n) In de vrouwengroep van Nederlandse origine staan uithuwelijking en eerwraak meteen centraal in het gesprek. Gevraagd waar die nadruk vandaan komt, wordt naar 'de media' verwezen. Tv en sociale media worden dan als belangrijkste informatiebronnen genoemd. In de discussie die volgt, brengt een deelnemer naar voren dat ze zich realiseert dat onder invloed van de media een selectief beeld kan ontstaan. 'Tja, het [partnergeweld] kan iedereen overkomen, of je nu zwart, geel, bruin bent, welk geloof dan ook, mannen of vrouwen. Maar wat je wel altijd ziet: eerwraak. En dat komt in de media. Maar het kan net zo goed bij Hollanders gebeuren.' (V,n)

Als het daarentegen om partnergeweld tegen mannen gaat, komt in de verschillende focusgroepen naar voren dat men denkt dat autochtone mannen vaker slachtoffer zijn van partnergeweld dan mannen met een migrantenachtergrond. 'Het is zo, echt waar, de Hollandse mannen laten zich makkelijk slaan. Het is echt zo!' (V,n) 'Als je hebt over de blanken dan komt het daar meer voor denk ik.' (M,m) Het blijft onduidelijk waar die verhoogde slachtofferkans van de autochtone man vandaan komt. Impliciet lijkt die te worden gekoppeld aan de toegenomen emancipatie van vrouwen. Anderen benadrukken individuele persoonlijkheidsproblemen en dat karakter een belangrijker rol speelt dan cultuur. Dit betreft niet alleen het karakter van de dader, maar ook van het slachtoffer: 'Mensen die een onderdanig karakter hebben, daar wordt vaak overheen gelopen.' (M,m) In de migrantengroep met vrouwen komt partnergeweld tegen mannen ook ter sprake en wordt het verschil in cultuur vooropgesteld. 'De Marokkaanse mannen laten zich niet snel slaan. Bij ons kan dat gewoon niet – het bestaat niet. Ik heb nooit gezien dat een Marokkaanse vrouw haar man heeft geslagen.' (V,m)

Onder de mannen en de vrouwen met een migrantenachtergrond wordt in de focusgroep felle kritiek geleverd op de rol van de media in de beeldvorming, waardoor volgens hen geweld onder islamitische migranten wordt opgeblazen. 'Dat is het beeld dat ze voorgeschoteld krijgen, dat bij moslims onderdrukt wordt.' (V,m) Ook wordt kritiek geleverd op Nederlanders die zich selectief laten informeren. In de migranten-mannengroep bracht een van de deelnemers naar voren dat de Nederlanders snel hun mening klaar hebben en beïnvloed worden door de media. 'Die kijken alleen maar NOS, die zijn onwetend, die kennen niet persoonlijk een Turk of Marokkaan. (...) Ze hebben altijd een mening over iets en nu is het de Islam.' (M,m) Anderzijds bepleit een van de deelnemers dat het belangrijk is eventuele culturele verschillen in de legitimering van partnergeweld onder ogen te zien, zonder ze daarmee te accepteren. Hij vertelt hoe partnergeweld tegen vrouwen soms openlijk 'gedoogd' wordt in zijn Hindoestaans-Surinaamse gemeenschap. Hij signaleert dat het daardoor in stand wordt gehouden, maar is van mening dat openheid over het geweld ook het begin van een oplossing kan zijn. 'Daardoor kan het ook misschien veranderen. Onder Nederlanders is het taboe over partnergeweld te praten groter.' (M,m)

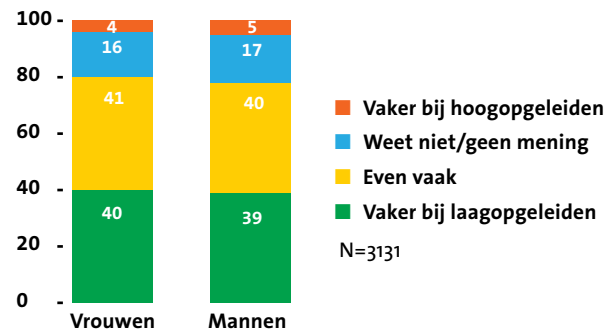
Vragenlijst over partnergeweld en opleidingsniveau

Het populaire beeld dat partnergeweld vooral een probleem is onder laagopgeleiden, blijkt in werkelijkheid genuanceerder te liggen. 40% van de respondenten bij de schriftelijke enquête is van mening dat het gelijkelijk voorkomt, ongeacht opleidingsniveau. Een minderheid van 4 tot 5% denkt dat het bij hoger opgeleiden vaker voorkomt. De visie dat een laag opleidingsniveau samenhangt met meer partnergeweld, vindt bij bijna 40% van alle ondervraagden steun. Dat geldt vooral voor lichamelijk geweld tegen de partner.

De opvatting dat onder laagopgeleiden meer *lichamelijk* geweld tegen de partner zou voorkomen, blijkt vooral te leven onder middelbaar en hoogopgeleiden. Onder laagopgeleiden

wordt die mening minder dan gemiddeld onderschreven. In die groep denkt 25% dat lichamelijk partnergeweld binnen de eigen groep vaker zou voorkomen tegenover 40% van de middelbaar opgeleiden en 49% van de hoogopgeleiden.

Grafiek 10. Opvattingen over samenhang tussen opleidingsniveau en prevalentie fysiek partnergeweld

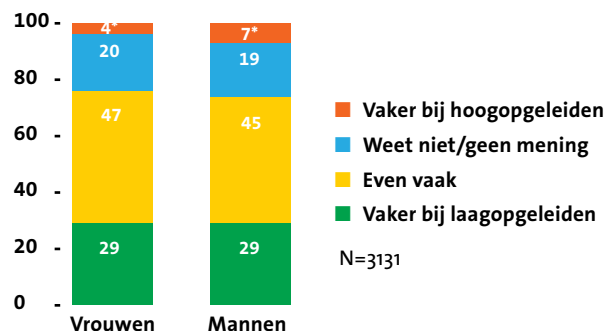

Over seksueel geweld wordt beduidend minder gedacht dat het vaker voorkomt bij laagopgeleiden. Hierover zegt bijna de helft (46%) van de ondervraagden dat het gelijkelijk voorkomt ongeacht opleiding. Minder dan een derde (29%) is van mening dat het meer voorkomt bij laagopgeleiden.

Mannen en vrouwen ontlopen elkaar nauwelijks in dit opzicht, behalve opmerkelijk genoeg bij de inschatting van prevalentie van seksueel geweld onder hoogopgeleiden. Meer mannen (7%) dan vrouwen (4%) denken dat seksueel geweld juist vaker voorkomt onder hoogopgeleiden.

Eenzelfde nuancering als bij lichamelijk partnergeweld is nodig bij het beeld over prevalentie van *seksueel* geweld in relatie tot opleidingsniveau. Onder laagopgeleiden is 20% van mening dat het relatief vaker onder laagopgeleiden zou voorkomen, tegenover 28% van de middelbaar opgeleiden en 38% van de hoogopgeleiden, die van mening is dat het onder laagopgeleiden méér voorkomt.

Grafiek 11. Opvattingen over samenhang tussen opleidingsniveau en prevalentie seksuele dwang

Focusgroepen over partnergeweld en opleidingsniveau

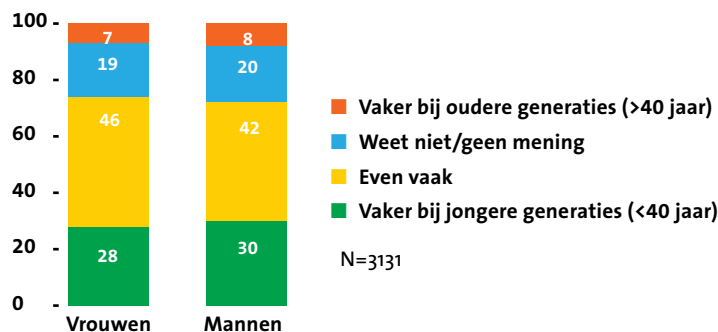
In de focusgroepen wordt soms spontaan de verbinding gelegd tussen lage opleiding of laag inkomen met partnergeweld. De redenen kunnen verschillen. Een autochtone vrouw zegt zonder verdere toelichting: 'Omdat ze (laagopgeleiden) geneigd zijn om iets op die manier op te lossen, eerder dan erover te praten.' (V,n) Een van de mannen noemt de mogelijke gevolgen van een laag inkomen: 'Ik denk meer dat het aan het inkomen ligt. Waar meer stress is, zijn meer drugs et cetera. Als je niet veel verdient, klein woninkje met kinderen, is er meer stress.' (M,n)

Vragenlijst over partnergeweld en leeftijd

Ook leeftijd is in de beeldvorming duidelijk gekoppeld aan het voorkomen van partnergeweld. Hoewel bijna de helft (44%) van de respondenten van mening is dat lichamelijk partnergeweld ongeacht leeftijd voorkomt, zegt ruim een kwart (28% van de vrouwen en 30% van de mannen) dat lichamelijk partnergeweld vaker bij jonge mensen onder de 40 jaar voorkomt. Een groep van 7 tot 8% denkt dat het juist meer bij ouderen boven de 40 voorkomt. Mannen en vrouwen ontlopen elkaar hierbij weinig.

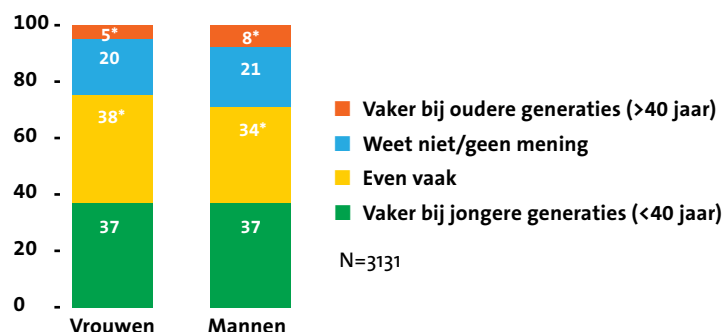
Jongeren zelf – tot 25 jaar – denken vaker dan ouderen dat lichamelijk partnergeweld vaker in de jongere leeftijdsgroep voorkomt (37% van hen denkt dat het vaker onder jongere generaties voorkomt, tegenover 26% van de 25- tot 39-jarigen, 28% van de 40- tot 54-jarigen en 31% van de 55-plussers).

Grafiek 12. Opvattingen over samenhang tussen leeftijd en prevalentie fysiek partnergeweld

Over seksueel partnergeweld leeft de opvatting dat het meer onder de jongere generaties voorkomt nog sterker dan over lichamelijk partnergeweld. Ruim een derde (37%) van alle ondervraagden is van mening dat het meer voorkomt bij jonge mensen onder de 40 jaar. Jongeren zelf – tot 25 jaar – denken ook bij seksuele dwang vaker dan ouderen dat het in de jongere leeftijdsgroep (onder de 40) vaker voorkomt (46% van hen denkt dat het vaker voorkomt onder jongere generaties, tegenover 36% van de 25- tot 39-jarigen, 35% van de 40- tot 54-jarigen en 37% van de 55-plussers).

Grafiek 13. Opvattingen over samenhang tussen leeftijd en prevalentie seksuele dwang

Focusgroepen over partnergeweld en leeftijd

In de focusgroepen komt de relatie tussen leeftijd en prevalentie van partnergeweld in verschillende nuances naar voren. Opvallend genoeg denkt niemand dat partnergeweld vergeleken bij vroeger is afgenomen onder de jongere leeftijdsgroepen. Wel dat het sneller stopt. 'Ze laten het niet meer zo erg worden als vroeger.' (V,m)

In de discussie over leeftijd wordt in veel gevallen – zowel door vrouwen als mannen – impliciet een duidelijk verband gelegd met de emancipatie van vrouwen. Dat kan verschillende kanten uit gaan, zo komt in de gesprekken naar voren. Enerzijds wordt emancipatie beschouwd als een bron van conflict. Vrouwen willen zich niet langer dienstbaar opstellen

en dat kan tot botsingen en geweld leiden. 'Vroeger had je een hele duidelijke verdeling: dit doet een man en dit doet een vrouw. Nu is dat anders, en misschien levert dat meer spanningen op. Ik kan me voorstellen dat dat voor meer partnergeweld zorgt.' (V,n) Juist in de groep vrouwelijke niet-westerse migranten komt impliciet vaak op tafel, dat de emancipatie vrouwen sterker heeft gemaakt. 'Het [partnergeweld] gebeurt wel maar ze [de jonge vrouwen] pikken het niet, en er wordt nu meer mee gepraat met de partner.' (V,m) Een man uit de migrantengroep denkt dat emancipatie er ook toe kan leiden dat meer vrouwen de partner slaan. 'De vrouw wordt sterker en staat steviger in haar schoenen; dan kan het ook zijn dat ze eerder een klap geven aan hun partner.' (M,m) Soms klinkt ook enige boosheid door bij de mannelijke deelnemers over effecten die met de emancipatie van vrouwen samenhangen. 'De exen maken de mannen helemaal kapot. Dat gebeurt nu vaker dan tien jaar geleden. Vrouwen zijn mondiger geworden. Rechters geven allemaal moeders gelijk.' (M,n) Anderzijds geven sommige deelnemers aan dat geweld van alle tijden is. Ze stellen dat er tegenwoordig wel meer over wordt *gesproken* en dat *dat* een versterkend effect heeft op vrouwen, terwijl het geweldprobleem op zich gelijk is gebleven. Vooral deelneemsters in de vrouwengroepen wijzen op het effect van de media (spontaan worden tv-spotjes van de overheid genoemd, maar ook sociale media en soapseries waarin partnergeweld steeds vaker een thema is, waardoor het dramatische gehalte wordt benadrukt. 'Vroeger werd het minder gezegd, nu *gaat* het meer daarover. Ik denk dat vrouwen nu minder afhankelijk zijn. Het komt nu meer in beeld.' (V,n)

4.5 Opvattingen over aanvaardbaarheid van partnergeweld

In dit onderzoek is geprobeerd morele aspecten te belichten in hoe mensen denken over partnergeweld die ook concreet van invloed kunnen zijn op het vóórkomen van partnergeweld. Aan respondenten is gevraagd of zij partnergeweld acceptabel vinden. Dit is uitgesplitst in de algemene vraag over de mate waarin partnergeweld aanvaardbaar wordt gevonden, en in vragen over specifieke omstandigheden waarin partnergeweld kan voorkomen. Daarbij is opnieuw de vraag gesteld om de aanvaardbaarheid te beoordelen.

Aanvaardbaarheid van partnergeweld is afhankelijk van context

De overgrote meerderheid van de respondenten wijst partnergeweld *in het algemeen* categorisch af en vindt het onaanvaardbaar. Als lichamelijk, seksueel en psychisch partnergeweld⁸⁰ worden samengenomen, vindt gemiddeld 90% partnergeweld in alle omstandigheden onacceptabel (ongeacht of het strafbaar zou moeten zijn). De mate van acceptatie varieert tussen 85% en 93%, al naargelang de concrete situatie die is voorgelegd. Ongeveer 5% geeft aan het niet te weten of geen mening te hebben en gemiddeld 4% vindt sommige vormen in bepaalde situaties acceptabel. Rond de 1% vindt partnergeweld in alle situaties acceptabel.⁸¹

Als aan respondenten echter *concrete* omstandigheden worden voorgelegd waarin partnergeweld voorkomt, stelt een aanzienlijk deel het oordeel bij. De categorische afwijzing daalt van 90% naar 71%. Gemiddeld vindt 29% partnergeweld onder specifieke omstandigheden acceptabel. Omstandigheden die volgens de ondervraagden partnergeweld kunnen billijken, zijn vooral situaties waarin de ander geweld heeft gebruikt: 'als de partner de kinderen slaat' en 'als de ander begint met slaan' rechtvaardigen het voor veel respondenten om met geweld te reageren.

De verschuiving naar meer acceptatie van geweld bij concrete situaties is veelzeggend. Ze onderstreept het belang van het zo concreet mogelijk bevragen van algemene opvattingen over aanvaardbaarheid. Het valt immers niet uit te sluiten dat sociale wenselijkheid een

80 Vragen 8, 9, 15, 16, 22 en 23.

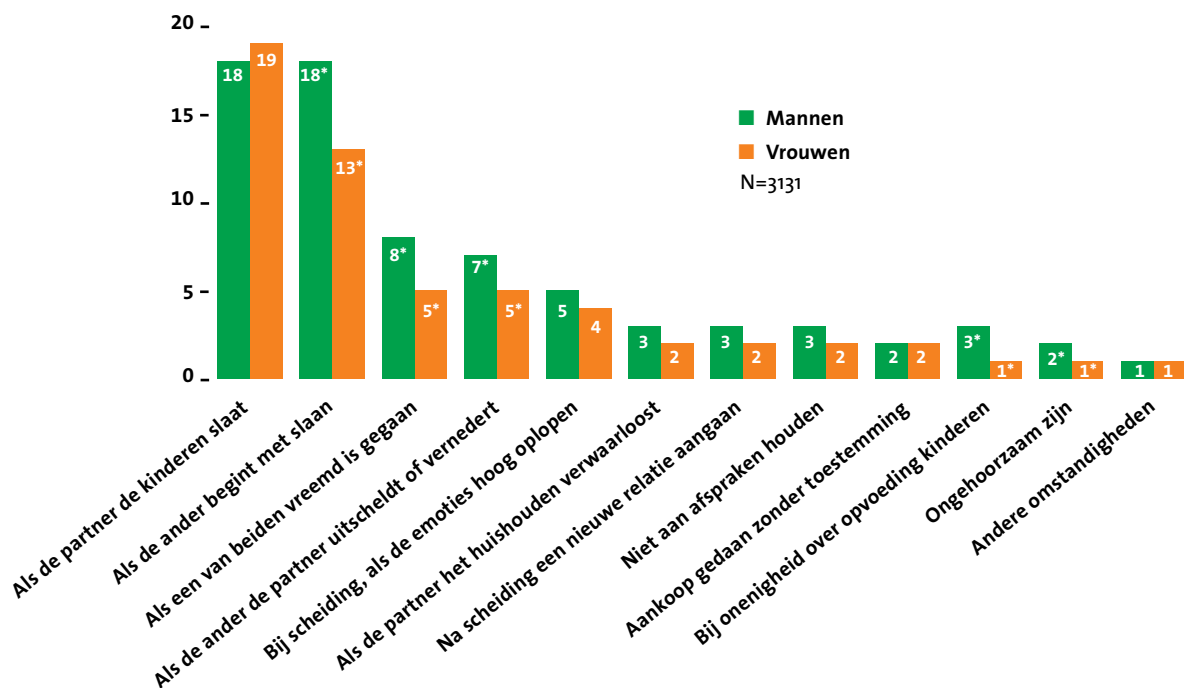
81 Het is een bekend fenomeen in survey-onderzoek dat, ongeacht het onderwerp, een klein percentage van de steekproef extreme antwoorden geeft.

grotere rol speelt als om algemene opvattingen wordt gevraagd. De herhaalde en meer gespecificeerde vraagstelling in de schriftelijke vragenlijst verheldert wat bij de open vraag al naar voren is gebracht (zie paragraaf 4.1): de relationele context waarin geweld tegen de partner voorkomt, kleurt niet alleen de definitie en of iets 'geweld' wordt genoemd, maar ook het oordeel over de aanvaardbaarheid van geweld. Opvattingen over partnergeweld en de (on)aanvaardbaarheid ervan blijken voor een belangrijk deel van de ondervraagden contextueel en veranderlijk. De resultaten uit het kwantitatieve en kwalitatieve onderzoek ondersteunen dat voor een substantieel deel van de ondervraagden in de context van een intieme relatie niet altijd alle geweld als verwerpelijk geldt.

Vrouwen en mannen verschillen systematisch in hun oordeel over de aanvaardbaarheid: mannen vinden geweld tegen de partner vaker acceptabel (33%) dan vrouwen (29%). Die verschillen zijn geheel toe te schrijven aan het geslacht. Ongeacht andere achtergrondkenmerken is deze factor van doorslaggevende invloed en staan vrouwen systematisch in alle omstandigheden meer afwijzend tegenover partnergeweld dan mannen.⁸²

Vooral in een context van escalerend onderling geweld vinden mannen het gebruik van geweld veel vaker dan vrouwen aanvaardbaar. 'Als de ander begint met slaan' is voor meer mannen (18%) dan vrouwen (13%) een omstandigheid die partnergeweld billijkt. Ook vinden mannen partnergeweld significant vaker dan vrouwen acceptabel in de volgende omstandigheden: 'als een van beiden vreemd is gegaan' (8% mannen en 5% vrouwen), 'als de ander de partner uitscheldt of vernedert' (7% mannen en 5% vrouwen), bij 'onenigheid over de opvoeding' (3% mannen en 1% vrouwen) en 'bij ongehoorzaamheid' (2% mannen en 1% vrouwen). Sommige ondervraagden voegen nadrukkelijk toe dat het om zelfverdediging kan gaan.

Grafiek 14. Omstandigheden waarin partnergeweld acceptabel wordt gevonden

Aanvaardbaarheid van partnergeweld naar leeftijd

Jongeren blijken gemiddeld minder stringent in hun afkeuring van partnergeweld dan ouderen. Ze geven minder vaak aan dat zij partnergeweld onacceptabel vinden, ongeacht

82 Op basis van logistische regressieanalyse.

de omstandigheden. 58% van de groep onder de 25 jaar vindt dit (tegenover 66% van de 25- tot 39-jarigen, 72% van de 40- tot 54-jarigen en 77% van de ouderen boven de 55 jaar). De factor leeftijd is onafhankelijk van andere achtergrondkenmerken van invloed.⁸³ Zoals eerder vermeld wordt dit effect mogelijk in de hand gewerkt omdat jongeren gemiddeld minder mensen kunnen kennen met geweldervaringen.

De jongeren hebben een sterkere tolerantie voor partnergeweld dan elke andere leeftijdsgroep. Dat springt vooral in het oog als er sprake is van reactief geweld. Bijvoorbeeld 'als de ander begint met slaan' (21% van de jongeren, tegenover 17% van de 25- tot 39-jarigen, 15% van de 40- tot 54-jarigen en 12% van de 55-plussers). Opmerkelijk is dat die grotere tolerantie van jongeren voor geweld niet alleen geldt voor reactief geweld, maar ook als reactie op verschil van inzicht over het huishouden. 'Als de partner het huishouden verwaarloost' is voor 10% van de jongeren een reden om geweld tegen de partner acceptabel te vinden, tegenover 2% van de andere leeftijdsgroepen.

Aanvaardbaarheid van partnergeweld naar opleiding

Er is een relatief hoog acceptatieniveau aangetroffen onder hoogopgeleiden. Die vinden vaker dan de andere opleidingsniveaus dat 'als de ander begint met slaan' dit een reactie met geweld billijkt (18% vindt dit, tegenover 11% van de laagopgeleiden en 16% van de middelbaar opgeleiden). Laagopgeleiden vinden geweld acceptabel als de emoties hoog oplopen bij een scheiding (7%), vaker dan middelbaar (3%) en hoogopgeleiden (5%).

Aanvaardbaarheid van partnergeweld naar culturele achtergrond

Ondervraagden met een niet-westerse achtergrond en Nederlanders-van-origine verschillen op de meeste onderwerpen niet in hun oordeel over de aanvaardbaarheid van partnergeweld. Bij drie onderwerpen komt een verschil naar voren. Respondenten met een migratieachtergrond vinden partnergeweld dan iets vaker acceptabel dan de overige Nederlanders. Dit geldt het sterkste bij 'als de ander begint met slaan' (18% van de niet-westerse respondenten vindt partnergeweld in dat geval acceptabel, tegenover 14% van de respondenten met een Nederlandse achtergrond). Een vergelijkbaar verschil in acceptatie treedt op 'Bij scheiding, als de emoties hoog oplopen' (7% van de niet-westerse respondenten vindt dan partnergeweld acceptabel, tegenover 4% van de respondenten met een uitsluitend Nederlandse achtergrond).

Focusgroepen over aanvaardbaarheid van partnergeweld

Een vergelijkbaar gedifferentieerd beeld komt in de focusgroepen naar voren. Terwijl de meeste deelnemers aangeven dat partnergeweld in welke vorm dan ook onacceptabel is, komen tijdens de gesprekken omstandigheden ter sprake die het geweld blijken te kunnen billijken. Zo geeft een man aan dat het soms 'voor de bestwil van de vrouw' kan zijn. 'Bijvoorbeeld als ze op tilt slaat, dat hij haar dan een klap geeft om haar bij zinnen te brengen, een *wake-upcall*.' (M,n)

Opvattingen over aanvaardbaarheid per geweldvorm

Zoals hiervoor aangegeven, maken de respondenten onderscheid naar situaties waarin ze partnergeweld wel of niet aanvaardbaar vinden. Om beter inzicht te krijgen in hoe die differentiatie doorwerkt in de opvattingen over aanvaardbaarheid, zijn lichamelijk, psychisch en seksueel partnergeweld specifiek geconcretiseerd in verschillende gewelddadige gedragingen (items), die doorgaans verschillen in ernst.

Per type van geweld en per gedraging is aan respondenten gevraagd hun opvatting te geven over de mate van aanvaardbaarheid. In de data-analyse is per geweldvorm en per gedraging nagegaan, of de opvattingen over de mate van aanvaardbaarheid mogelijk samenhangen met geslacht, sociaal-culturele origine (migratieachtergrond) en leeftijd. De resultaten hierna geven een gedetailleerd beeld van de uitkomsten.

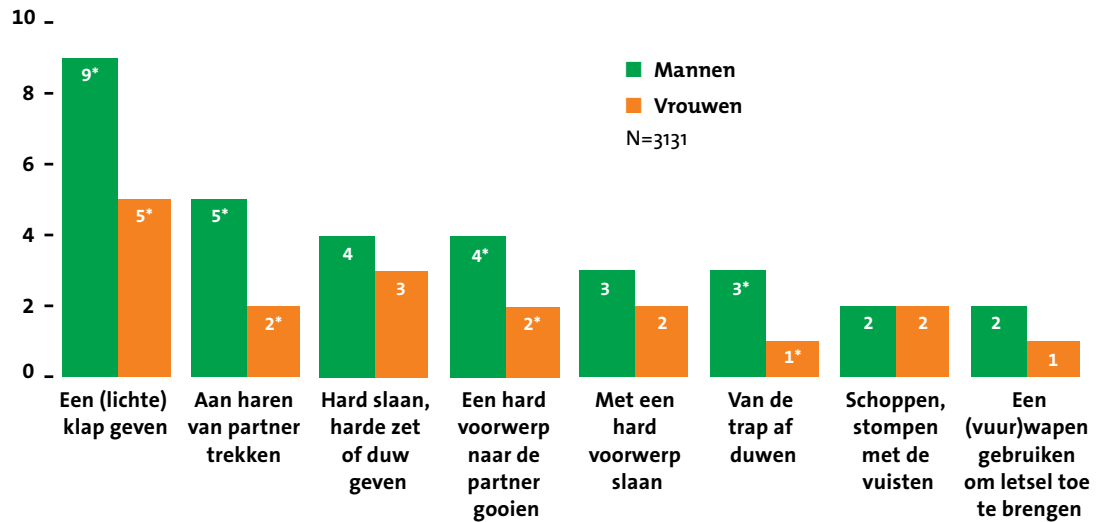
83 Op basis van logistische regressieanalyse.

Aanvaardbaarheid van lichamelijk partnergeweld

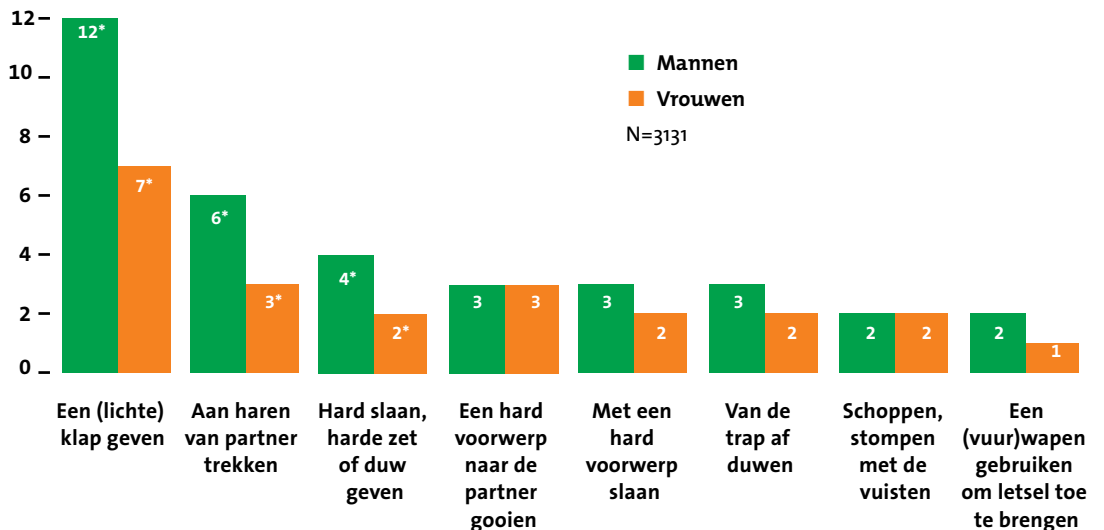
Zoals hiervoor al bleek, is het geslacht van de respondent zeer bepalend voor de mate van acceptatie van lichamelijk partnergeweld. Mannen zijn per gewelditem toleranter dan vrouwen, ongeacht of het om geweld tegen een vrouw of man gaat. Significante man-vrouwverschillen zijn er bij de opvattingen over aanvaardbaarheid van een (lichte) klap geven, aan haren trekken, hard slaan of een harde duw geven.

Een hard voorwerp naar de partner gooien en van de trap af duwen wordt vaker door vrouwen onaanvaardbaar gevonden als het tegen vrouwen is gericht (zie grafiek 15).

Grafiek 15. Aanvaardbaarheid lichamelijk partnergeweld tegen vrouwen

Grafiek 16. Aanvaardbaarheid lichamelijk partnergeweld tegen mannen

Nederlandse origine of migratieachtergrond blijken bij de meerderheid van de vormen van lichamelijk geweld niet van invloed op de mate van acceptatie. Uitzondering hierop zijn drie gedragingen: het geven van een (lichte) klap, het van de trap af duwen of het aan haren trekken. Dit vinden respondenten een niet-westerse migratieachtergrond vaker acceptabel dan mensen met een Nederlandse achtergrond (zowel bij vrouwelijke als mannelijke slachtoffers). Voor het geven van een (lichte) klap geldt dat 9% van de respondenten met een niet-westerse achtergrond dit acceptabel vindt in geval van een vrouwelijk slachtoffer en 15% bij een mannelijk slachtoffer, tegenover respectievelijk 6% en 8% van de respondenten met een Nederlandse achtergrond. Voor het aan haren trekken zijn de percentages voor

niet-westerse respondenten respectievelijk 6% voor een vrouwelijk slachtoffer en 7% voor een mannelijk slachtoffer, tegenover 3% en 4% van de respondenten met een Nederlandse achtergrond (bij een vrouwelijk respectievelijk mannelijk slachtoffer).

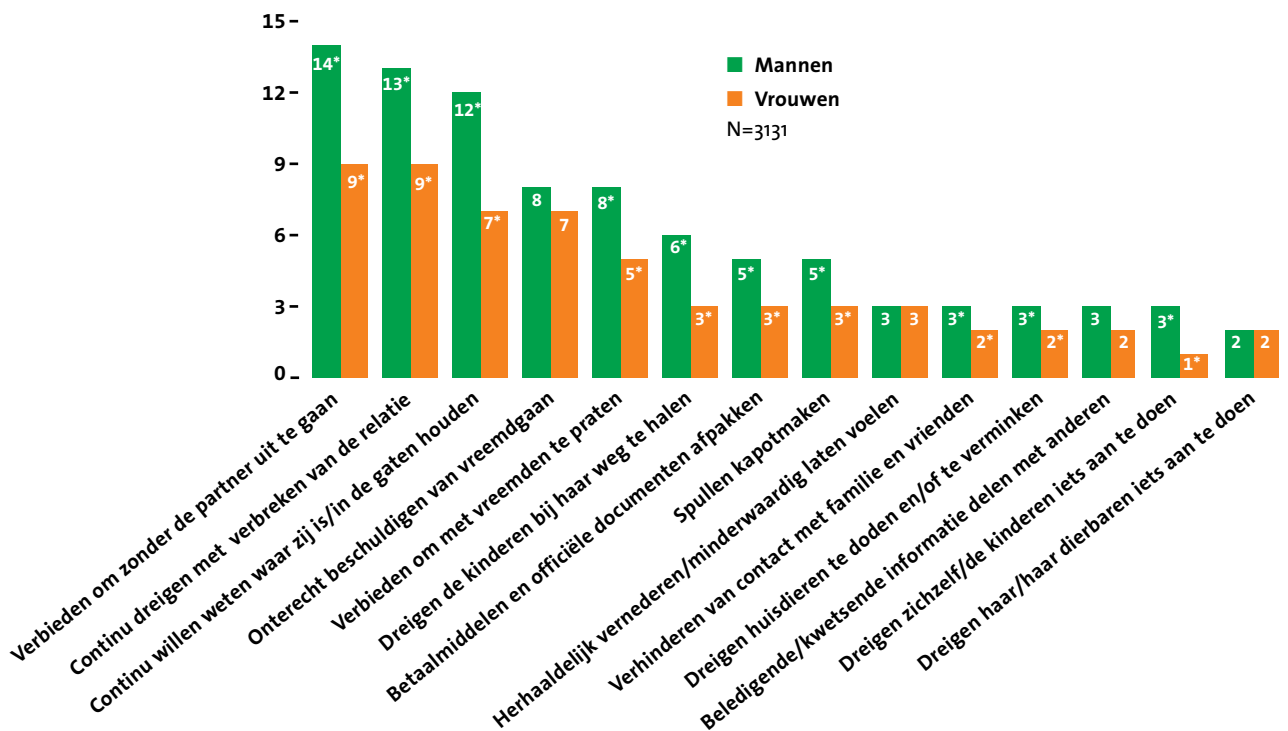
Qua leeftijd blijkt de groep van 25 tot 39 jaar relatief het meest tolerant te staan tegenover lichamelijk partnergeweld. De 55-plussers zijn het minst tolerant. Dit geldt voor alle vormen van lichamelijk geweld.

Opleidingsniveau blijkt niet van invloed op verschillen in de mate waarin lichamelijk partnergeweld (tegen vrouwen of mannen) wordt geaccepteerd.

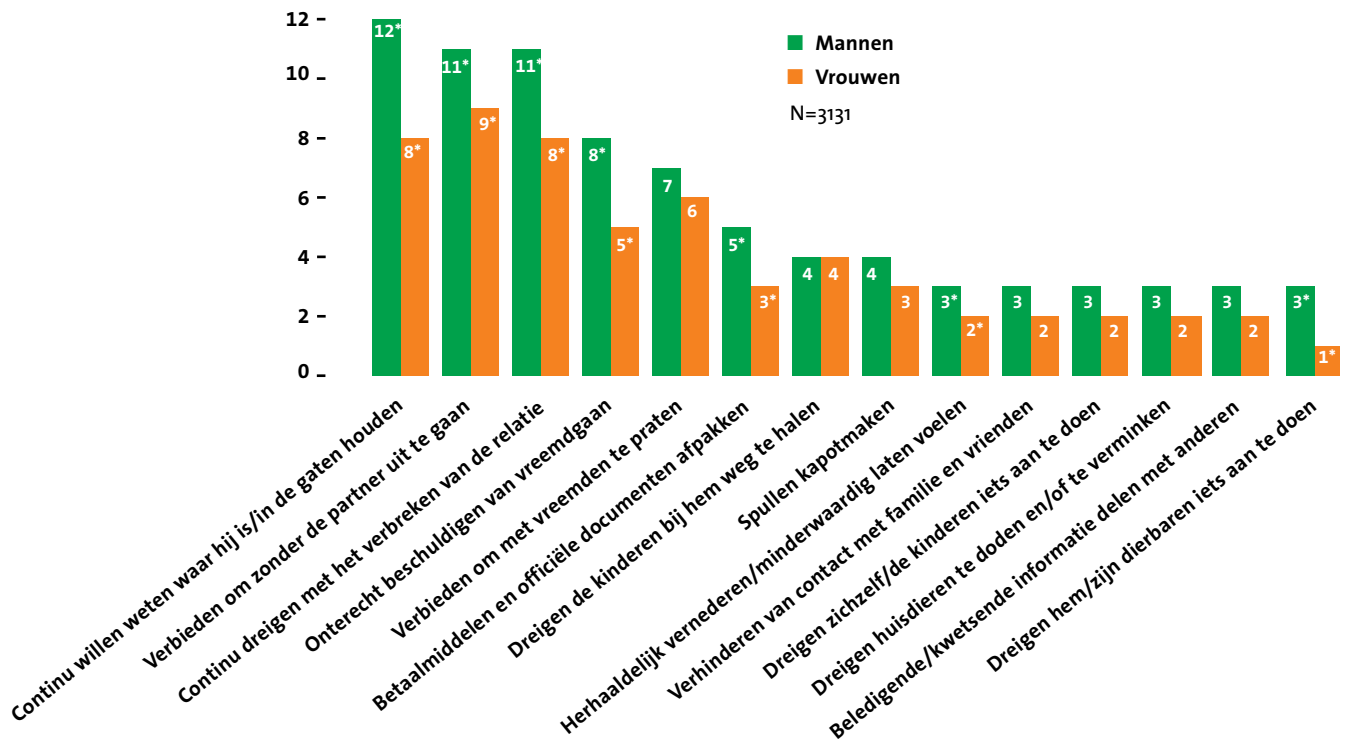
Aanvaardbaarheid van *psychisch* partnergeweld

Een ruime meerderheid van de respondenten vindt psychisch partnergeweld niet acceptabel. Ook nu vinden meer mannen dan vrouwen een aantal vormen (in sommige situaties) wél acceptabel. Dit geldt vooral voor controlerend gedrag (zoals het verbieden om zonder de partner uit te gaan, het verbieden om met onbekenden te praten, het continu willen weten waar hij/zij is), het continu dreigen met het verbreken van de relatie, dreigen de kinderen weg te halen en spullen kapotmaken. Of het slachtoffer een vrouw of een man is, maakt voor de ondervraagden weinig verschil voor de mate waarin het geweld aanvaardbaar wordt gevonden.

Grafiek 17. Aanvaardbaarheid psychisch partnergeweld tegen vrouwen

Grafiek 18. Aanvaardbaarheid psychisch partnergeweld tegen mannen

Ondervraagden met een niet-westerse migratieachtergrond vinden psychisch geweld vaker acceptabel dan ondervraagden van Nederlandse origine. Dit geldt voor een paar vormen van vrijheidsbeperking, zowel ten aanzien van vrouwen als van mannen. Het verbieden om zonder de partner uit te gaan vindt 15% van de niet-westerse respondenten acceptabel bij een vrouwelijk slachtoffer en 13% bij een mannelijk slachtoffer, tegenover 10% van de respondenten met een Nederlandse achtergrond bij een vrouwelijk slachtoffer en 9% bij een mannelijk slachtoffer. Het verbieden om met vreemden te praten vindt 11% van de niet-westerse respondenten acceptabel bij een vrouwelijk slachtoffer en ook 11% bij een mannelijk slachtoffer, tegenover 6% van de respondenten met een Nederlandse achtergrond die dit acceptabel vindt bij een vrouwelijk slachtoffer en 5% bij een mannelijk slachtoffer.

Bij psychisch geweld tegen mannen vinden respondenten met een niet-westerse achtergrond de volgende gedragingen vaker aanvaardbaar: het dreigen met het verbreken van de relatie (15% van de niet-westerse respondenten vindt dit acceptabel, tegenover 8% van de respondenten met een Nederlandse achtergrond); het verbieden om zonder de partner uit te gaan (13% van niet-westerse respondenten vindt dit acceptabel, tegenover 9% van de respondenten met een Nederlandse achtergrond); het onterecht beschuldigen van vreemdgaan (10% van de niet-westerse respondenten vindt dit acceptabel, tegenover 5% van de respondenten met een Nederlandse achtergrond); en het dreigen de kinderen bij hem weg te halen (dit vindt 6% van de niet-westerse respondenten acceptabel, tegenover 3% van de respondenten met een Nederlandse achtergrond acceptabel).

Ook jongeren, ongeacht migratieachtergrond (de groep tot 39 jaar, in het bijzonder de groep onder de 25) blijken psychisch partnergeweld vaker aanvaardbaar te vinden dan oudere generaties, zowel wanneer het tegen een vrouw als tegen een man is gericht. De verschillen tussen jongeren en ouderen zijn bij alle vormen van psychisch geweld significant, op twee na; bij het verhinderen om contact te hebben met familie en vrienden en het afpakken van betaalmiddelen en officiële documenten is er geen significant verschil in de mate waarin dit acceptabel wordt gevonden.

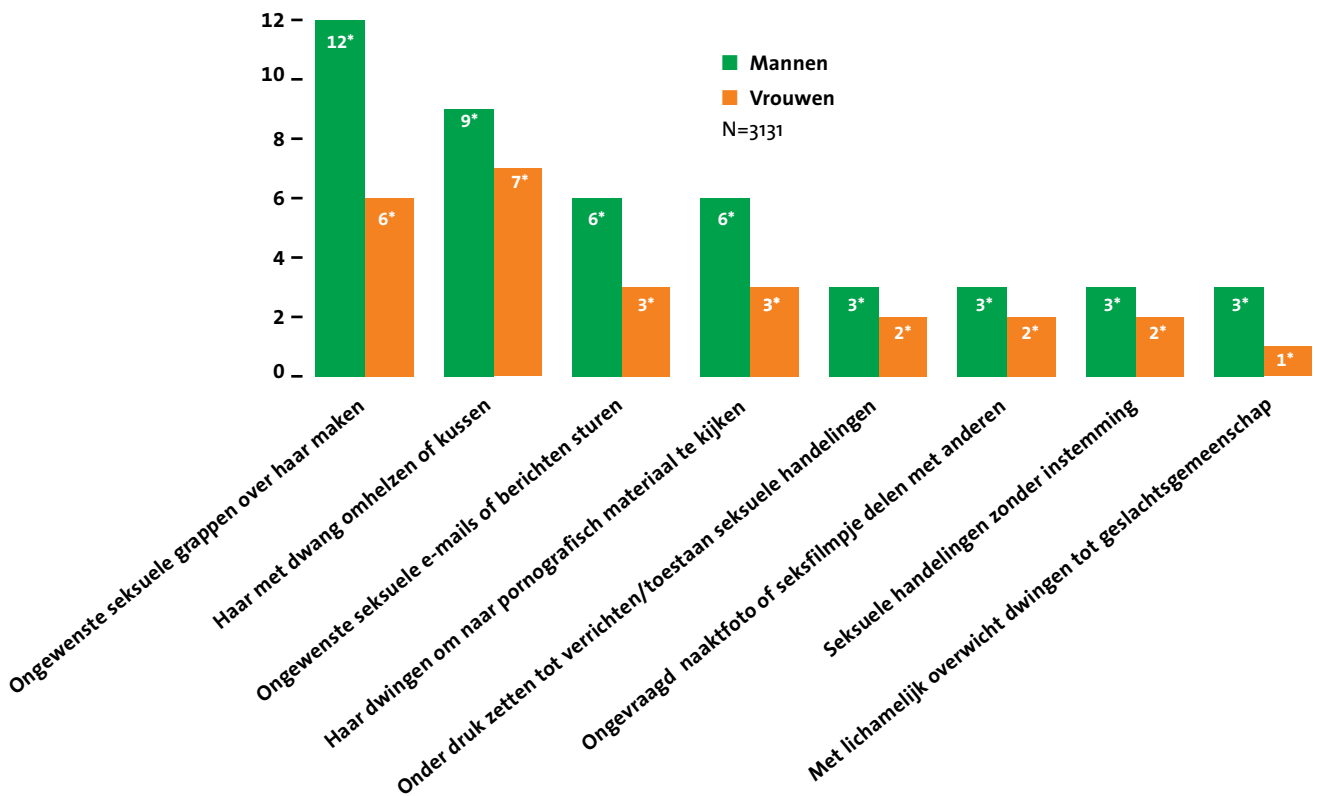
Voor de acceptatie van psychisch partnergeweld maakt het geen verschil of ondervraagden een lagere of hogere opleiding hebben.

Aanvaardbaarheid van seksuele dwang

Het uitoefenen van seksuele dwang vindt de meerderheid van de respondenten onacceptabel. Mannen en vrouwen verschillen opnieuw significant in hun opvatting over alle vormen van seksuele dwang: meer mannen dan vrouwen vinden seksuele dwang (in bepaalde situaties) acceptabel.

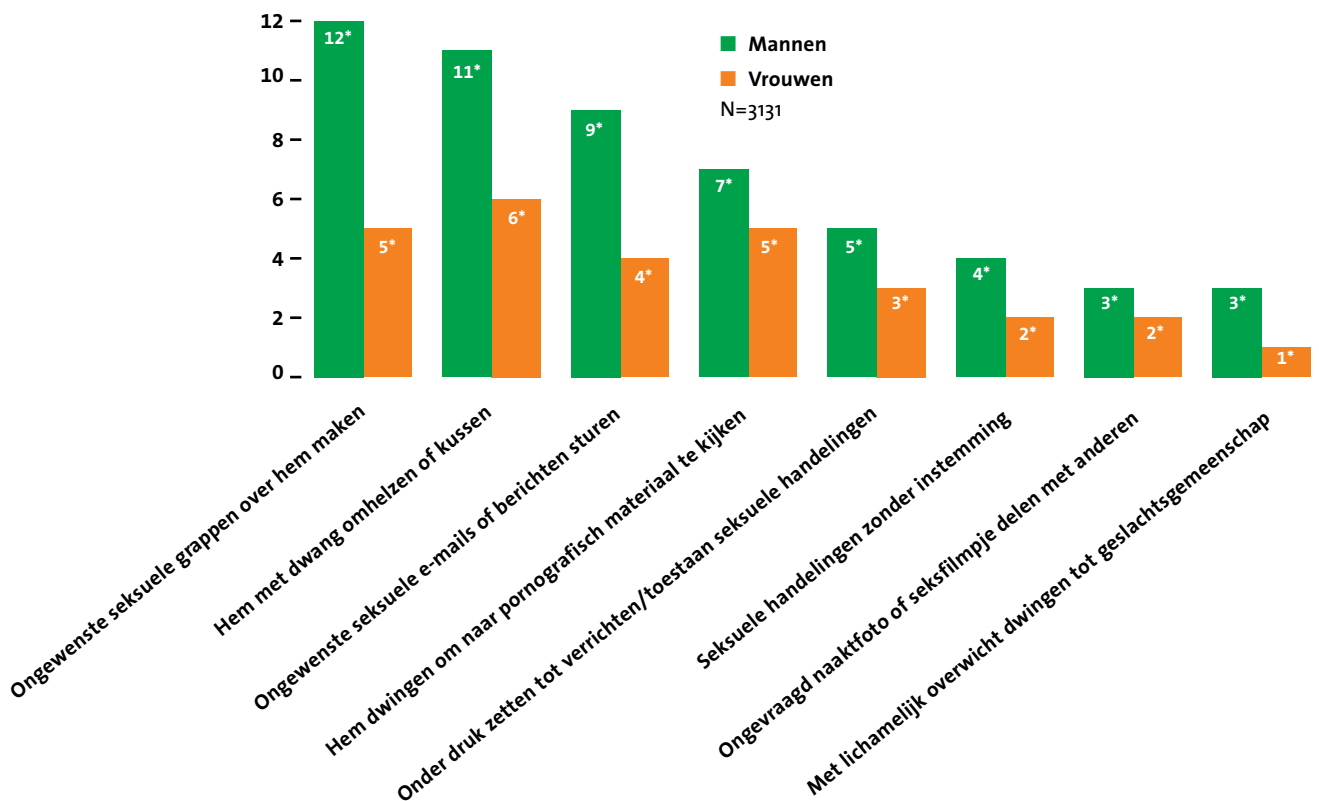
Het verschil tussen vrouwen en mannen is vooral groot bij het maken van ongewenste seksuele grappen, de partner dwingen om naar pornografisch materiaal te kijken, de partner ongewenste seksuele e-mails of berichten sturen, de partner met dwang omhelzen of kussen, en de partner met lichamelijk overwicht dwingen tot geslachtsgemeenschap (dit laatste kwalificeert als verkrachting, hoewel die term niet is gebruikt in de vragenlijst).⁸⁴

Grafiek 19. Aanvaardbaarheid seksuele dwang tegen vrouwen

84 Voor wat betreft de samenhang van achtergrondkenmerken met de opvatting over aanvaardbaarheid van het item 'met lichamelijk overwicht dwingen tot geslachtsgemeenschap' is een logistische regressieanalyse uitgevoerd. Hieruit blijkt dat de invloed van geslacht het meest bepalend is voor de mate van afwijzing: onafhankelijk van andere achtergrondkenmerken vinden vrouwen dit minder acceptabel dan mannen. Dit geldt zowel voor vrouwelijk als mannelijk slachtofferschap van seksueel geweld.

Grafiek 20. Aanvaardbaarheid seksuele dwang tegen mannen

Een grote meerderheid van zowel de respondenten met een niet-westerse achtergrond als de van origine Nederlandse respondenten wijzen seksuele dwang sterk af.⁸⁵ Sommige vormen worden door respondenten met een niet-westerse achtergrond iets aanvaardbaarder gevonden dan door respondenten van Nederlandse origine. In beide categorieën respondenten gaat het om relatief kleine groepen (tussen 2% en 6%). Het betreft het onder druk zetten tot verrichten/toestaan van seksuele handelingen (5% van de niet-westerse respondenten vindt dit acceptabel, tegenover 2% van de respondenten met een Nederlandse achtergrond); seksuele handelingen terwijl zij niet vrijelijk kan instemmen (4% van de niet-westerse respondenten, tegenover 2% van de respondenten van Nederlandse origine); met lichamelijk overwicht dwingen tot geslachtsgemeenschap (4% van de niet-westerse respondenten, tegenover 2% van de respondenten van Nederlandse origine). In acceptatie van vormen van online seksuele intimidatie zet dit verschil door: ongewenste seksuele e-mails of berichten sturen (6% van de niet-westerse respondenten vindt dit acceptabel, tegenover 4% van de respondenten met een Nederlandse achtergrond) en het ongevraagd delen van een naaktfoto of seksfilmpje (4% van de niet-westerse respondenten, tegenover 2% van de respondenten met een Nederlandse achtergrond).

Leeftijdsgroepen verschillen onderling in de mate waarin zij seksueel partnergeweld acceptabel vinden. Dat is vooral te zien bij jongeren onder de 25 jaar. Zij vinden vormen van seksuele dwang minder problematisch dan oudere generaties. Dit geldt het sterkst voor seksueel geweld gericht op vrouwen. Zo vindt 12% van de respondenten tot 40 jaar het maken van ongewenste grappen over een vrouwelijke partner aanvaardbaar, tegenover 9% van de 40-54-jarigen en 6% van de 55-plussers. Verkrachting van een vrouw – met lichamelijk over-

85 In opvattingen over de (on-)aanvaardbaarheid van seksuele dwang tegen *mannen* verschillen respondenten met een oorspronkelijk Nederlandse of niet-westerse migrantenachtergrond niet.

wicht dwingen tot geslachtsgemeenschap – vindt 5% van de jongeren acceptabel, tegenover 3% van de 25-39-jarigen, 2% van de 40-54-jarigen en 1% van de 55-plussers.⁸⁶

Opleidingsniveau is niet van belang voor opvattingen over de aanvaardbaarheid van seksuele dwang in een relatie, ongeacht of het seksueel geweld tegen vrouwen of mannen betreft.

4.6 Opvattingen over verantwoordelijkheid van slachtoffer en dader

De tweede vraag die betrekking heeft op morele aspecten gaat over verantwoordelijkheden die aan slachtoffer en/of dader van partnergeweld worden toegeschreven. Verschillende concrete situaties zijn voorgelegd om inzichtelijk te maken of en hoe de beoordeling van verantwoordelijkheden verschilt al naar gelang de situatie waarin het partnergeweld voorkomt.

Vragenlijst over verantwoordelijkheid

Het achteraf vergoelijken van partnergeweld hangt doorgaans samen met opvattingen over wie verantwoordelijk is voor het geweld. We zagen in paragraaf 4.5 al dat geweld vaak geweld oproept, en dat mensen het dan vaker acceptabel vinden. In ons onderzoek hebben wij opvattingen gepeild over wie mensen onder bepaalde omstandigheden verantwoordelijk houden voor het geweld. Zo krijgen we dieper inzicht in de vraag wanneer Nederlanders partnergeweld wel of niet aanvaardbaar vinden. In de schriftelijke vragenlijst kregen respondenten stellingen voorgelegd over de rol en verantwoordelijkheid van partners bij lichamelijk en seksueel partnergeweld, met de vraag in hoeverre ze het met die stellingen eens zijn.

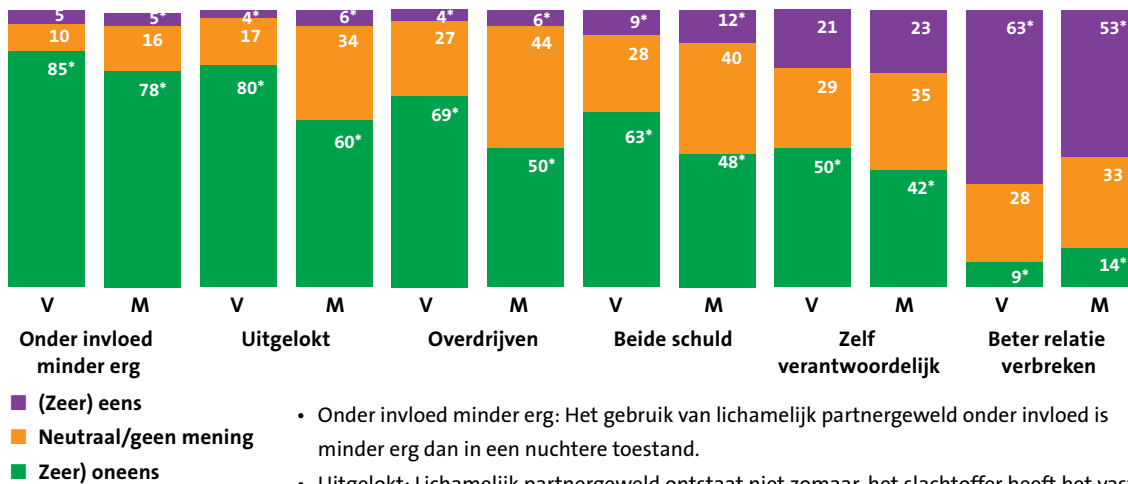
Om te beginnen is het opvallend dat vrouwen meer uitgesproken zijn dan mannen en uitdrukkelijk hun mening geven voor of tegen een stelling. Mannen geven vaker aan dat zij er neutraal tegenover staan, of geen mening hebben. Mannen lijken het uiten van hun opvattingen meer te vermijden. Voor zover mannen zich uitspreken, leggen zij wel vaker de oorzaak van het geweld deels buiten de dader. Mannen wijzen vaker dan vrouwen naar de partner of naar de omstandigheden.

Verantwoordelijkheid bij lichamelijk partnergeweld

Bij lichamelijk partnergeweld wijzen meer mannen dan vrouwen naar de partner in beschuldigende termen, ook als de partner het slachtoffer is: het slachtoffer zal het geweld hebben uitgelokt, slachtoffers overdrijven vaak en beide partners hebben schuld. Vrouwen daarentegen zijn strenger in hun oordeel over de verantwoordelijkheid die na het incident moet worden genomen. Zij vinden vaker dan mannen dat een slachtoffer meteen de relatie zou moeten beëindigen wanneer geweld heeft plaatsgevonden. Maar zij erkennen ook vaker dan mannen dat het moeilijker is om de relatie te verbreken wanneer je getraumatiseerd bent door geweld.

86 Zie vorige noot. Ook leeftijd blijkt in de logistische regressieanalyse effect te sorteren, onafhankelijk van alle andere achtergrondkenmerken.

Grafiek 21. Opvattingen over verantwoordelijkheid bij lichamelijk partnergeweld

N=3131

- Onder invloed minder erg: Het gebruik van lichamelijk partnergeweld onder invloed is minder erg dan in een nuchtere toestand.
- Uitgelokt: Lichamelijk partnergeweld ontstaat niet zomaar, het slachtoffer heeft het vast uitgelokt.
- Overdrijven: Mensen die zeggen slachtoffer te zijn van lichamelijk partnergeweld, overdrijven vaak.
- Beide schuld: Bij lichamelijk partnergeweld hebben beide partners schuld.
- Zelf verantwoordelijk: Als je bij je partner blijft, ben je ook zelf verantwoordelijk voor het geweld.
- Beter relatie verbreken: Het is beter als het slachtoffer meteen de relatie verbreekt als geweld in de relatie heeft plaatsgevonden.

Verschillen naar migratieachtergrond

Over het verschil in ernst tussen partnergeweld tegen vrouwen en tegen mannen zijn respondenten met een niet-westerse migratieachtergrond meer uitgesproken dan onder-vraagden met een Nederlandse achtergrond. Ook vinden respondenten met een migratie-achtergrond vaker dan van origine Nederlanders dat mensen die zeggen slachtoffer te zijn, dit vaak overdrijven (10% tegenover 4% van degenen met een Nederlandse achtergrond); dat het slachtoffer het geweld vast heeft uitgelokt (7% tegenover 3% van degenen met een Nederlandse achtergrond); en dat beide partners schuld hebben (15% tegenover 9% van degenen met een Nederlandse achtergrond). Meer respondenten met een niet-westerse achtergrond vinden dat iemand die bij de partner blijft ook zelf verantwoordelijk is voor het geweld (28% tegenover 20% van degenen met een Nederlandse achtergrond); dat het gebruik van geweld onder invloed minder erg is dan in een nuchtere toestand (9% tegenover 4% van degenen met een Nederlandse achtergrond); en dat partnergeweld in een relatie een privézaak is waar anderen zich niet mee moeten bemoeien (8%, tegenover 5% van degenen met een Nederlandse achtergrond).

Opleidingsniveau heeft invloed op de opvattingen over relationele verantwoordelijkheid. Laagopgeleiden vinden vaker dat beide partners schuld hebben (13%, tegenover 10% van de middelbaar opgeleiden en 9% van de hoogopgeleiden) en dat lichamelijk partnergeweld is uitgelokt (6% tegenover 4% van de middelbaar- en hoogopgeleiden). Laagopgeleiden zijn vaker van mening dat lichamelijk partnergeweld een privézaak is waar anderen zich niet mee moeten bemoeien (10% tegenover 5% van de middelbaar opgeleiden en 3% van de hoogopgeleiden).

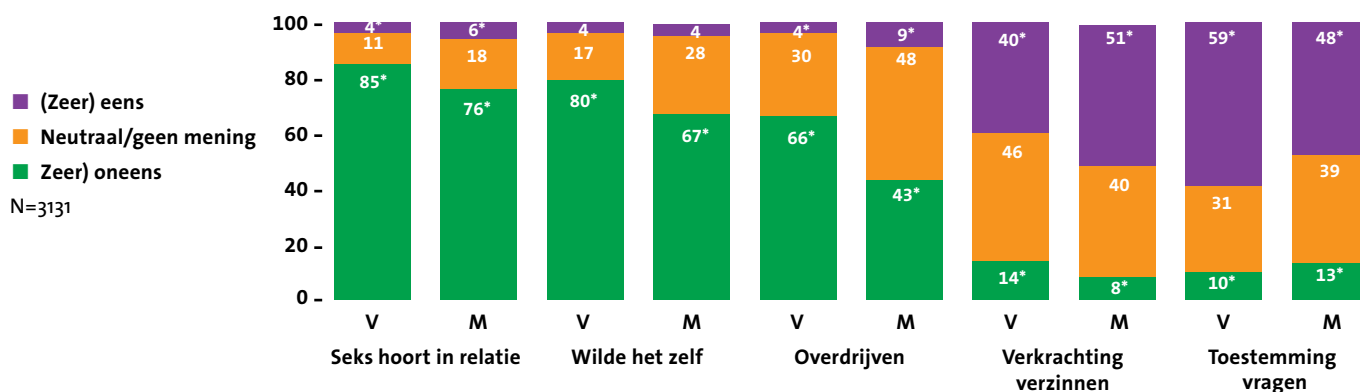
Verschillen naar leeftijd

Er is een verband tussen leeftijd en opvattingen over verantwoordelijkheid voor partner-geweld. Naarmate men jonger is wordt partnergeweld vaker beschouwd als een privépro-bleem. Jongeren tot 25 jaar zeggen ook vaker dat lichamelijk partnergeweld wordt 'uitge-lokt' (8% tegenover 6% van de 25- tot 39-jarigen, 4% van de 40- tot 54-jarigen en 2% van de 55-plussers), en dat anderen zich niet moeten bemoeien met partnergeweld omdat het een privézaak is (9% tegenover 6% van de 25-39- en 40-54-jarigen en 4% van de 55-plussers). Zij vinden relatief minder vaak dat iemand die bij de partner blijft, ook zelf verantwoor-delijk is voor het geweld (17% van hen vindt dit, tegenover 22% van de 25-39-jarigen en de 40-54-jarigen en 24% van de 55-plussers).

Verantwoordelijkheid bij seksuele dwang

In de opvattingen over aanvaardbaarheid van seksuele dwang in een relatie valt op, dat mannen vaker dan vrouwen niet de dader maar het slachtoffer in de beklagdenbank zetten. Ze zijn relatief vaak van mening dat personen die zeggen slachtoffer te zijn van seksuele dwang door hun partner, overdrijven. Ook denken zij vaker dan vrouwen wel eens verkrachtingen verzinnen om de partner vals te beschuldigen, en vinden zij vaker dan vrouwen dat in een relatie geen sprake kan zijn van verkrachting, omdat seksualiteit hoort bij een relatie en daarom geen instemming behoeft. Dat mannen deze opvatting vaker dan vrouwen onderschrijven, hangt – onafhankelijk van andere achtergrondkenmerken – direct samen met het man zijn. Het kenmerk ‘geslacht’ is het meest van invloed op de opvatting over het ‘recht op seks’ binnen een relatie.⁸⁷ Vrouwen zijn vaker dan mannen van mening dat, wanneer iemand dronken is of onder invloed van drugs, en de partner wil seks, er expliciet om toestemming gevraagd moet worden.

Grafiek 22. Opvattingen over verantwoordelijkheid bij seksuele dwang

- Seks hoort in relatie: In een relatie kan geen sprake zijn van verkrachting, omdat seksualiteit hoort wanneer men een relatie heeft.
- Wilde het zelf: Als iemand zich tijdens de seksuele daad niet heeft verdedigd of geen verwondingen heeft opgelopen, dan wilde deze persoon het zelf.
- Overdrijven: Personen die zeggen dat ze slachtoffer zijn van seksuele dwang door de partner, overdrijven vaak.
- Verkrachting verzinnen: Vrouwen verzinnen wel eens verkrachtingen om hun partner vals te beschuldigen.
- Toestemming vragen: Als iemand dronken is of onder invloed is van drugs, en de partner wil seks, dan moet de partner expliciet om toestemming vragen.

Verschillen naar migratieachtergrond

Ondervraagden met een niet-westerse achtergrond vinden (evenals bij lichamelijk partnergeweld) dat personen die zeggen slachtoffer te zijn van seksuele dwang door de partner, vaak overdrijven (10% van hen vindt dit, tegenover 5% van degenen met een Nederlandse achtergrond). Ook vinden zij relatief vaak dat in een relatie geen sprake kan zijn van verkrachting, omdat seksualiteit hoort in een relatie (9%, tegenover 4% van degenen met een Nederlandse achtergrond).

Verschillen naar leeftijd

Jongeren onder de 25 jaar plaatsen vaker dan oudere respondenten kanttekeningen bij claims van seksuele dwang door de partner. Zij denken vaker dan de oudere generaties dat wordt overdreven (11%, tegenover 7% van de 25- tot 39-jarigen, 6% van de 40- tot 54-jarigen en 4% van de 55-plussers). Zij vinden minder vaak dan ouderen dat er toestemming gevraagd moet worden voor seksueel contact als de partner onder invloed is (46% van de jongeren huldigt die opvatting, tegenover 44% van de 25- tot 39-jarigen, 57% van de 40- tot 54-jarigen en 61% van de 55-plussers).

87 Op basis van logistische regressieanalyse.

Conclusies en aanbevelingen

5

Hoe denken Nederlanders over partnergeweld en wat betekent dit voor preventie en hulpverlening?

Het onderwerp partnergeweld – geweld tegen vrouwen (en kinderen) in het bijzonder – is de afgelopen vijftig jaar letterlijk en figuurlijk ‘in beeld’ gekomen. We zien enkele historische verschuivingen. Van een privéprobleem waar een enkeling van wist, die meestal gegeneerd zweeg en wegkeek, is partnergeweld aan het begin van de 21ste eeuw een erkend maatschappelijk vraagstuk dat publiekelijk aandacht krijgt. Sinds de opening van het eerste Blijf van m’n lijf-huis in 1974 in Amsterdam en sinds de vrouwenbeweging actie begon te voeren tegen geweld, is het maatschappelijk bewustzijn toegenomen, ook door publiekscampagnes en voorlichting. Het aantal hulp- en opvangvoorzieningen is gegroeid. Er is sprake van professionalisering van hulpverleners, groeiende kennis bij politie en justitie, innovatie in interventies, nieuwe wetgeving en wetenschappelijk onderzoek. Het overheidsbeleid is geleidelijk geïntensiveerd. Slachtoffers, plegers en hun gezinnen kunnen inmiddels terecht bij verschillende voorzieningen. Professioneel gezien is het onderwerp uit de taboesfeer gehaald. Maar wat betekenen al die maatschappelijke ontwikkelingen voor het beeld dat de gemiddelde Nederlander zich in de loop der tijd heeft gevormd over geweld in relaties?

Er is alle aanleiding om na die oprichting van het eerste Blijf-huis, nu bijna een halve eeuw geleden, een momentopname te maken en de vraag te stellen: *hoe denken Nederlanders over geweld in partnerrelaties?*

Om die brede vraag te beantwoorden, zijn opvattingen over drie aspecten van partnergeweld onder de loep genomen: over de aard en de omvang (wat is partnergeweld? Hoe veel en hoe vaak en bij wie komt het volgens u voor?), de maatschappelijke spreiding (denkt men dat dat het in de samenleving gelijkmatig gespreid voorkomt of springen er groepen uit?) en over morele aspecten (hoe (on)aanvaardbaar wordt partnergeweld gevonden?).

Een representatieve doorsnede van 3131 Nederlanders is ondervraagd aan de hand van een schriftelijke vragenlijst. In aanvulling daarop is met vier verschillende groepen (verdeeld naar geslacht en autochtone of migratieachtergrond) een focusgroepgesprek gevoerd.

Op basis van de resultaten (hoofdstuk 4) volgen hieronder de belangrijkste conclusies. Waar mogelijk is in grote lijnen een vergelijking gemaakt met eerder onderzoek (hoofdstuk 3) en stippen we aan in hoeverre de Nederlandse resultaten daarvan afwijken of daarbij aansluiten.

5.1 Het beeld van partnergeweld

Het beeld van partnergeweld blijkt *genderspecifiek*: opvattingen variëren al naargelang de sekse van de respondent. Dat komt op diverse onderdelen in de resultaten sterk naar voren.

De betekenis van partnergeweld blijkt voor veel ondervraagden niet eenduidig. Partnergeweld is een *proces*, zelden een voorval. Men zoekt naar de *grens* wanneer je iets geweld noemt. De vraag partnergeweld te omschrijven, leidt geregeld tot een labyrintische speurtocht. Zeker als de partners nog bij elkaar zijn, gaan in de relationele context betekenissen verschuiven. Dat blijkt vooral gaandeweg de focusgesprekken, die van onschatbare waarde

waren om de gelaagdheid van de problematiek beter inzichtelijk te maken. Partnergeweld blijkt letterlijk en figuurlijk een rekbaar begrip. Die rekbaarheid is bekend van de nog bredere term 'huiselijk geweld'. Als containerbegrip omvat die term heel verschillende geweldvormen en de betekenis kan dus uiteenlopen van partnergeweld, geweld door een huisgenoot, kindermishandeling, verwaarlozing en seksueel misbruik tot allerlei vormen van ouderenmishandeling. Ondanks de gekozen afbakening tot 'partnergeweld' kan een op de zeven ondervraagden – meer mannen dan vrouwen – geen antwoord geven dat verwijst naar enigerlei vorm van schending van de fysieke integriteit.

Lichamelijk geweld is beeldbepalend voor vier vijfde van de ondervraagden. Minder dan de helft van de respondenten noemt psychisch geweld. Ook seksueel geweld wordt vrijwel niet spontaan genoemd. Seksuele dwang en verkrachting door een partner blijken in het bijzonder een schemergebied, omgeven door vergoelijking, zowel bij vrouwen als bij mannen. Het beeld van verkrachting wordt nog steeds bepaald door de onbekende man in de bosjes. Ondanks dat uit onderzoek al lang bekend is dat het meeste seksuele geweld door een partner, ex-partner en/of bekende wordt gepleegd, blijkt dit van weinig invloed op het dominante denkbeeld van partnergeweld.

Vrouwen en mannen verschillen aanmerkelijk in de invulling van het begrip. Dat komt op diverse onderdelen in de resultaten naar voren (zie ook verderop). Bij de vraag wat partnergeweld voor hen betekent, benoemen veel vrouwen de combinatie van fysiek en psychisch geweld die het ingrijpend maakt (vormen van lichamelijk geweld in combinatie met dwingend, controlerend en/of emotioneel ondermijnend gedrag). Mannen noemen vaker uitsluitend fysiek geweld. Het onderkennen van psychisch grensoverschrijdend gedrag als een deel van de geweldproblematiek komt in eerste instantie minder snel in beeld bij mannen, of het wordt niet (h)erkend als gedrag dat de integriteit van de partner ondermijnt. Meer mannen dan vrouwen slagen er niet in om de vraag wat partnergeweld is, te beantwoorden. Ook in de focusgroepen geven mannen omschrijvingen in meer algemene termen en komen moeilijk tot een concretisering. Vrouwen hebben een duidelijker beeld.

Bagatellisering hoort bij de beeldvorming over geweld in relaties. Niet alle geweld telt. Of het telt niet even zwaar. Die rekbaarheid onderstreept de complexiteit in beleving en betekenissen die geweld in een intieme context oproept. We zien een continuüm: van volledig ontkennen, tot afzwakken, tot goedpraten. Dat het geweld zich in de privésfeer afspeelt – vaak zonder getuigen – brengt met zich mee dat verschillende lezingen naast elkaar kunnen worden gezet. Tegelijkertijd komt uit de resultaten naar voren dat met verschillende maten wordt gemeten. Grensoverschrijdend gedrag dat van 'derden' eenduidig als (lichamelijk of seksueel) geweld zou worden benoemd, wordt niet altijd zo genoemd als de (ex-) partner diezelfde grens schendt.

De onderzoeksresultaten over de opvattingen over aard en omvang van partnergeweld sluiten in alle opzichten aan bij bevindingen uit eerder onderzoek. Vrouwen en mannen hebben verschillende ideeën over omvang en aard van partnergeweld. Het beeld van mannen is in alle opzichten geflatteerd ten opzichte van het beeld van vrouwen. Ook uit internationaal onderzoek blijkt dat vrouwen partnergeweld meer in verband brengen met ernstige vormen van fysiek geweld en dat seksuele dwang veelal buiten beeld blijft.

Ons onderzoek maakt in het bijzonder duidelijk dat partnergeweld niet alleen bestaat uit geïsoleerde gewelddadige gedragingen. Het meetbaar inventariseren van afzonderlijke gewelddadige gedragingen is belangrijk om een concreet beeld te krijgen. Onvermijdelijk zie je daarmee slechts een beperkt deel van de problematiek. De context van aanhoudende bedreigingen, dwang en controle en van ondermijning is cruciaal om een *volledig* beeld te krijgen van de ernst van de problematiek.

5.2 Hoe veel, hoe vaak en tegen wie?

Nederlanders zien partnergeweld als een *omvangrijk* en *frequent* voorkomend probleem. Afhankelijk van de vorm (lichamelijk, psychisch of seksueel) en of het om geweld tegen vrouwen of mannen gaat, schommelen de schattingen over hoeveel Nederlanders te maken hebben met partnergeweld tussen de 15% en 39%. Een meerderheid ziet geweld tussen partners als een fenomeen dat met hoge frequentie voorkomt (regelmatig tot heel vaak), vooral als het om geweld tegen vrouwen gaat. Geweld tegen mannen komt volgens alle ondervraagden minder vaak voor. Schattingen van vrouwen over het aandeel vrouwelijke slachtoffers liggen bij alle vormen van geweld ver boven een op de drie. Het aandeel mannelijke slachtoffers schatten vrouwen in op krap een vijfde tot ruim een kwart. De schattingen van mannelijke respondenten liggen gemiddeld een kwart tot derde lager dan die van de vrouwen.

Partnergeweld wordt gezien als een genderspecifiek probleem. Niet alleen denken zowel vrouwen als mannen dat het geweld veel meer vrouwen dan mannen treft (gemiddeld anderhalf – lichamelijk geweld – tot twee keer zo veel – seksueel geweld), vrouwen zien of vermoeden veel meer partnergeweld dan mannen. Ongeacht hun leeftijd, herkomst of opleidingsniveau schatten vrouwen de omvang én de frequentie van alle vormen van partnergeweld significant hoger in (zowel geweld tegen vrouwen als tegen mannen).

In grote lijnen bevestigt het onderzoek de belangrijkste hoofdlijnen die we op basis van eerder onderzoek kennen over inschattingen van omvang en frequentie van partnergeweld. Nederlanders schatten de prevalentie iets hoger dan respondenten uit vergelijkbaar Zweeds onderzoek.

Het genderverschil is een terugkerend thema in eerder onderzoek. Zoals uit dat onderzoek al naar voren kwam, blijkt ook uit dit onderzoek dat Nederlandse vrouwen partnergeweld systematisch hoger en frequenter inschatten dan mannen. In overeenstemming met eerder onderzoek laten de Nederlandse resultaten een interessante paradox zien: (h)erkenning van partnergeweld als een omvangrijk en ernstig probleem, vooral tegen vrouwen, gaat hand in hand met een tendens tot onderschatting van de omvang en ernst, vooral van seksueel geweld in relaties.

5.3 Partnergeweld als bekend probleem, dat vrouwen disproportioneel treft

Partnergeweld wordt niet alleen vanuit de verte beschouwd als een omvangrijk maatschappelijk probleem. Het komt letterlijk dichtbij. Ten minste de helft van de ondervraagden kent persoonlijk een slachtoffer in de eigen familie- of vriendenkring, in de buurt of via werk of studie. Dan blijkt opnieuw dat het in meerdere opzichten een *genderprobleem* is.

In alle drie de sociale kringen (familie/vrienden, buurt of werk/studie) zien en herkennen stelselmatig meer vrouwen dan mannen incidenten van partnergeweld. Daarnaast kennen vrouwen persoonlijk veel meer vrouwen dan mannen als slachtoffer. Zelfs binnen de kring van eigen gezin, familie en vrienden kennen vrouwen gemiddeld anderhalf keer zoveel vrouwelijke slachtoffers (42%) als mannen (34%). In de buurt of op het werk ligt het gemiddeld aantal bekenden die met partnergeweld te maken hebben, lager dan in de familiekring. Maar ook daar gaat het om substantiële aantallen. In de wijk kent 18 tot 19% een vrouw die partnergeweld heeft meegemaakt, tegenover 8 tot 11% die een mannelijk slachtoffer kent. Via werk of studie kent 10 tot 12% een vrouw als slachtoffer en 5 tot 7% een man. Gemiddeld genomen kent men in buurt en via werk of studie twee keer zoveel vrouwelijke als mannelijke slachtoffers. Hoewel geweld in relaties onmiskenbaar een probleem is dat de meerderheid van Nederlanders inmiddels bekend is, betekent dat niet noodzakelijkerwijs

dat het een onderwerp van gesprek is. Een op de twintig mensen vindt het een ‘privézaak’ en bijna een op de vijf zegt er geen mening over te hebben of partnergeweld privé is of niet.

Dat Nederlanders vooral slachtoffers in de kring van intimi en vrienden persoonlijk kennen, ligt voor de hand. Het ligt minder voor de hand dat het genderverschil *groter* wordt naarmate iemand het slachtoffer meer van nabij kent. Naarmate de kring intiemer is, zien en/of herkennen vrouwen beduidend vaker partnergeweld bij anderen dan dat mannen dat doen. Dit roept de vraag op in hoeverre partnergeweld dat zich min of meer onder je neus afspeelt, bij mannen meer dan bij vrouwen weggijken en mogelijk ontkenning oproept. Mogelijk ligt er een genderverschil in de mate waarin partnergeweld *too close for comfort* is.

Opvallend is dat het aandeel Nederlanders dat een *mannelijk* slachtoffer kent dat partnergeweld meemaakt, veel hoger is in het voorliggende onderzoek dan in eerder Europees onderzoek naar voren kwam (maar evenals in Europees onderzoek kennen Nederlanders nog steeds veel vaker vrouwelijke slachtoffers). Twee factoren lijken van invloed op de beeldvorming dat veel mannen slachtoffer worden van partnergeweld. In het Nederlandse onderzoek is een ruimere definitie van partnergeweld gebruikt door uitdrukkelijk psychisch geweld mee te nemen, wat in het Europese onderzoek niet is gedaan. Daarnaast speelt vermoedelijk ook mee dat in Nederland in de media recentelijk de discussie is gevoerd over geweld tegen mannen in relaties. Zoals eerder al bleek is er nog steeds een opmerkelijk contrast: men geeft relatief hoge inschattingen van de omvang van partnergeweld tegen mannen maar kent anderzijds relatief weinig mannelijke slachtoffers. Bij vrouwen liggen deze uitkomsten dichter bij elkaar, omdat vrouwen meer vrouwelijke slachtoffers kennen.

Bovenstaande neemt niet weg dat in de beeldvorming over partnergeweld – dat primair wordt geassocieerd met lichamelijk geweld – de inschatting domineert dat het primair vrouwen treft, meer dan mannen. In dat opzicht bevestigen de Nederlandse uitkomsten de bevindingen uit het eerder beschreven internationale onderzoek.

Als de inschattingen over omvang en het kennen van een slachtoffer naast elkaar worden gelegd, wijzen de uitkomsten erop, dat Nederlanders gegronde redenen hebben om aan te nemen dat ten minste een op de drie vrouwen in Nederland ooit geweld van een partner heeft meegemaakt, waarbij meestal lichamelijk geweld is gebruikt. Seksueel geweld is onderbelicht in de beeldvorming en drukt dus ook inschattingen over de omvang waarmee het vrouwen of mannen treft. Bij partnergeweld tegen mannen lijkt psychisch geweld een meer prominente rol te spelen dan bij partnergeweld tegen vrouwen. Ook dit komt overeen met wat eerder in onderzoek is aangetroffen.

Nader onderzoek is nodig om te verhelderen wat de betekenis en gevolgen van psychisch geweld zijn vergeleken met de gevolgen van lichamelijk en seksueel geweld. Ook is het de vraag of en hoe deze verschillen van invloed zijn op de waargenomen genderverschillen in partnergeweld.

5.4 Opvattingen over maatschappelijke spreiding van partnergeweld

In dit onderzoek is gevraagd naar de opvatting van respondenten over een verband tussen het vóórkomen van partnergeweld en sociale-achtergrondkenmerken. Aansluitend bij actuele maatschappelijke discussies over dit onderwerp is vooral gekeken naar opvattingen over de mogelijke samenhang tussen partnergeweld en migratieachtergrond, opleidingsniveau en leeftijd. Daarbij is onderscheid gemaakt tussen verschillende vormen van partnergeweld en tussen vrouwen en mannen. Er is niet gevraagd naar de motivatie voor de opvatting. Voor een systematische verklarende duiding van de verschillen in opvatting tussen groepen

respondenten is vervolgonderzoek nodig. Wel zijn hiervoor uit de focusgroepen indicaties naar voren gekomen.

Partnergeweld en migratieachtergrond

Nederlanders zijn verdeeld in hun opvattingen over de mate waarin partnergeweld meer of minder voorkomt bij autochtone Nederlanders in vergelijking tot Nederlanders met een migratieachtergrond. Ruim de helft van de respondenten is van mening dat partnergeweld even vaak voorkomt onder mensen met een migratieachtergrond als onder autochtonen. Een fractie (gemiddeld 3%) denkt dat het meer onder autochtone Nederlanders voorkomt. Iets minder dan de helft van de respondenten is daarentegen van mening dat lichamelijk partnergeweld vaker voorkomt onder mensen met een migratieachtergrond. Ook over seksuele dwang denkt men dat deze vaker voorkomt onder mensen met een migratieachtergrond, hoewel het veronderstelde verschil hier iets minder groot is dan bij lichamelijk geweld. Mannen denken dit vaker dan vrouwen.

Ten aanzien van opvattingen over partnergeweld in relatie tot culturele achtergrond zijn twee opvallende conclusies te trekken. Meer mannen dan vrouwen denken dat er culturele tegenstellingen bestaan, in het bijzonder autochtone mannen. In de tweede plaats blijkt dat het zelfbeeld van mensen met een migratieachtergrond in dit opzicht positiever is dan het beeld dat autochtone Nederlanders over hen hebben. Een derde van de mensen met een migratieachtergrond is van mening dat lichamelijk partnergeweld in hun omgeving meer voorkomt, tegenover 46% van de autochtone Nederlanders.

In de focusgroepen wordt duidelijk dat opvattingen over de rol van migratieachtergrond in relatie tot partnergeweld voor een zeer groot deel op informatie uit de media zijn gebaseerd, zoals tv, websites, Facebook en Twitter. Dit geldt met name voor nieuws over de invloed van religie (lees: Islam) op geweld, vooral tegen vrouwen. Dat de media hun informatiebronnen selecteren, en dat ze dit mogelijk onvolledig of eenzijdig doen, onderkennen sommige deelnemers wel. Maar ze zien dit niet noodzakelijkerwijs als probleem.

Voor zover er eerder onderzoek is gedaan naar opvattingen over de relatie tussen partnergeweld en sociale achtergrond, zijn de uitkomsten uit ons Nederlandse onderzoek in alle opzichten daarmee in overeenstemming. Ook in vergelijkbaar Zweeds onderzoek wordt meer geweld toegeschreven aan mensen met een niet-westerse migratieachtergrond, in het bijzonder door mannen. Ook dat vrouwen vaker dan mannen van mening zijn dat het geweld onder autochtonen en mensen met een migratieachtergrond evenveel voorkomt, is in Zweeds onderzoek aangetroffen.

De uitkomsten wijzen erop dat veel respondenten een zeer uitgesproken mening hebben over de invloed van een niet-westerse migratieachtergrond op het gebruik van geweld binnen een relatie. Dit sluit aan bij een al langer bestaande tendens in Nederland tot 'culturalisering'. Hierbij wordt partnergeweld tegen vrouwen onder migrantengroepen als een specifiek en veelvoorkomend cultureel probleem gezien, terwijl geweld van autochtoon-Nederlandse mannen tegen vrouwen te boek staat als een meer uitzonderlijk en individueel relatieprobleem. Tegelijkertijd komen in de focusgroepen signalen naar boven van sociale segregatie. Er is een informatiekloof: over en weer blijken autochtone Nederlanders en mensen met een migratieachtergrond slechts beperkt op de hoogte van elkaars leefwereld en vaart men niet zelden op dominante beeldvorming en (voor)oordelen.

Partnergeweld en opleidingsniveau

Het beeld dat partnergeweld vooral een probleem is onder laagopgeleiden, vindt bij een deel van de ondervraagden aanhang en wordt tegelijkertijd genuanceerd. De opvatting dat onder laagopgeleiden meer partnergeweld voorkomt, gaat vooral over *lichamelijk* geweld. Deze opvatting blijkt het sterkste te leven onder middelbaar en hoogopgeleiden. Onder de laagopgeleiden zelf is 20% van mening dat het in hun groep meer voorkomt dan onder

hoger opgeleiden. Dit percentage is overigens de helft van het gemiddelde: onder alle respondenten is 40% deze mening toegedaan.

Het onderzoek laat een vergelijkbaar beeld zien rond *seksueel* geweld. Middelbaar en hoogopgeleiden denken dat verhoudingsgewijs meer seksuele dwang voorkomt onder laagopgeleiden. Meer mannen dan vrouwen denken dat seksueel geweld meer onder hoogopgeleiden voorkomt.

Opvattingen over partnergeweld in relatie tot opleidingsniveau zijn niet eerder zo gedetailleerd onderzocht. De uitkomsten uit dit onderzoek bevestigen wat in eerder onderzoek in meer algemene termen naar voren kwam, namelijk dat doorgaans wordt gedacht dat er meer geweld voorkomt onder laagopgeleiden.

Partnergeweld en leeftijd

Hoewel twee derde van de respondenten meent dat partnergeweld in alle leeftijdsgroepen voorkomt, denkt rond de 30% dat zowel lichamelijk als in het bijzonder seksueel geweld tegen de partner vaker bij jongeren voorkomt. Mannen en vrouwen ontlopen elkaar in deze weinig. In eerder (Zweeds) onderzoek bleek eveneens de opvatting dominant dat lichamelijk partnergeweld meer voorkomt bij mensen onder de 40 jaar.

Opvallend is dat Nederlandse jongeren – zeker onder de 25 jaar – zelf ook denken dat partnergeweld meer onder jongere generaties voorkomt. In de focusgroepen bleken de opvattingen verdeeld, vooral ook over mogelijke achtergronden van dit fenomeen. De emancipatie van vrouwen werd door sommigen als katalysator van geweld gezien (meer mondigheid van vrouwen zou onder jongeren tot meer conflicten en mogelijk geweld in relaties leiden), terwijl anderen benadrukten dat het onder oudere generaties vrouwen – voordat de emancipatie intrad – juist langer doorging én meer voorkwam omdat geweld en ongelijkheid tussen vrouwen en mannen meer geaccepteerd werd dan nu. In die groep werd de toegenomen mondigheid van vrouwen ook gekoppeld aan afname van geweld.

Tot slot over maatschappelijke spreiding en beeldvorming

De veronderstelde invloed van een niet-westerse migratieachtergrond en een laag opleidingsniveau op partnergeweld is negatief beladen: Nederlanders koppelen beide factoren aan het vaker vóórkomen van partnergeweld. Hoewel een eenduidige en wetenschappelijk betrouwbare empirische onderbouwing voor deze veronderstelling ontbreekt, zien we een sterke beeldvorming die waarschijnlijk ook verband houdt met bredere maatschappelijke ontwikkelingen (internationale conflicten en het verband met religieus fundamentalisme, migratie, vluchtelingen) en discussies in de media over de mogelijke samenhang tussen culturele achtergronden en (partner)geweld. Deze thematiek wordt ook gesignaleerd in de opvangpraktijk, waar cliënten met een niet-westerse achtergrond zijn oververtegenwoordigd. Die oververtegenwoordiging hangt onder meer samen met het feit dat die cliëntengroepen over minder opvangmogelijkheden en steun in de eigen omgeving beschikken.

In eerder onderzoek is erop gewezen dat onder invloed van media in de beeldvorming over partnergeweld sterk de nadruk wordt gelegd op individueel probleemgedrag (bijvoorbeeld alcoholmisbruik) en minder op structurele factoren (ongelijkheid, maatschappelijke legitimeringen, intergenerationele patronen in families). Dat werkt selectieve beeldvorming in de hand, waarbij onduidelijk blijft in hoeverre die is gebaseerd op betrouwbare kennis. Onder invloed van de groeiende omvang en populariteit van diverse sociale media neemt het selectief gebruik daarvan toe. Uit het enorme aanbod wordt in toenemende mate informatie gekozen uit gelijkgezinde hoek die aansluit bij de opvattingen die men al heeft (*confirmation bias*). Dit zal bij partnergeweld niet anders zijn. Dit is een aandachtspunt als we willen proberen stereotype beeldvorming te doorbreken.

5.5 Opvattingen over morele aspecten van partnergeweld

Hoewel Nederlanders in het algemeen afwijzend staan tegenover geweld in relaties, gaat achter dit standpunt meer ambivalentie schuil dan op het eerste gezicht lijkt.

De overgrote meerderheid (ruim 90%) beoordeelt partnergeweld in het algemeen als 'onacceptabel'. Slechts 4 tot 5% zegt het 'onder omstandigheden' acceptabel te vinden. De rest weet het niet. Als aan respondenten echter *concrete* omstandigheden worden voorgelegd waarin partnergeweld voorkomt (uiteenlopende conflictsituaties en onenigheid) en hun vervolgens opnieuw wordt gevraagd de aanvaardbaarheid van geweld te beoordelen, groeit de groep die geweld acceptabel vindt tot 29%. Deze ambivalentie is zeer sterk genderbepaald. Zij is het gevolg van een grotere tolerantie voor geweld bij alle mannen, ongeacht leeftijd, opleidingsniveau of herkomst. Gemiddeld vinden anderhalf tot twee keer zo veel mannen als vrouwen partnergeweld acceptabel, zowel lichamelijk, seksueel als psychisch geweld. Het verschil is het grootst bij seksueel geweld. Vooral jongeren onder de 25 jaar vinden seksuele vormen van geweld tegen de partner onder bepaalde omstandigheden acceptabel. Dat geldt ook voor verkrachting: 5% van de jongeren vindt 'met lichamelijk overwicht dwingen tot geslachtsgemeenschap' acceptabel (vergeleken met 1% van de 55-plussers).

De verschillen in acceptatie van partnergeweld tussen autochtonen en Nederlanders met een migratieachtergrond zijn beperkt. Hoewel in beide groepen de meerderheid geweld verwerpt, staan mensen met een migratieachtergrond iets toleranter tegenover sommige gedragingen zoals partnergeweld als de ander begint met slaan, en bij scheiding als de emoties hoog oplopen. Het effect van opleidingsniveau is eveneens beperkt. Wat in het oog springt, is de relatief hoge acceptatie van seksuele dwang door mannen.

Een vergelijkbare en sterk genderbepaalde ambivalentie spreekt uit de opvattingen over wie van de partners in bepaalde situaties verantwoordelijkheid draagt voor het gebruikte geweld.

Vrouwen zijn hierover veel meer uitgesproken in hun opvattingen dan mannen. Veel mannen houden hun kaarten tegen de borst: ze vermijden een antwoord, claimen neutraliteit of hebben geen mening. Vrouwen en mannen verschillen in hun opvattingen over wie verantwoordelijk is. Voor zover mannen zich uitspreken, leggen zij de verantwoordelijkheid vaker dan vrouwen bij de partner of bij anderen. De vrouw zit dan in de beklagdenbank.

Jongeren zijn *wel* uitgesproken en onderschrijven relatief vaak de traditionele opvatting dat partnergeweld een privéprobleem is, waar niemand zich mee mag bemoeien en waarbij uitlokking een belangrijke rol speelt. Zij staan ook sceptisch tegenover uitspraken over seksuele dwang. Ze denken bijvoorbeeld vaker dan de oudere generaties dat de mensen die slachtoffer zeggen te zijn overdrijven.

Een kleine groep van ondervraagden met een migratieachtergrond vindt bepaalde vormen van seksuele dwang vaker aanvaardbaar dan autochtone Nederlanders.

De opvattingen over aanvaardbaarheid bevestigen wat in grote lijnen ook is aangetroffen in eerder onderzoek. De tolerantie voor gedwongen geslachtsgemeenschap springt daarbij in het oog, zeker onder jongeren. Gevraagd naar hun algemene opvatting over de onaanvaardbaarheid van partnergeweld ontlopen vrouwen en mannen elkaar weinig. Bij doorvragen blijken mannen het onder omstandigheden echter vaker dan vrouwen aanvaardbaar te vinden. Ook wijzen mannen vaker dan vrouwen naar het slachtoffer als (mede)verantwoordelijk voor het geweld dan vrouwen.

Deze uitkomsten ondersteunen wat ook al bleek bij opvattingen over de betekenis van het begrip 'partnergeweld' (zie paragraaf 5.1): onder druk wordt alles vloeibaar. De categorische

afwijzing van partnergeweld blijkt een minder stevig moreel anker dan gehoopt. Mogelijk werd de eenduidige afwijzing bij de beantwoording van onze vragen mede gevoed door sociale wenselijkheid. Geweld in een intieme relatie roept gemengde gevoelens, reacties, cognities en dus ook gemengde oordelen op. Ondanks de signalen van een groeiende intolerantie voor partnergeweld blijkt in concrete situaties de tolerantie voor en legitimering van geweld juist sterk te zijn onder de jongeren, in het bijzonder jonge mannen.

Om partnergeweld te voorkomen moeten we dus doeltreffende manieren vinden om de kloof tussen norm en gedrag te dichten. Ook zullen we een oplossing moeten zoeken om het patroon te doorbreken dat jonge mannen ontvankelijk zijn voor seksistische normen die geweld tegen vrouwen tolereren en legitimeren.

5.6 Aanbevelingen – met het oog op de toekomst

Dat partnergeweld bij de overgrote meerderheid in Nederland bekend is én onacceptabel wordt gevonden, biedt een vruchtbaar startpunt voor verandering. De tijd is rijp en het is urgent dat er iets verandert, want er komt nog steeds te veel geweld in relaties voor.

Sinds anderhalf jaar geleden uitlekte dat de president van de VS het normaal vindt om vrouwen seksueel aan te randen, hebben maatschappelijke protesten een ongekende vlucht genomen: *#notokay*, de wereldwijde *women's marches*, het groeiend aantal websites tegen seksuele straatintimidatie en nieuwe wetgeving daartegen. Het vliegwieleffect is voorlopig geculmineerd in de stroom meldingen van seksuele intimidatie via *#metoo* en het uitroepen door *TIME Magazine* van de initiatiefnemers van *#metoo* tot *Persons of the year 2017*.

Er lijkt een maatschappelijk kantelpunt bereikt in de tolerantie van geweld tegen vrouwen. Dat mobiliseert in 2018 ook breder protest tegen ongelijke behandeling van vrouwen en mannen en tegen machtsmisbruik in het algemeen. Maatregelen om partnergeweld terug te dringen, kunnen hierop voortbouwen. Dit onderzoek laat zien dat de problematiek van geweld in relaties – ook na decennia van emancipatie – nog steeds sterk is gekleurd door stereotype opvattingen over vrouwen en mannen. De algemeen aanvaarde norm dat geweld in relaties onaanvaardbaar is, blijkt in de praktijk onder druk te staan. De tolerantie voor seksueel geweld in relaties is juist onder jongeren hoog. Alle reden om met het oog op de toekomst maatregelen te nemen.

Toekomstgerichte aanpak

- *De kost gaat voor de baat uit*

Nu het probleem partnergeweld goed in beeld is gekomen en er voorzieningen voor zijn, zoeken meer mensen hulp. Dat levert druk op voor alle hulpverleningsorganisaties en ook voor politie en justitie. Alle reden om te blijven investeren in integrale hulpverlening aan alle betrokkenen in gezinnen: partners én kinderen. Het doel is veiligheid gericht op herstel, anders blijft het dweilen met de kraan open. Alleen door duurzaam te investeren in passende voorzieningen en door specifieke deskundigheid op dit terrein te blijven ontwikkelen en innoveren is te voorkomen dat het probleem doorgaat in volgende generaties. De complexiteit van partnergeweld – en vooral de ambivalenties die erin doorwerken – verdient meer systematisch aandacht in vakopleidingen en training (o.a. maatschappelijk werk, (huisartsen)geneeskunde, ggz, jeugdzorg, politie/justitie).

- *Genderspecifieke deskundigheidsbevordering*

Opvattingen over partnergeweld blijken in cruciale opzichten door gender gekleurd. Vrouwen zien partnergeweld bijvoorbeeld systematisch vaker en herkennen de complexiteit ervan meer dan mannen. Ook blijkt uit het onderzoek hoe sekse, opleidingsniveau, sociaal-culturele herkomst en leeftijd in samenhang met elkaar van invloed zijn. In voorlichting en training moet hier aandacht aan worden besteed om de effectiviteit van preventie- en

interventieprogramma's te verbeteren. Dit is in lijn met het Raad van Europa Verdrag van Istanbul over geweld tegen vrouwen en huiselijk geweld, dat Nederland in 2016 ratificeerde. Dat vereist van lidstaten het doorvoeren van een gendersensitieve en genderspecifieke deskundigheidsbevordering. In 2018 is Nederland aan de beurt om te rapporteren hoe deze verplichting wordt ingevuld. Landelijke en lokale overheden zullen aandacht moeten besteden aan de doorontwikkeling van een genderperspectief in visie en beleid en in aanpak, onder andere bij regionale bureaus Veilig Thuis en bij politie en justitie. Instrumenten ter ondersteuning zijn onder meer te vinden via de website 'Preventie intergenerationeel geweld'.⁸⁸

- *Programmatische preventieprogramma's*

Om te voorkomen dat partnergeweld zich doorzet in volgende generaties, is een programmatische en duurzame aanpak noodzakelijk. In eerder onderzoek over preventie van het Verwey Jonker Instituut en Atria zijn diverse suggesties gedaan en is ondersteunend materiaal ontwikkeld ter voorkoming en bestrijding van geweld in relaties.⁸⁹ Blijf Groep en collega-organisaties verbreden en vernieuwen hun aanbod.⁹⁰ De voorgestelde langlopende maatregelen zijn nog steeds actueel. Dit onderzoek laat zien dat relatief veel jongeren in hun opvattingen (seksueel) geweld acceptabel vinden. Preventie is dus urgent en langer lopende programmering noodzakelijk. Kleinschalige en tijdelijke programma's zijn niet effectief noch (kosten)efficiënt.

Voorlichting

- *Bewustwordingscampagne*

De uitkomsten uit dit onderzoek dat in het algemeen acceptatie van partnergeweld lijkt af te nemen, maar dat geweld in de praktijk tegelijkertijd wordt gelegitimeerd en niet vrij is van *victim blaming*, illustreren de complexiteit van zowel de problematiek als de beeldvorming. Er is een kloof tussen norm en gedrag. Vooral onder jongeren komt dit sterk naar voren. De vraag is in hoeverre dit samenhangt met de groeiende invloed van sociale media en het afnemend belang dat wordt gehecht aan feitelijke kennis en informatie. Vanuit het oogpunt van betrokken burgerschap is het essentieel om hierover in debat te gaan, juist met het oog op het doorbreken van de geweldsspiraal in volgende generaties. Bewustwordings- en voorlichtingscampagnes die een gendersensitief beeld presenteren, zijn cruciaal om relevante feiten en kennis voor dat debat aan te reiken. Hoe is de kloof tussen normen en gedrag te overbruggen? Hoe kunnen slachtoffers én plegers worden gestimuleerd om angst en schaamte te overwinnen? Waar ligt de grens tussen seksuele toenadering en grensoverschrijdende druk en dwang?

Kennisontwikkeling

- *Vervolgonderzoek*

Om te kunnen beoordelen of opvattingen (en gedrag) zich in de gewenste richting ontwikkelen, of trends doorzetten en of beleid en andere maatregelen en interventieprogramma's het gewenste effect sorteren, is meer onderzoek nodig. Dit onderzoek biedt een vruchtbaar startpunt voor vervolgonderzoek.

88 Zie: <http://www.preventieintergenerationeelgeweld.nl/>

89 Zie <http://www.preventieintergenerationeelgeweld.nl/>

90 Blijf Groep neemt nieuwe initiatieven samen met collega-organisaties Arosa, Moviera en Perspektief/Wende ('de Combine'), zoals SafetyNed (www.safetyned.org) en een laagdrempelige hulplijn voor slachtoffers (Hear my Voice).

Samenvatting

6

Samenvatting: Welk geweld telt?

Over dit onderzoek

De oprichting van het eerste Blijf-van-m'n-lijf-huis in 1974 markeerde het begin van een afnemende maatschappelijke tolerantie voor geweld tegen vrouwen binnen partnerrelaties. Onder invloed van de vrouwenbeweging kwam er meer openheid, professionele hulpverlening, meer onderzoek en meer overheidsbeleid gericht op het voorkomen en bestrijden van partnergeweld. Nu, bijna een halve eeuw later, hebben Atria en Blijf Groep het initiatief genomen om een gedegen onderzoek door Motivaction uit te laten voeren naar opvattingen en denkbeelden van Nederlanders over partnergeweld tegen vrouwen én mannen. Dit type attitudeonderzoek is nog niet eerder gedaan in Nederland en internationaal alleen op zeer beperkte schaal. Het levert voor het eerst inzicht hoe Nederlanders anno nu aankijken tegen geweld tussen (ex-)partners.

Een representatieve steekproef van ruim 3.000 Nederlanders heeft via internet een vragenlijst ingevuld. Dit kwantitatieve onderzoek is aangevuld met kwalitatief verdiepend onderzoek: gesprekken in vier focusgroepen (vrouwen en mannen, resp. van autochtone herkomst en Nederlanders met een niet-westerse achtergrond). Voor het onderzoek is onderscheid gemaakt tussen drie typen partnergeweld: lichamelijk (zoals slaan en schoppen), psychisch (systematisch controleren, intimideren en schelden) en seksueel (zoals dwingen tot seksuele handelingen of verkrachten).

De volgende vragen staan centraal:

*Hoe denken Nederlanders over **omvang en aard** van partnergeweld?* Gaat het om lichamelijk, psychisch en/of seksueel geweld? Hoe omvangrijk en hoe frequent denkt men dat het voorkomt? Kent men zelf mensen die partnergeweld hebben meegemaakt? Zijn er verschillen in opvattingen tussen vrouwen en mannen?

*Hoe denken Nederlanders over de **maatschappelijke spreiding** van partnergeweld?* Denkt men dat het in bepaalde maatschappelijke groepen meer of minder voorkomt? Welke sociaal-demografische persoonskenmerken zijn het meest van invloed op opvattingen over maatschappelijke spreiding?

*Hoe denken Nederlanders over **morele aspecten** voor partnergeweld?* Vindt men partnergeweld altijd onaanvaardbaar? Hoe denken Nederlanders over verantwoordelijkheid van slachtoffer of pleger?

Associaties met partnergeweld

Nederlanders associëren partnergeweld vooral met lichamelijke geweld (83%), soms in combinatie met psychisch geweld (44%). Die gecombineerde associatie komt meer voor bij vrouwen. Mannen associëren partnergeweld vaker uitsluitend met schendingen van de lichamelijke integriteit. Seksueel geweld binnen een relatie wordt zelden spontaan genoemd (2%). Het dominante beeld van seksueel geweld wordt kennelijk meer bepaald door de onbekende man in de bosjes.

Inschattingen over hoe vaak het voorkomt

Uit wetenschappelijk onderzoek in de laatste decennia komt naar voren dat ten minste een op de drie mensen, voornamelijk vrouwen, te maken krijgt met partnergeweld. Het beeld van de gemiddelde Nederlander sluit hierbij aan. Afhankelijk van de vorm (lichamelijk, psychisch of seksueel) en of het om geweld tegen vrouwen of mannen gaat, schommelen de schattingen over hoeveel Nederlanders te maken hebben met partnergeweld tussen de 15% en 39%. Zowel vrouwen als mannen zijn van mening dat partnergeweld overwegend tegen vrouwen voorkomt: partnergeweld tegen mannen wordt meer dan partnergeweld tegen vrouwen met psychisch geweld geassocieerd. Vrouwen schatten het vóórkomen van partnergeweld systematisch hoger in dan mannen. Uit het onderzoek komt een opmerkelijk contrast naar voren: men geeft relatief hoge inschattingen van de omvang van partnergeweld tegen mannen maar kent anderzijds relatief weinig mannelijke slachtoffers. Bij vrouwen liggen deze uitkomsten dichterbij elkaar. Vrouwen kennen meer vrouwelijke en mannelijke slachtoffers dan mannen.

Partnergeweld blijkt geen abstract begrip voor de meeste Nederlanders. Meer dan de helft geeft aan persoonlijk een of meer personen te kennen die ermee te maken hebben gehad.

Inschattingen over maatschappelijke spreiding

Ruim een op de drie (35%) ondervraagden denkt dat lichamelijke partnergeweld even vaak voorkomt onder Nederlanders met een niet-westerse migratieachtergrond als onder mensen met een oorspronkelijk Nederlandse achtergrond. Iets minder dan de helft van de ondervraagden denkt dat het onder Nederlanders met een migratieachtergrond⁹¹ vaker voorkomt. Dat geldt vooral mensen van Nederlandse herkomst (46%), en vooral voor mannelijke respondenten (49%). In de respondentengroep met niet-Westerse achtergrond is 33% die mening toegedaan. Van de vrouwen denkt 42% dat het vaker onder migranten voorkomt. Een kleine groep van 3% denkt het omgekeerde (dat het vaker voorkomt onder mensen met een Nederlandse achtergrond).

Bijna de helft (40 tot 46%) meent dat partnergeweld evenveel voorkomt onder hoog- als laagopgeleiden, 40% meent dat vooral fysiek partnergeweld vaker voorkomt onder laagopgeleiden. Onder de laagopgeleiden zelf vindt 25% dat lichamelijke partnergeweld in hun groep meer voorkomt dan onder hoger opgeleiden.

Jongeren onder de 25 denken dat partnergeweld vaker voorkomt in hun leeftijdsgroep. Dat geldt voor lichamelijke geweld (37% tegenover gemiddeld ruim een kwart van respondenten boven de 25) en in nog sterkere mate voor seksueel geweld (46% van de jongeren onder de

91 Dit omvat ook mensen wier ouders of grootouders migreerden.

25 jaar denkt dat het vaker in hun leeftijdsgroep voorkomt, vergeleken met gemiddeld een derde uit de oudere leeftijdsgroepen).

Hoe zwaar weegt geweld?

In algemene zin zijn bijna alle Nederlanders (90%) het erover eens dat geweld binnen een relatie onaanvaardbaar is. Maar krijgt men concrete situaties voorgelegd, dan verschuiven de grenzen. Uiteindelijk vindt 29% het gebruik van geweld tegen de partner onder bepaalde omstandigheden acceptabel. Dit geldt voor bijna alle situaties vaker voor mannen dan voor vrouwen. Gemiddeld vinden anderhalf tot twee keer zo veel mannen als vrouwen partnergeweld acceptabel, zowel lichamelijk, psychisch als seksueel geweld. Hoogopgeleiden staan toleranter ten opzichte van geweld met geweld beantwoorden dan middelbaar en laagopgeleiden. Autochtone Nederlanders en Nederlanders met een niet-westerse achtergrond verschillen nauwelijks in hun acceptatie van partnergeweld. Alleen als de ander begint met slaan (18% tegenover 14%) of als de emoties hoog oplopen bij een scheiding (7% tegenover 4%) vinden iets meer Nederlanders met een niet-westerse achtergrond partnergeweld acceptabel dan autochtone Nederlanders.

Jongeren en partnergeweld

Wat opvalt in dit onderzoek is de hoge tolerantie van jongeren voor partnergeweld, vooral voor seksueel geweld. Zo vindt een op de twintig Nederlanders onder de 25 jaar verkrachting (met lichamelijk overwicht dwingen tot geslachtsgemeenschap) van een vrouwelijke partner acceptabel (tegenover 2% van de totale Nederlandse bevolking die dit vindt). Jongeren tot 25 jaar zeggen vaker dat lichamelijk partnergeweld wordt 'uitgelokt' (8%, tegenover 2% van de 55-plussers), en dat anderen zich niet moeten bemoeien met partnergeweld omdat het een privézaak is (9%, tegenover 4% van de 55-plussers).

Wat moet er gebeuren?

Uit het onderzoek blijkt, dat ondanks de grotere openheid en professionele bestrijding vergeleken met vijftig jaar geleden, partnergeweld een omvangrijk probleem is en tenminste de helft van alle Nederlanders kent een slachtoffer. Aangezien vrouwen en mannen in veel opzichten anders blijken aan te kijken tegen partnergeweld, is het ontwikkelen van genderspecifieke deskundigheid vanuit het oogpunt van effectiviteit noodzakelijk. Investeren in hulp- en opvangvoorzieningen en langer lopende preventieprogramma's is essentieel om herstel van betrokken slachtoffers daadwerkelijk te realiseren. Diverse maatregelen worden bepleit gericht op deskundigheidsbevordering, voorlichting en kennisontwikkeling in de toekomst. De bevinding dat jongeren relatief tolerant staan tegenover vormen van partnergeweld roept de vraag op of er een risico is op toename van partnergeweld in de toekomst. Interventies gericht op jongeren zijn urgent om te voorkomen dat partnergeweld zich voortzet in volgende generaties. Vervolgonderzoek is noodzakelijk om te toetsen of beoogde veranderingen worden bereikt en te analyseren welke verbeteringen nodig zijn.

Bijlage 1

Onderzoeksverantwoording Motivaction

In opdracht van professor R.G. Römken van Atria en mevrouw. A. van den Brink van de Blijf Groep, heeft Motivaction International B.V. een attitude onderzoek uitgevoerd naar (ex-) partnergeweld. In voorliggend document worden de onderzoekstechnische gegevens behorend bij het onderzoek beschreven.⁹²

1.1 Veldwerk

Het veldwerk voor het onderzoek is uitgevoerd in de periode van 23 augustus tot en met 30 augustus 2017. De respondenten zijn afkomstig uit het StemPunt-panel van Motivaction. Dit is een ISO-26362-gecertificeerde panel en bestaat uit ruim 67.000 actieve panelleden.

1.2 Respons

In de veldwerkperiode is aan 17.500 personen een uitnodigingsmail verstuurd in de leeftijd van 18 -75 jaar. Op de slotdatum van het veldwerk was het gewenste aantal vragenlijsten ingevuld en is de toegang tot de vragenlijst op het internet afgesloten. In totaal hebben 3445 respondenten de vragenlijst volledig ingevuld (respons van 19,7%). De respondenten hebben als dank voor hun deelname aan het onderzoek punten voor het StemPunt spaarprogramma ontvangen.

Het responspercentage wordt beïnvloed door de doelgroep, het onderwerp, de vragenlijstlengte, de veldwerkperiode en de deelnamebeloning. Er wordt niet nadrukkelijk gestreefd naar hoge responspercentages, maar juist naar een evenwichtige, representatieve verdeling van steekproeven over de doel-populatie. Om de afgesproken netto steekproefomvang te realiseren, wordt een bruto steekproef getrokken met ongeveer vier keer de omvang van de benodigde netto steekproef. Daarbij wordt rekening gehouden met een marge van 5% in de netto steekproef zodat na datacleaning voldoende respondenten worden overgehouden. Om selectieve respons te voorkomen, geven we in de uitnodigingsmail géén informatie over de inhoud van het onderzoek.

Verloop respons (ongewogen):

- Uitgenodigd: 17.500 personen
- Gestart met de vragenlijst: 4.131 personen
- Vragenlijst volledig afgerond: 3445 personen
- Dataset na datacleaning: 3365 personen
- Dataset na weging: 3131 personen

Er zijn ook een aantal responsverhogende maatregelen getroffen.

- De veldwerkperiode duurde minimaal een week waardoor respondenten die niet direct reageerden, de kans kregen aan het onderzoek deel te nemen
- De vragenlijsttemplate optimaliseerde de weergave automatisch op basis van schermgrootte en device zodat deze ook op mobiele apparaten goed kon worden ingevuld.
- Respondenten hebben als dank voor hun deelname punten ontvangen voor het StemPunt-spaarprogramma. Via de webshop kunnen zij cadeaubonnen kopen, aan een goed doel doneren, sparen voor een gadget of voor een dagje uit.

92 Het auteursrecht op dit rapport ligt bij de opdrachtgever. Voor het vermelden van de naam Motivaction in publicaties op basis van deze rapportage - anders dan integrale publicatie - is echter schriftelijke toestemming vereist van Motivaction International B.V.

1.3 Kwaliteitscontroles bij de dataverwerking

Na afloop van het onderzoek zijn de open antwoorden gecodeerd en de onderzoeksdata gecontroleerd op:

- of de respondent de juiste routing van de vragenlijst voorgelegd heeft gekregen;
- of de respondent dezelfde geboortedatum bij het onderzoek heeft opgegeven als de geboortedatum die bij aanmelding voor het panel is opgegeven (identiteitscheck). Wanneer deze datums niet overeenkomen, wordt de betreffende respondent niet opgenomen in de dataset;
- de snelheid van invullen van de vragenlijst. Zeer snel ingevulde vragenlijsten worden niet opgenomen in de dataset;
- het aantal keren dat met 'weet niet' op een vraag is gereageerd;
- het aantal keren dat bij een vragenreeks hetzelfde antwoord wordt gegeven (straightlining).

Met deze controles is Motivaction nagegaan of de vragenlijst volgens de juiste routing en serieus is ingevuld. Op basis van de datacleaning zijn 80 personen uit de totale dataset gehaald.

1.4 Representativiteit en weging

Na de datacleaning zijn de onderzoeksdata gewogen (zie ook bijlage gewogen en ongewogen data). Bij de weging fungeerden CBS-gegevens als herwegingskader.

De weging is uitgevoerd om ervoor te zorgen dat de steekproef representatief is voor de Nederlandse bevolking. Tijdens het weegproces is gekeken of respondenten onder- of oververtegenwoordigd zijn in de steekproef ten opzichte van de Nederlandse bevolking. Daarbij wordt de steekproef gecorrigeerd met een persoonlijke weegfactor. In de dataset wordt vervolgens de weegfactor gemiddeld op 1 gezet, zodat de netto steekproefgrootte vóór en na weging hetzelfde is.

Twee steekproeven zijn te onderscheiden:

1. Nederlands publiek 18-75 jaar. Voor deze steekproef is gebruik gemaakt van een geavanceerde propensity-sampling voor representativiteit op de kenmerken opleiding, leeftijd, geslacht, regio, sociaal-culturele oriëntaties (Mentality-milieus), etniciteit en alle interacties daartussen. Als referentiebestand voor de sampling ('universum') is gebruik gemaakt van de Gouden Standaard van het CBS, aangevuld met onze eigen Schriftelijke Mentality-metingen.
2. Nederlanders met een niet-westerse migratieachtergrond. Om specifiek binnen de groep Nederlanders met een niet-westerse migratieachtergrond goede uitspraken te kunnen doen, is gebruik gemaakt van een RIM-weging. Deze is ingezet voor representativiteit binnen deze groep op de kenmerken leeftijd, geslacht en opleidingsniveau. Als referentiebestand voor de sampling is gebruik gemaakt van de Gouden Standaard van het CBS. (Er worden drie niveaus onderscheiden naar hoogst afgeronde opleiding: hoog: HBO/WO bachelor en master; midden: VMBO-t, MBO en Havo/VWO en laag: VMBO-b en basisschool).

In bijlage staat een verdere beschrijving van het panel, onze wijze van steekproeftrekking en weging en de wijze waarop wij het veldwerk organiseren en uitvoeren.

1.5 Overige zaken

Primaire onderzoeksbestanden worden door Motivaction tot 12 maanden na afronden van het onderzoek bewaard. Overige onderzoekstechnische informatie en een exemplaar van de bij dit onderzoek gehanteerde vragenlijst zijn op aanvraag beschikbaar voor de opdrachtgever.

StemPunt-panel

StemPunt-panel

Motivaction beschikt over een eigen online onderzoekspanel: StemPunt. Dit panel is opgericht in 2002 en heeft ruim 67.000 actieve panelleden, zowel burgers/consumenten als professionals.

Panelbeheer

Dagelijks werkt een team panelmanagers, communitymanagers en een methodoloog aan kwalitatief hoogwaardig panelbeheer. Zij verzorgen de communicatie met panelleden, onderzoeken afwijkend responsgedrag en borgen dat aanmeldprocedures, vragenlijsten, website, helpdesk en communicatie foutloos, duidelijk en toegankelijk zijn. Motivaction voldoet qua security en data privacy aan alle wet- en regelgeving voor de beveiliging van persoonsgegevens.

Wervingsmethodieken

Een correcte samenstelling van het panel vereist een continue werving van nieuwe panelleden. Om de diversiteit te waarborgen, zetten we verschillende bronnen in, zowel online als offline en deels op basis van persoonlijke uitnodiging (zonder zelf-aanmelding).

Werving via partners

Verschillende leveranciers verspreiden onze wervingscampagnes via meerdere online netwerken, zodat we een zo divers mogelijk publiek bereiken.

Werving via eigen kanalen

Ook wordt geworven via de eigen kanalen. Het gaat om:

- Het (twee)jaarlijkse schriftelijke Mentality-onderzoek van Motivaction zonder zelfaanmelding
- Facebook en Instagram door middel van advertenties en (fun)enquêtes over actuele onderwerpen
- Via klantenbestanden van opdrachtgevers (na goedkeuring)
- Aanmelding via de websites van StemPunt en Motivaction
- Via de Mentality-test op onze website
- Member-gets-member

Intake en actuele profieldata

De intake-vragenlijst van StemPunt is modulair. Bij inschrijving vullen nieuwe panelleden hun sociaal-demografische basisgegevens in. Daarna bieden we na korte vragenlijsten extra verrijgingsmodules aan en via de StemPunt-website. Op deze wijze updaten respondenten door het jaar heen hun achtergrondgegevens en beschikken we over actuele profielgegevens voor steekproeftrekking en weging. Panelleden die niet jaarlijks hun basisgegevens actualiseren, worden 'geïnactiveerd' en zolang er geen update plaatsvindt niet meer benaderd voor onderzoek. Van panelleden is een groot aantal profielgegevens beschikbaar:

- Sociaal-demografische profielgegevens: gedefinieerd volgens Gouden Standaard (CBS/MOA), zoals geslacht, leeftijd, opleiding, gezinssamenstelling, huwelijkse staat, etniciteit, werkzaamheid, inkomen, stedelijkheid en regio/provincie;
- Mentality-profiel: waardensegmentatie van Motivaction bestaande uit acht groepen met een eigen kijk op het dagelijks leven;
- Specifieke verrijgingsmodules: hiermee kunnen we steekproeven trekken op variabelen als social mediagebruik, type arbeidscontract en inkomstenbron.

Projectorganisatie en kwaliteitsborging

Motivaction is ISO-gecertificeerd voor kwaliteitsmanagement-systemen (ISO-9001), markt-, opinie- en sociaalwetenschappelijk onderzoek (ISO-20252), beheer access panels (ISO-26362) en milieu (ISO-14001). We werken volgens een vaststaand protocol voor projectmanagement, van opdrachtverlening tot eindevaluatie. De belangrijkste werkprocedures zijn:

- *Vertrouwelijkheid*: alle medewerkers zijn gebonden aan een geheimhoudingsverplichting over hetgeen hen bekend is over opdrachtgevers van Motivaction en voor hen uitgevoerde werkzaamheden. Bij de uitvoering van projecten houdt iedereen zich aan de instructies toepassing Wet bescherming persoonsgegevens, de ICC/ESOMAR-code en de Gedragscode voor Marktonderzoek en Statistiek.
- *Kwaliteit vragenlijst*: alle onderzoekers werken volgens interne richtlijnen voor het formuleren van goede vragen. Een methodoloog checkt of met de gekozen vraagstellingen de gewenste analysetechnieken uitgevoerd kunnen worden. Vragenlijsten stemmen we altijd af met de senior projectleider voordat deze voor feedback en accordering aan de opdrachtgever worden voorgelegd.
- *Datakwaliteit*: de afdeling dataprocessing voert standaard een check uit op de programmering, veldwerkvoorbereiding en oplevering van resultaten. Daarnaast test ook de projectleider de vragenlijst, controleert de eerste binnengekomen data na de soft launch en de uiteindelijke dataoplevering.
- *Kwaliteit rapportage*: de projectleider stemt met de senior projectleider en de opdrachtgever af hoe de analyse en het rapport worden opgezet. Bij complexe analyses, zoals factor-, regressie- en clusteranalyses, voert een methodoloog de analyses uit. Een redacteur controleert het rapport op helderheid, structuur, en spelling.
- *Mappenstructuur*: alle afspraken, onderzoeksdocumenten en projectgebonden e-mails worden volgens een vast protocol opgeslagen in klant- en projectmappen op ons intranet en in mailmappen op de server van Motivaction. Dit is een bewezen werkwijze voor het makkelijk delen van informatie tussen medewerkers en een snelle overdracht bij uitval van projectleiders.
- *Auditing*: Om te borgen dat betrokkenen inderdaad volgens de werkprocedures werken, worden jaarlijks interne en externe audits uitgevoerd.

Weging Nederlands publiek 18-75 jaar

		Voor weging		Na weging	
		Aantallen	Percentages	Aantallen	Percentages
Leeftijd	18 t/m 24	126	4,0	331	10,6
	25 t/m 34	309	9,9	518	16,6
	35 t/m 44	404	12,9	544	17,4
	45 t/m 54	652	20,8	640	20,5
	55 t/m 64	857	27,4	562	17,9
	65 t/m 75	783	25,0	535	17,1
Opleiding	Hoog	987	31,5	817	26,1
	Midden	1581	50,5	1614	51,5
	Laag	563	18,0	700	22,4
Regio	3 grote gemeenten	327	10,4	402	12,8
	West	958	30,6	965	30,8
	Noord	318	10,2	300	9,6
	Oost	607	19,4	608	19,4
	Zuid	797	25,5	732	23,4
	Randgemeenten	124	4,0	124	4,0
Mentality	Moderne burgerij	720	23,0	709	22,6
	Opwaarts mobielen	384	12,3	496	15,9
	Postmaterialisten	367	11,7	305	9,7
	Nieuwe conservatieven	292	9,3	246	7,9
	Traditionele burgerij	363	11,6	378	12,1
	Kosmopolieten	448	14,3	417	13,3
	Postmoderne hedonisten	337	10,8	300	9,6
Geslacht	Gemaksgeoriënteerden	220	7,0	280	8,9
	Man	1549	49,5	1488	47,5
	Vrouw	1582	50,5	1643	52,5
Totaal		3131	100,0	3131	100,0

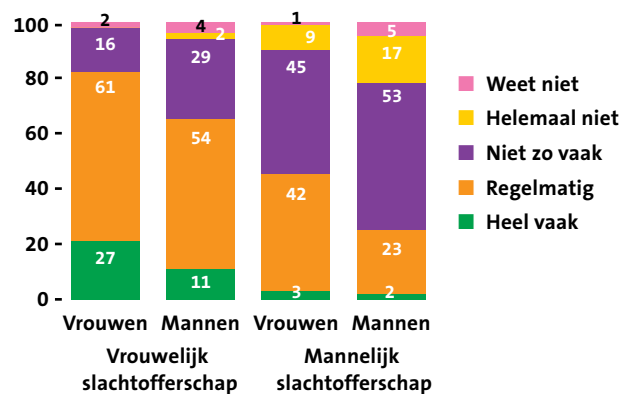
Weging niet-westerse migratieachtergrond

		Voor weging		Na weging	
		Aantallen	Percentages	Aantallen	Percentages
Leeftijd	18 t/m 34	68	16,6	148	36,2
	35 t/m 54	148	36,2	186	45,6
	55 t/m 75	193	47,2	75	18,2
Opleiding	Hoog	200	48,9	83	20,4
	Midden en laag	209	51,1	326	79,6
Geslacht	Man	174	42,5	201	49,2
	Vrouw	235	57,5	208	50,8
Totaal		409	100,0	409	100,0

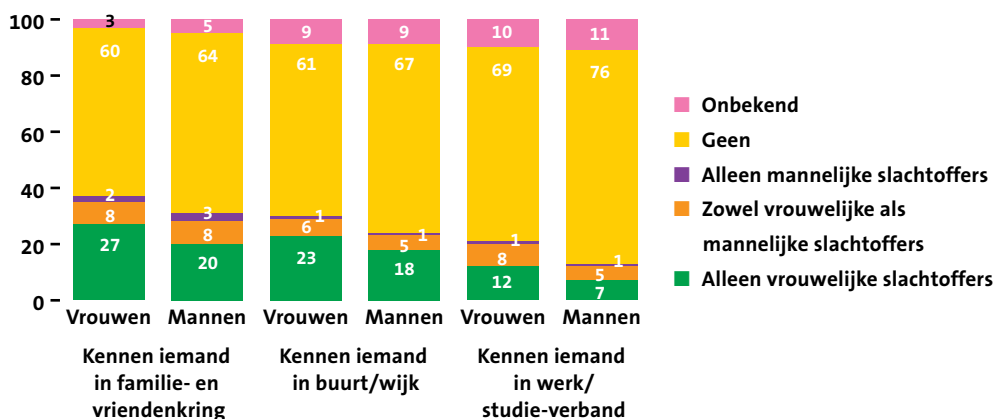
Bijlage 2

Eurobarometer 2016⁹³

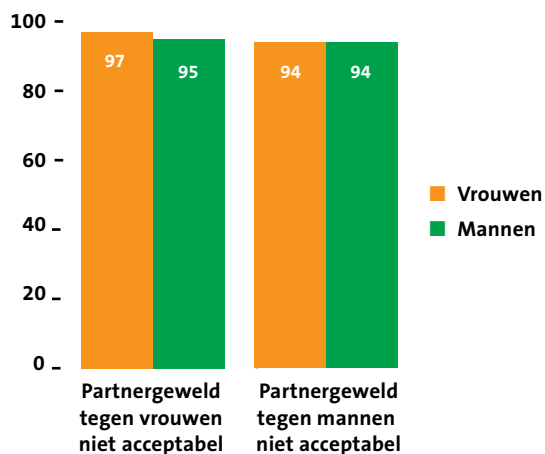
Hoe vaak komt volgens Nederlanders partnergeweld voor?

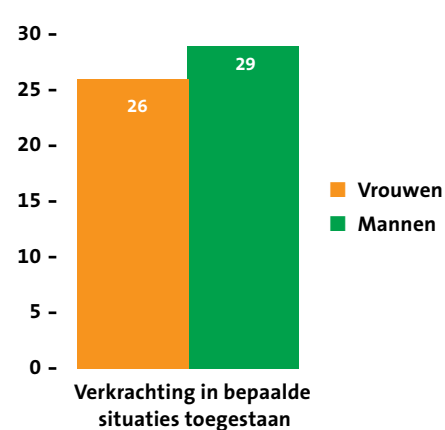
Kennen Nederlanders slachtoffers van partnergeweld?

Aanvaardbaarheid van partnergeweld
EB 2016

Verkrachting in bepaalde situaties toegestaan
EB 2016

Bijlage 3

Vragenlijst Betekenis en omvang partnergeweld

Dit onderzoek gaat over de houding en opvattingen van burgers ten opzichte van partnergeweld in Nederland. Er zijn geen goede of foute antwoorden. Wij zijn vooral benieuwd naar je beeld en ideeën hierover.

1. Allereerst, wat versta je zelf onder partnergeweld?

Intro, terugbladeren niet mogelijk

In dit onderzoek hebben we het over partnergeweld, ook wel huiselijk geweld genoemd. Daarmee bedoelen we:

Geweld dat wordt gepleegd tussen partners of ex-partners. Het geweld kan zowel psychisch als lichamelijk zijn en kan variëren van systematisch vernederen tot slaan en schoppen. Ook kan er sprake zijn van gedwongen seks. Partnergeweld komt vaak herhaaldelijk voor in de relatie, maar kan ook incidenteel zijn. Het kan gaan om hetero- of homo-seksuele relaties. Partners kunnen een afzonderlijk woonadres hebben, samenwonend, getrouwd of gescheiden zijn.

2. Hoe vaak denk je dat partnergeweld(i) tegen vrouwen voorkomt in Nederland?

Toon bij (i) de definitie van partnergeweld

Single respons

- Helemaal niet
- Niet zo vaak
- Regelmatig
- Heel vaak
- Weet niet/ geen mening

3. Hoe vaak denk je dat partnergeweld (i) tegen mannen voorkomt in Nederland?

Toon bij (i) de definitie van partnergeweld

- Helemaal niet
- Niet zo vaak
- Regelmatig
- Heel vaak
- Weet niet / geen mening

4. Ken je zelf mensen die een vorm van partnergeweld hebben meegemaakt?

Meerdere items met

1. In je gezin
2. In je familie, niet je gezin
3. In je vriendenkring
4. In je buurt/wijk
5. Op je werk/studie

- Ja, zowel vrouwen als mannen
- Ja, één of meerdere vrouwen
- Ja, één of meerdere mannen
- Nee
- Wil ik niet zeggen
- Weet niet/ geen mening

Om volgorde-effecten uit te sluiten zullen de vragen over lichamelijk partnergeweld, psychisch partnergeweld en seksueel partnergeweld als blokken random worden voorgelegd aan de respondenten.

Vragenlijst Lichamelijk partnergeweld

Terugbladeren niet mogelijk

De volgende vragen gaan specifiek over lichamelijk partnergeweld. Daarmee bedoelen we allerlei vormen van geweld van partners of ex-partners zoals het geven van een (lichte) klap, duw of harde zet, of de partner schoppen of aan de haren trekken. Het geweld wordt vaak herhaald maar kan ook incidenteel zijn. Het kan gaan om hetero- of homoseksuele relaties. Partners kunnen een afzonderlijk woonadres hebben, samenwonend, getrouwd of gescheiden zijn.

5. Hoeveel procent van de vrouwen in Nederland heeft volgens jou na het 18e jaar ooit lichamelijk partnergeweld (i) meegemaakt?

Er zijn geen goede of foute antwoorden. Wij zijn vooral benieuwd naar jouw idee hierover.

Toon toelichting van lichamelijk partnergeweld bij (i)

- 0-100 procent
- Weet niet / geen antwoord

6. Hoeveel procent van de mannen in Nederland heeft volgens jou na het 18e jaar ooit lichamelijk partnergeweld (i) meegemaakt?

Er zijn geen goede of foute antwoorden. Wij zijn vooral benieuwd naar jouw idee hierover.

Toon toelichting van lichamelijk partnergeweld bij (i)

- 0-100 procent
- Weet niet / geen antwoord

7. Opvattingen over hoe vaak lichamelijk partnergeweld voorkomt in de Nederlandse samenleving kunnen verschillen. Wat is jouw mening daarover?

In hoeverre komt lichamelijk partnergeweld vaker, even vaak of minder vaak voor bij:

Meerdere items met single respons

1. Heteroseksuele stellen ten opzichte van homoseksuele stellen
2. Vrouwelijke homoseksuele stellen ten opzichte van mannelijke homoseksuele stellen
3. Mensen met een Nederlandse achtergrond ten opzichte van mensen met een migratieachtergrond (bijvoorbeeld Turks, Marokkaans of Surinaams)
4. Hoger opgeleiden ten opzichte van lager opgeleiden
5. Personen met hogere inkomens ten opzichte van personen met lagere inkomens
6. Christenen ten opzichte van Moslims
7. Gelovige personen ten opzichte van niet-gelovige personen
8. Jongere generaties (<41 jaar) ten opzichte van -oudere generaties (> 40)
9. Stellen met kinderen ten opzichte van stellen zonder kinderen

- Vaker bij groep 1
- Even vaak
- Vaker bij groep 2

8. Hieronder staan verschillende vormen van lichamelijk partnergeweld die vrouwen kunnen meemaken, waarbij de man de pleger is. Het gaat dus alleen over heteroseksuele relaties.

Wanneer zijn deze volgens jou wel of niet acceptabel?

Meerdere items met single respons

Items random tonen

1. Haar een (lichte) klap geven
 2. Een hard voorwerp naar haar gooien
 3. Haar hard slaan, een harde zet of duw geven
 4. Haar van de trap afduwen
 5. Haar schoppen, stompen met de vuisten
 6. Aan haar haren trekken
 7. Haar met een hard voorwerp slaan
 8. Een (vuur) wapen gebruiken om ietsel toe te brengen
- Onacceptabel en moet altijd wettelijk bestraft worden
 - Onacceptabel maar hoeft niet altijd wettelijk bestraft te worden
 - Acceptabel in bepaalde situaties
 - Acceptabel in alle situaties
 - Anders
 - Weet niet/ geen mening

9. Hieronder staan verschillende vormen van lichamelijk partnergeweld die mannen kunnen meemaken, waarbij de vrouw de pleger is. Het gaat dus alleen over heteroseksuele relaties. Wanneer zijn deze volgens jou wel of niet acceptabel?

Meerdere items met single respons

Items random tonen

1. Hem een (lichte) klap geven
 2. Een hard voorwerp naar hem gooien
 3. Hem hard slaan, een harde zet of duw geven
 4. Hem van de trap afduwen
 5. Hem schoppen, stompen met de vuisten
 6. Aan zijn haren trekken
 7. Hem met een hard voorwerp slaan
 8. Een (vuur) wapen gebruiken om ietsel toe te brengen
- Onacceptabel en moet altijd wettelijk bestraft worden
 - Onacceptabel maar hoeft niet altijd wettelijk bestraft te worden
 - Acceptabel in bepaalde situaties
 - Acceptabel in alle situaties
 - Anders
 - Weet niet/ geen mening

10. Hieronder staan verschillende opvattingen over lichamelijk partnergeweld.

Meerdere items met single respons

Items random tonen

1. Lichamelijk partnergeweld ontstaat niet zomaar, het slachtoffer heeft het vast uitgelokt
2. Bij lichamelijk partnergeweld hebben beide partners schuld
3. Als je bij je partner blijft, ben je ook zelf verantwoordelijk voor het geweld
4. Mensen die zeggen slachtoffer te zijn van lichamelijk partnergeweld overdrijven vaak
5. Lichamelijk partnergeweld in een relatie is privé, daar moeten anderen zich niet mee bemoeien
6. Lichamelijk partnergeweld tegen vrouwen is erger dan lichamelijk partnergeweld tegen mannen

7. Het gebruik van lichamelijk partnergeweld onder invloed van alcohol of drugs is minder erg dan in een nuchtere toestand
8. Een relatie verbreken is moeilijker als je getraumatiseerd bent door partnergeweld
9. Het is beter als het slachtoffer meteen de relatie verbreekt als er geweld in de relatie heeft plaatsgevonden

- Zeer oneens
- Oneens
- Neutraal
- Eens
- Zeer eens
- Weet niet/ geen mening

11. In hoeverre is lichamelijk partnergeweld volgens jou schadelijk voor:

Meerdere items met single respons

1. De gezondheid van het slachtoffer
2. De gezondheid van de pleger
3. De ontwikkeling van eventuele (stief-)kinderen van het slachtoffer en/of de pleger

- Helemaal niet
- In kleine mate
- In redelijke mate
- In grote mate
- In zeer grote mate
- Weet niet/ geen mening

Vragenlijst Psychisch partnergeweld

Terugbladeren niet mogelijk

De volgende vragen gaan over psychisch partnergeweld. Daarmee bedoelen we het systematisch controleren, vernederen of sociaal isoleren van de (ex-)partner. Dat gaat vaak samen met een patroon van dwingend en/of jaloers gedrag. Het kan gaan om hetero- of homoseksuele relaties. Partners kunnen een afzonderlijk woonadres hebben, samenwonend, getrouwd of gescheiden zijn.

12. Hoeveel procent van de vrouwen in Nederland heeft volgens jou na het 18de jaar ooit psychisch partnergeweld (i) meegemaakt?

Er zijn geen goede of foute antwoorden. Wij zijn vooral benieuwd naar jouw idee hierover.

Toon toelichting van psychisch partnergeweld bij (i)

- 0-100 procent
- Weet niet/ geen antwoord

13. Hoeveel procent van de mannen in Nederland heeft volgens jou na het 18de jaar ooit psychisch partnergeweld (i) meegemaakt?

Er zijn geen goede of foute antwoorden. Wij zijn vooral benieuwd naar jouw idee hierover.

Toon toelichting van psychisch partnergeweld bij (i)

- 0-100 procent
 - Weet niet/ geen antwoord
-

Terugbladeren niet mogelijk

15. Hieronder staan verschillende vormen van psychisch partnergeweld die vrouwen kunnen meemaken, waarbij de man de pleger is. Het gaat dus alleen over heteroseksuele relaties.

Meerdere items met single respons

Items random tonen

1. Herhaaldelijk vernederen en haar minderwaardig laten voelen
2. Verhinderen om contact te hebben met familie en vrienden (bijvoorbeeld door het afpakken van haar mobiele telefoon)
3. Betaalmiddelen (zoals geld, pinpassen) en officiële documenten (zoals rijbewijs, paspoort) afpakken
4. Continu willen weten waar zij is en haar in de gaten houden
5. Continu dreigen met het verbreken van de relatie
6. Spullen kapotmaken
7. Verbieden om zonder de partner uit te gaan
8. Verbieden om met vreemden te praten
9. Onterecht beschuldigen van vreemdgaan
10. Dreigen de kinderen bij haar weg te halen
11. Dreigen zichzelf en/of de kinderen iets aan te doen
12. Dreigen om haar of haar dierbaren iets aan te doen
13. Dreigen huisdieren te doden en/of te verminken
14. Beledigende of kwetsende informatie (online) delen met anderen

- Onacceptabel en moet altijd wettelijk bestraft worden
- Onacceptabel maar hoeft niet altijd wettelijk bestraft te worden
- Acceptabel in bepaalde situaties
- Acceptabel in alle situaties
- Anders
- Weet niet/ geen mening

16. Hieronder staan verschillende vormen van psychisch partnergeweld die mannen kunnen meemaken, waarbij de vrouw de pleger is. Het gaat dus alleen over heteroseksuele relaties. Meerdere items met single respons

Items random tonen

1. Herhaaldelijk vernederen en hem minderwaardig laten voelen
2. Verhinderen om contact te hebben met familie en vrienden (bijvoorbeeld door het afpakken van zijn mobiele telefoon)
3. Betaalmiddelen (zoals geld, pinpassen) en officiële documenten (zoals rijbewijs, paspoort) afpakken
4. Continu willen weten waar hij is en hem in de gaten houden
5. Continu dreigen met het verbreken van de relatie
6. Spullen kapotmaken
7. Verbieden om zonder de partner uit te gaan
8. Verbieden om met vreemden te praten
9. Onterecht beschuldigen van vreemdgaan
10. Dreigen de kinderen bij hem weg te halen
11. Dreigen zichzelf en/of de kinderen iets aan te doen
12. Dreigen om hem of zijn dierbaren iets aan te doen
13. Dreigen huisdieren te doden en/of te verminken
14. Beledigende of kwetsende informatie (online) delen met anderen

- Onacceptabel en moet altijd wettelijk bestraft worden
- Onacceptabel maar hoeft niet altijd wettelijk bestraft te worden
- Acceptabel in bepaalde situaties

- Acceptabel in alle situaties
- Anders
- Weet niet/ geen mening

18. In hoeverre is psychisch partnergeweld volgens jou schadelijk voor:

Meerdere items met single respons

Items random tonen

1. De gezondheid van het slachtoffer
2. De gezondheid van de pleger
3. De ontwikkeling van eventuele (stief-)kinderen van het slachtoffer en/of de pleger

- Helemaal niet
- In kleine mate
- In redelijke mate
- In grote mate
- In zeer grote mate
- Weet niet/ geen mening

Vragenlijst | Seksuele dwang

Terugbladeren niet meer mogelijk

De volgende vragen gaan over seksuele dwang. Daarmee bedoelen we dat de partner of ex-partner de ander met lichamelijk overwicht dwingt tot geslachtsgemeenschap (orale, anale of vaginale penetratie) of onder druk zet tot seks zodat iemand niet meer vrij is te weigeren. Gedwongen seks kan herhaaldelijk voorkomen in een relatie maar kan ook incidenteel zijn. Het kan gaan om hetero- of homoseksuele relaties. Partners kunnen een afzonderlijk woonadres hebben, samenwonend, getrouwd of gescheiden zijn.

19. Hoeveel procent van de vrouwen in Nederland zijn volgens jou na het 18de jaar ooit gedwongen tot seks (i) door hun partner?

Er zijn geen goede of foute antwoorden. Wij zijn vooral benieuwd naar jouw idee hierover.

Toon toelichting van seksuele dwang bij (i)

- 0-100 procent
- Weet niet/ geen antwoord

20. Hoeveel procent van de mannen in Nederland zijn volgens jou na het 18de jaar ooit gedwongen tot seks (i) door hun partner?

Er zijn geen goede of foute antwoorden. Wij zijn vooral benieuwd naar jouw idee hierover.

Toon toelichting van seksuele dwang bij (i)

- 0-100 procent
- Weet niet/ geen antwoord

21. Opvattingen over hoe vaak seksuele dwang voorkomt in de samenleving kunnen verschillen.

Wat is jouw mening daarover?

Items random tonen

1. Heteroseksuele stellen ten op zichte van homoseksuele stellen
2. Vrouwelijke homoseksuele stellen ten opzichte van mannelijke homoseksuele stellen
3. Mensen met een Nederlandse achtergrond ten opzichte van mensen met een migratieachtergrond (bijvoorbeeld Turks, Marokkaans of Surinaams)
4. Hoger opgeleiden ten opzichte van lager opgeleiden
5. Personen met hogere inkomens ten opzichte van personen met lagere inkomens
6. Christenen ten opzichte van Moslims

7. Gelovige personen ten opzichte van niet-gelovige personen
8. Jongere generaties (<41 jaar)ten opzichte van -oudere generaties (> 40)
9. Stellen met kinderen ten opzichte van stellen zonder kinderen

- Vaker bij groep 1
- Even vaak
- Vaker bij groep 2

Terugbladeren niet mogelijk

22. Hieronder staan verschillende vormen van ongewenst seksueel gedrag of dwang die vrouwen kunnen meemaken, waarbij de man de pleger is. Het gaat dus alleen over heteroseksuele relaties. Wanneer zijn deze volgens jou wel of niet acceptabel?

Meerdere items met single respons

Items random tonen

1. Haar ongewenste seksuele e-mails of berichten sturen
2. Haar met lichamelijk overwicht dwingen tot geslachtsgemeenschap (orale, anale of vaginale penetratie)
3. Haar tegen haar zin onder druk zetten tot het verrichten of het toestaan van seksuele handelingen
4. Haar met dwang omhelzen of kussen
5. Ongewenste seksuele grappen over haar maken
6. Haar dwingen om naar pornografisch materiaal te kijken
7. Ongevraagd een naaktfoto of seksfilmpje van haar delen met anderen
8. Seksuele handelingen met haar verrichten terwijl zij door ziekte, alcohol of drugs gebruik niet vrijelijk kan instemmen.

- Onacceptabel en moet altijd wettelijk bestraft worden
- Onacceptabel maar hoeft niet altijd wettelijk bestraft te worden
- Acceptabel in bepaalde situaties
- Acceptabel in alle situaties
- Anders
- Weet niet/ geen mening

23. Hieronder staan verschillende vormen van ongewenst seksueel gedrag of dwang die mannen kunnen meemaken, waarbij de vrouw de pleger is. Het gaat dus alleen over heteroseksuele relaties.

Meerdere items met single respons

Items random tonen

1. Hem ongewenste seksuele e-mails of berichten sturen
2. Hem met lichamelijk overwicht dwingen tot geslachtsgemeenschap (orale, anale of vaginale penetratie)
3. Hem tegen zijn zin onder druk zetten tot het verrichten of het toestaan van seksuele handelingen
4. Hem, met dwang omhelzen of kussen
5. Ongewenste seksuele grappen over hem maken
6. Hem dwingen om naar pornografisch materiaal te kijken
7. Ongevraagd een naaktfoto of seksfilmpje van hem delen met anderen
8. Seksuele handelingen met hem verrichten terwijl hij door ziekte, alcohol of drugs gebruik niet vrijelijk kan instemmen.

- Onacceptabel en moet altijd wettelijk bestraft worden
- Onacceptabel maar hoeft niet altijd wettelijk bestraft te worden
- Acceptabel in bepaalde situaties
- Acceptabel in alle situaties

- Anders
- Weet niet/ geen mening

24. Hieronder staan verschillende opvattingen over seksuele dwang. In hoeverre ben je het daarmee eens of oneens?

Meerdere items met single respons

Items random tonen

1. Personen die zeggen dat ze slachtoffer zijn van seksuele dwang door de partner overdrijven vaak
2. Vrouwen verzinnen wel eens verkrachtingen om hun partner vals te beschuldigen
3. Als iemand zich tijdens de seksuele daad niet heeft verdedigd of geen verwondingen heeft opgelopen, dan wilde deze persoon het zelf
4. Als iemand dronken is of onder invloed is van drugs, en de partner wil seks, dan moet de partner expliciet om toestemming vragen
5. In een relatie kan geen sprake zijn van verkrachting, omdat seksualiteit hoort wanneer men een relatie heeft

- Zeer oneens
- Oneens
- Neutraal
- Eens
- Zeer eens
- Weet niet/ geen mening

25. In hoeverre is seksuele dwang door de partner volgens jou schadelijk voor:

Meerdere items met single respons

1. De gezondheid van het slachtoffer
2. De gezondheid van de pleger
3. De ontwikkeling van eventuele (stief-)kinderen van het slachtoffer en/of de pleger

- Helemaal niet
- In kleine mate
- In redelijke mate
- In grote mate
- In zeer grote mate

Vragenlijst | Overkoepelend partnergeweld

Terugbladeren niet meer mogelijk

26. Partnergeweld kan onder diverse omstandigheden ontstaan. Onder welke omstandigheden vind je partnergeweld acceptabel?

Er zijn meerdere antwoorden mogelijk.

Multiple respons

Items random tonen

- Als de ander de partner uitscheldt of vernedert
- Als de ander begint met slaan
- Als een van beiden vreemd is gegaan
- Als de echtgenote/echtgenoot of partner ongehoorzaam is
- Als er onenigheid is over de opvoeding van de kinderen
- Als de echtgenote/echtgenoot of partner zich niet aan de afspraken houdt
- Als de partner het huishouden verwaarloost

- Als de partner de kinderen slaat
 - Als men gaat scheiden en de emoties hoog oplopen
 - Als na de scheiding de ex-partner een nieuwe relatie aangaat
 - Als de echtgenote/echtgenoot of partner een aankoop heeft gedaan zonder toestemming
 - Anders, namelijk <open>
 - Onder geen enkele omstandigheid exclusief
-

Vragenlijst | Omgeving en actiebereidheid

Indien bij 4 bij minimaal 1 items Ja

32. Je hebt aan het begin van deze vragenlijst aangegeven dat je één of meerdere personen kent die een vorm van partnergeweld hebben meegemaakt.

Heb je met iemand gesproken hierover?

Multiple respons

- Nee exclusief
 - Ja, met de mensen die te maken hebben met het partnergeweld
 - Ja, met de politie
 - Ja, met hulporganisaties
 - Ja, met een zorgprofessional
 - Ja, met een vriend(in) of familielid
 - Ja met iemand anders
 - Wil ik niet zeggen exclusief
 - Weet ik niet exclusief
-

Indien nee bij 32

33. Kun je aangeven om welke reden(en) je er met niemand over hebt gesproken?

Multiple respons

Items random tonen

- Het zijn mijn zaken niet
 - Ik wist niet met wie ik hierover kon praten
 - Als het slachtoffer dat had gewild, had zij/hij zelf stappen gezet
 - Ik maakte me zorgen over de negatieve gevolgen voor het slachtoffer/pleger
 - Ik maakte me zorgen over de negatieve gevolgen voor mezelf
 - Ik wilde geen problemen veroorzaken
 - Het was niet ernstig genoeg
 - Het was teveel moeite
 - De omstandigheden waren mij niet duidelijk genoeg
 - Ik was er niet bij dus ik weet niet wat er precies is gebeurd
 - Geen reden exclusief
 - Wil ik niet zeggen exclusief
 - Weet ik niet exclusief
-

34. Kun je aangeven waar jouw ideeën over partnergeweld door zijn beïnvloed?

Meerdere antwoorden mogelijk

Items random tonen

- Door de media (zoals televisie, kranten, boeken, sociale media)
- Door vrienden/familieleden/kennissen
- Door mijn opleiding/studie
- Door mijn werk
- Door mijn persoonlijke ervaringen
- Anders, namelijk <open>
- Weet niet

Vragenlijst | achtergrondgegevens

Hierna volgen nog enkele achtergrondvragen

35. Wat is je huishoudsamenstelling?

- Alleenwonend zonder thuiswonende kinderen
- Alleenwonend met thuiswonende kinderen
- Met partner zonder thuiswonende kinderen
- Met partner en met thuiswonende kinderen
- Anders, namelijk <open>
- Wil ik niet zeggen

36. Wat is je seksuele geaardheid?

- Heteroseksueel
- Homoseksueel
- Biseksueel
- Aseksueel
- Anders
- Wil ik niet zeggen

37. Tot welke geloofsovertuiging/levensbeschouwing reken je jezelf?

- Ik heb geen geloofsovertuiging
- Christelijk
- Islam
- Jodendom
- Hindoeïsme
- Boeddhisme
- Humanisme
- Anders, namelijk <open>
- Wil ik niet zeggen

Reeds beschikbare achtergrondgegevens

1. Geslacht
2. Leeftijd
3. Opleiding
4. Regio
5. Waardenoriëntatie (Mentality)
6. Migrantenachtergrond

Hartelijk bedankt voor het invullen van onze vragenlijst.

Mocht je naar aanleiding van deze vragenlijst de behoefte hebben om met iemand te spreken of een andere vorm van hulp nodig hebben, neem dan contact op met <https://www.slachtofferhulp.nl/>, tel: 0900-0101 of met <https://www.korrelatie.nl/>, tel: 0900-1450. Specifiek voor seksueel geweld kun je terecht bij <https://www.seksueelgeweld.nl/> en voor huiselijk geweld bij <https://www.veiligsamen.nl/> of <https://www.vooreenveiligthuis.nl/>, tel: 0800-2000 (24/7 bereikbaar)